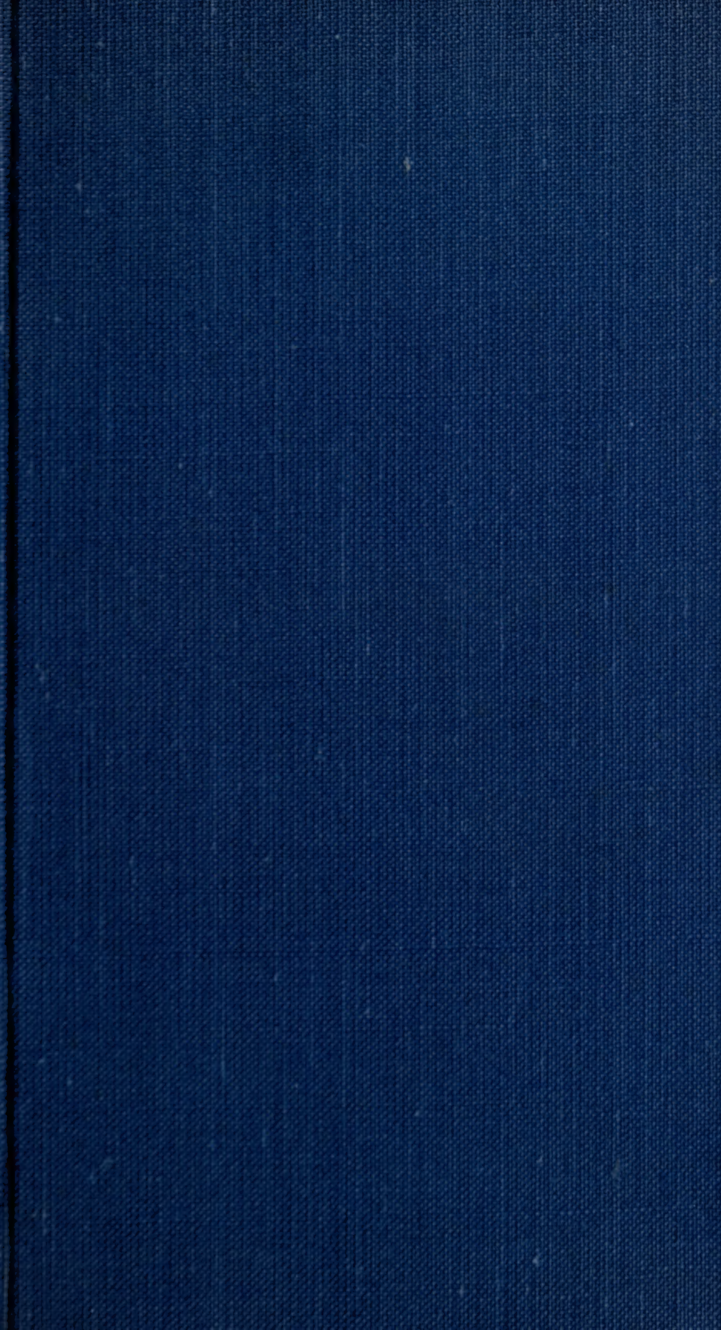

OBRES COMPLETES

DE

EMILI VILANOVA

VOLUM II

EMILI VILANOVA

QUADROS POPULARS

BARCELONA
Ilustració Catalana
1906

Barcelona — Estampa de J. Thomàs.

EN CARLETS

Al meu amich lo distingit pintor
D. Joseph Masriera

Lo qui no haja vist la nostra platja al estiu, ja pot ferse compte que li manca veure lo millor que hi hà a Barcelona. Sembla l'Habana; allí per feynejar tothom va a la fresca, en mànega de camisa, barret de palla, y en quant a les calses, son tan amples, que'l vent s'hi recreya entrant y sortint com en Palou a la Pobla. Los qu'hi trafiquegem, qualsevol diría que som parents; les fesomíes les tenim tots per un mateix seguit d'emmascarades, ab un *comqué*, que may ningú s'erra de subgecte; més aviat lo día que les portem nètes nos tenim de fer lo serio per forsa per que un no sab ab qui's parla.

Allò es un recreo; tothom treballa, y si hi hà poca curiositat, vol dir que la feyna s'ho aporta, y nosaltres manegem la riquesa qu'entra al regne y la que'n surt. Aquí s'afanyan les caxalades; no hi valen empenyos y memorials; lo qui no té bon brahó que plegui, qu'hi perdrà'l crèdit y'ls jornals. A nosaltres no'ns tocan la campana per treballar; lo rellotge'l tenim penjat al ayre y es de repetició, vull dir que'n tenim dos: un al cel, y l'altre en mar que s'hi rabeja tot lo día. Encara no llambrega per llevant lo de debò, ja comensa'l trasbals: les barques italianes carregades s'atansan a la platja; uns minyons sapats y morenos, qu'es lo color de la guapesa, arremangats de brassos y de cames, ab caputxes de saca que'ls hi governan lo cap y les espatlles, se'n entran en mar a férloshi'l *rendivú* alleugerint les barques y traginant los sarrions en terra. Les colles del Noy-gran, del Gallito y d'en Frexes també entran en dansa;'ls uns estivan pipes, los altres descarregan fardos, aquells rodolan barrils de petroli,'l que dú la caldereta dels untets corre a engrexar los travessos que

han de calsar la barca pera qu'entri llatina sense esfors ni grinyols. Ja'l que la governa tira un cap en terra, del que se'n amparan uns quants, posantse de renglera; uns altres molt forsuts, vestits no més ab samarreta y calses de burell tallades a la moda de Mallorca,'s fican a l'aygua y arrambant l'esquena als costats de la barca, estampexen los peus que se'ls hi clavan en la sorra; donan l'*oh issa*, fan l'alsaprem y empenyen; los del llivant, arrencan acotant lo cap y l'espinada posantshi de debò; y entre'ls crits qu'animan y les forses que no s'hi planyen, fan seguir la barcassa qu'entra pausada y magestuosa a descansar en un llit de sorra, acompanyada d'aquell estat major que surt del mar regalàntloshi de les calses serrells d'aygua, esbufegant anhelosos y axugantse les gotes de suhor, aquexes llàgrimes benehides del treball que cauen per la cara sense que'l cor se'n dolga.

Més enllà, també's crida y's feyneja; los carreters ab la vara alsada s'esgargamellan contra la tossudería de les besties que no volen entrar de reculons, féntloshi més mancament

ab la llengua qu'ab les obres. Los pesadors del comú introduhexen los ganxos de la romana en los sarrions que, atravessats per un samalé, sostenen dos xicotassos, a quins si lo fexuch del pes los fa acotar l'esquena no'ls fa desdir la forsa, y s'afina la carga mentres l'escrivent posa en xifres les pesades que li cantan. Los mercaders se les heuen ab los patrons d'Italia, despreciant la mercadería y regatejantla, que sembla que vulguin comprar sense diners. Los patrons, qu'aviat ho tiran a la tremenda, hi prenen tals enquimerades y'n diuen unes dels espanyols, que'ls altres fan com aquell que no'ls entenen y'ls dexan jurar y picar de peus y rebotre'ls barrets per terra, tot fent la mitja rialla y tirant a la terregada, per menuda, cada brasa que fà més bulto qu'un borrego de Vilanova.

Y en axò, a mi tothom me crida. «Carlets, portèume beure;» «arreglèu un bolado ab quatre gotes de pintura;» «Carlitos, apa mòute; dónam una manilla de pastisser, que'm vull obsequiar la persona;» «tu, Carlos, abóca dos ditets d'aquell que s'hi

veu lo sol a l'altra banda;» «señor Carlos, arrégleme usted una americana;»'m diu lo carrabiner; «sogre, destapèune una de les que s'enrabían y bullen a la fresca.» «*Voy, voy señores,* tot s'arreglarà;» contesto jo molt atrafegat, esbandint los gots y corrent d'una part a l'altra per servir als parroquians. Y quan ningú'm crida, llavors me toca la tanda y m'hi desfogo, ficantme entremitx dels grupos ab lo cistell y'l canti de llauna cridant:» ¡quí refresca! ¿quí vol beure, cavallers?...»

* * *

Y en aquestes lo sol ja es alt, ab una xofogor que fà, que sembla que tot estiga a punt d'arrencar lo bull; y per axò, ningú desmaya; la feyna's fa y tot se compon ab un rasgo y una diligencia que sembla que vagi ab màquina com al estranger: los bultos que van a l'Habana s'hi envían; los de Rio-Janeiro, avall; les barcasses per Mallorca, arriba també, cap al vapor: aquí ningú's queda en terra y tot s'envía pel recte al seu destino...

Allí a les deu, entra la marinada que blaveja'l mar ab tornassols, com si a dins de l'aygua hi hagués esmeraldes y or fos ab visos de mareperla; la fresqueta que porta'ns amoroseix la cara ab fregadís suau, que sembla que'ns hi rellisqui seda, y que ben segur que Deu, condolit de tan congoxós treball, nos la envía per aconortarnos ab l'aleteig dels serafins de la seva gloria... Los barcos se gronxan ab reposat desmay, les banderes joguinejan ab l'ayre ensenyantli sos colors llampants, les onades van y venen entretenintse calsant y descalsant los peus dels treballadors ab xinel-les de blanca escuma, y's respiran olors tan salabrosos que deuen exir dels jardins que la mar té amagats dessota l'aygua.

* * *

Vísca l'estiu! que'm dona treball, y l'alegría no'm dexa temps per penedirme d'haver vingut al món. Lo meu Xamós, — encara no n'havía parlat, — es un gosset que vaig recullir, de color de lanquins, ab un

accionat tan bufó que li té la cua, que pareix una lletra; les orelles les du escapsades, (que si hagués sapigut qui va ser lo guapo que va tenir aqueix acudit, de la sacsejada que li haguera donat a les seves prou les hi feya créxer que se les hauría de doblegar per que no li fessin nosa per girar lo coll). Lo Xamós no s'aparta de la vora, com més enfeynat me veu ab los parroquians, fent salts y giravols, remenant la cua ab tal seguidesa que tinch por qu'algun día no se l'arrenqui y li vagi enlayre; (es molt vanitós, per mi ja ho coneix qu'es un adorno). ¡Pobret! Potser endevina qu'allò'm dona pà, y se'n alegra y m'ho demostra al estil dels de la seva classe. Y jo, Mare de Deu! si m'estés be,'m posaría a saltar y a brincar com ell, quan veig que la venda va seguida, que'l butxacó se m'ompla de pesses de dos y que, com les formigues, arreplego de sobres per ara, y justet per quan vindrà'l mal temps.

* * *

¡Qu'es trist l'hivern! lo cistell y'l canti ja no'm servexen! allí s'estan aconduhits en un recó del quarto. Los díes son curts; a la platja no hi tinch rès que fer; los treballadors no tenen set, y ningú'm crida ni's recorda del pobre Carlos. Jo'm passejo per dalt de la Riba ab un mocadoret plè de capses de mistos, y quan me va be arreplego dotze quartos, ¡no més! y'n tinch poch per mantenirme. Axò'm dona una pena, que ni goso cridar ni escometre als anants y vinents. ¡Que trista'm sembla la platja! y la mar neguitejada, no'm dona'l vèurela l'alegría del estiu..... Lo cel pareix qu'amagui aquella blavor tan polida, y'l sol molts díes no surt a vèurem; tant que l'estimo, y tant que m'agrada! si ell, puch dir que de vegades me vesteix y'm governa, ò sinó tremolaría de fret com un infelís que soch.

¡Que triga a passar la tongada! Cada día tinch un nou pesar, quan al desfer lo nus del mocador veig

que minvan les pessetes qu'he arreplegat al estiu. A mitx día'ns en anem a la fonda; lo Xamós no salta gayre, sempre's queda enderrera, y dinem; poquet, escudella y olla. Quan m'also de taula, penso: es escàs per mantenir un home, ¿y al gos, que'l dexaré en dejú?...

* * *

Mes, per axò, no hi hà temps que no torni. Després que l'hivern, que'm lleva'l pà, ha fet prou desgracies, y quan ja està cansat de veure que ningú l'estima, que'ls aucells li fugen de la vora, que'ls arbres li ensenyan les branques ermes com si estessen amanides per donarli vergassades, que l'aygua's gela y no vol córrer pels reguerons per que no's gaudexi de sa boniquesa, allavors jo estich alerta, y cada dematí me'n vaig per fòra, a Vallvidrera ò al camí d'Horta, y reparo la brotada com ix verdejant a les puntes dels branquillons; los aucells com s'aparían, les flors com se desponcellan, y tot com s'alegra y's torna jove; los galls cantan donant

lo bon día al sol que surt més matiner; les llocades s'escampan per les eres ab un píu píu que no sé si riuen ò somiquejan, y'm quedo tan content que tampoch sé si he de riure ò plorar per benehir a Deu que m'ha escursat la mala tongada.

Després me'n baxo a la platja. «Carlitos, ep! Carlets, ¿d'hont surts? Tòcala, bufó!» me diuen los riberos y els carboners molt contents de vèurem, rodejantme, donantme encaxades, copets a l'esquena, y fent festes al Xamós, que fa uns bots d'agrahit que ni toca de peus en terra. Vatua'l món! y quí pot dirne mal si veu que per tot l'estiman!... Jo contesto ab una francesilla que'ls fa riure a tots; dono llambregada al mar per saludarlo, guayto aquella platja com està de feyna, y me'n vaig a casa; compro bolados y rosquilles, enllestexo'l cistell y, sómhi altra vegada: «¡Quí vol beure! quí refresca, cavallers!...

Maig 10 de 1879.

A CASA L'ARCALDE

L'autor demana per endevant dispensa als seus lectors si, per mellor retratar lo genial dels personatges, se permet dexarlos parlar completament a sa manera.

Lo lloch de la escena es una botiga del carrer dels Metges; el Senyor Salvador, tot prenent el xocolata, guayta, a travers dels llistonets de la ventalla que separa'l menjador de la botiga, a dues dones que, sentades una enfront de l'altra, evitan cuydadosament el mirarse y esperan ab certa frisansa poch dissimulada que'l Senyor Arcalde les cridi a la seva presencia.

Un cop el senyor Salvador ha pegat l'últim xarrup a la xicra, se treu catxassudament la petaca y'l llibret, y preparantse a fer lo cigarro, se gira vers les dones y ab tò solemne'ls hi diu qu'entrin. Aquestes, com mogu-

des per unes molles, s'axecan al plegat, y molt decidides se fican al menjador, y, per primer envit ja's descuydan de donar lo Deu los guart.

— ¿Què tenim de nou? — els hi pregunta l'arcalde miràntseles ab cara ferrenya, mentres se posa'l paper de fumar al llavi y ab els palmells de les mans esmicola la picadura.

— Qu'aquesta poca vergonya...

— ¿Ep? vaya un modo de comensar! — diu el senyor Salvador interrompentla.

— Míri, senyor,—salta l'altra;—si no m'escursa la llengua d'aquesta dòna, me trech la xinel-la y abans de comensar lo verbal, aquí mateix li clavo un jaco que semblarà que toquin llamada.

— ¡A qui faràs escursar la llengua, pescatera! ¿Que, no ho sent, senyor arcalde? si no'n té de principis: ¡míra, regatxo!... que si no fossim devant del qui som, ja t'haguera inflat els bigotis.

—Com s'enten!—exclama'l senyor Salvador, incomodat; — ¿a devant meu, aquestes coses?

— ¡A mi un jaco!... — contesta l'altra, sense fer cas del senyor Salvador;—¡potser sí que jo m'ho miraría com si'l donguessis a un altre!... Vína, atràcat, que si no t'enforno les estisores a la vista, dígas que...

— Vamos a veure:—crida l'arcalde enfurismat, pegant un cop de puny sobre la taula.—La primera que torna a obrir la boca sense llicencia meva la faig portar arrestada.

— Es qu'ella ha comensat.

— Ey, tu, mala llengua, com se coneix que ja no hi enxercas.

— Silencio, torno a dir: encara no'ns entendríam. ¿Còm us dieu, vos?

— Tecla, per servirlo.

— Corrent: assentèuse; ¿y vos?

— A mi de motiu me diuen Xata.

— Està clar,—respon desseguida l'altra;—¡si no té cap nom! ¡si crech que ni es batejada, Deu nos en guart!

—¡Ay, heretge! a qui bescantas tu; en sortint te'n recordaràs: míra, m'has agraviat més ab aquesta paraula qu'has dit, que si m'haguessis tocat l'honra.

— ¿Que tenim de fer los ninots? —interromp lo senyor Salvador;— ¡Pepa, Pepa! —

Surt la Pepa, qu'es la minyona, tota esporuguida, portant una escombra a la mà y preguntant qu'es lo que passa.

— Cúyta,—li diu son amo;—vés a buscar en Felip. ¿Ahont vas ara ab l'escombra?

— ¡Ay, té rahó! ja no sé hont tinch lo cap; ¿què m'ha dit que li digués al sereno?

— Que vinga.

— ¿Que'l faré pujar a dalt, ò vol que'l fassi esperar aquí a la botiga?

— ¡Arri al dimoni, poca solta! ¿no't dich que vinga aquí?... Veyàm ara si posaré ordre, y a la que no té modos si n'hi ensenyaré. Al últim axò fora pitjor que la font de Canaletes. ¿Quína es la que's diu Xata?

— Ja veurà,—respon aquesta tota moxa;—una servidora; però ja li he dit qu'era un motiu.

— Teniu rahó; si pel cas més aviat ho es aquexa dòna.

— Ay, gracies a Deu, senyor arcalde; vèt aquí lo que jo li dich. Y ella per sofocarme, sempre'm ve ab

unes bocades de Xata! y jo li contesto: «¿ahont va Santa Reparada ab aquesta cara llisa com una pesseta falsa?...» y se'm crema per que li pregunto ahont té'l nasset; ¡y'm diu xata, a mi!... ¡ja ja!... ¡pregúnteli què pagaría! ¡si té unes fesomíes de mitja cuerna que sembla qu'un sabater li haja fregat la bitzega per la cara!

— Alto aquí, vos, Xata; la llengua a son puesto, y devant meu no's tiran llatinades.

— ¡No ho deya jo! ¡si per tot l'han de notar per xarrayra! Si quan li van llevar el tel la van desgraciar, per que's té de veure en un afront no més que per la llengua. —

Entra un senyor flach y vellet; enrahona ab l'arcalde y aquest li diu:— Bueno espéris; sègui mentrestant.— Y girantse a les dones, pregunta:—¿Y qu'es lo que hi ha hagut? Espliquèuse vos.

— De lo qu'ara parlavam: que té una boca d'infern; que no respecta òssos morts, y m'ha dit una expressió agraviatoria; m'ha tractat de lo més baix que's puga demanar; no li goso a dir, senyor arcalde; però fàssas

compte qu'ab lo que m'ha dit m'ha vingut a posar com una qualsevol cosa: com una donota d'aquestes... nèt: m'ha dit...

— Xist, aquí no's diuen certes expressions: be prou que m'ho penso lo que us ha dit... ¿Vos, Xata, per què l'haveu insultada?

— ¡Per que no la dexava dir!... ¡pobreta! ¡míri la vergonyosa! com fa escarafalls devant de la justicia per no dir lo pecat, ¡més que nyiu nyiu! ¡y no hi hà cap carreter que la guanyi! Quan se baralla ab lo seu home'n clava uns de tan recargolats que jo més de quatre vegades m'he tingut de tapar les orelles per que tindría por de condemnarme: allò fa escruxir un màrmol.

— Be, fins ara no dieu per què la vareu insultar.

— Jo li diré: la defensa es tant com natural. Ella'm va dir qu'estava tocada de la beguda: considéri vostè mateix si axò no es un desmèrit per la persona. Y jo li vaig contestar ben clar per que tothom ho sentís; sí senyor; no me'n amago; si vol li tornaré a dir, per que aquesta ab les seves paliques encara vindría

a fer veure que la vaig rebaxar molt: no hi hà un tal: ella'm va dir qu'alsava'l colzo, y jo li vaig contestar qu'era una... ¡ay sí! perdóni, que ja no me'n recordava; oh, y que ho tenía al capsiró de la llengua.

— Bueno, està be; surtíu aquí fòra; esperarèu al sereno a veure si jo hi posaré remey.

— Senyor arcalde, per l'amor de Deu! — exclaman les dues dones al sentir que se les havían d'haver ab lo sereno.

— Callèu.

— ¡Senyor arcalde, apíadis! que som unes mares de familia!

— Ja us he dit que callessiu: sentèuse aquí fòra fins qu'us tornaré a cridar.— Y dirigintse al senyor vell, li diu:—Entri vostè. ¿Què se li ofería?

— ¿Qu'es l'arcalde d'aqueix barri? — pregunta'l vell trayentse'l barret.

— Sí senyor; cubrèxis.

— Donses, li venía a posar al seu conexement, com autoritat, que jo no puch aguantar més.

— ¿Be, què vol dir ab axò?

— Sí senyor: vostè es l'arcalde d'aquest barri, y per lo tant li haig de fer saber: no puch aguantar més.

— Y descarrèguis, donchs, ¿què'm conta vostè ara?

— No s'incomodi, Don Salvador.

— No'm digui Don, que no so tan noble: espliquis y abrevièm, que aquelles dones m'esperan.

— ¡Don Salvador! ay, si algun sant li toqués lo cor, ja que's recorda de nosaltres! — se giran a dirli la Tecla y la Xata.

— Ja us he dit qu'esperessiu.

— Me creya que ja estavan llestes, — diu lo senyor flach acostantse al arcalde.

— No, senyor; — contesta aquest alsant la veu; — enllestèxi, qu'es tart.

— Perdóni, donchs; la meva senyora, a pesar d'esser una persona molt conforme y d'esperiencia,'m dona un mal viure: sí senyor, a casa no hi hà pau ni ditxa; té gelosía sempre.

— ¿Què diu? la seva dòna té gelosía de vostè?..... que som ximples aquí?..... fúgi, home, fúgi; no siga fanfarria; ¿que no ho coneix que's vol divertir? ¿Quants anys té ella?

— ¿Quí, la meva senyora? es més jove que jo; deu tenir a la ratlla dels cinquanta nou.

— Dígui que no es tan vella; ¿y en aquesta edat encara fan lo ximple?

— Ja veurà, senyor arcalde; vostè es molt rigorós: la Francisca té rahó.

— ¿Que's vol burlar de mi, vostè, senyor..... daxonses?.....

— Me dich senyor Fidel; escólti, y un cop m'hauré esplicat, vostè també hi caurà. Un servidor no hi veu gayre, y com més vell me faig trobo que'ls ulls se m'apitjoran, de modo que si vull distingir be a algú, m'hi tinch d'acostar molt, ò sinó quedo malament per que may sé ab qui parlo. Donchs, veliaquí de que vé la gelosía de la meva senyora; que anem a passeig ò a qualsevol banda, y jo per veure qui'm passa pel costat estiro'l coll una miqueta, (que ja procuro ferho dissimulat, però ¡cà! no hi val,) ella se'n adona y'm clava pessich al bras que me'l adorm, y'm sofoca, y de vell y boig, de cap vert y fandillero, no'm dexa en tot lo camí. Y jo, callo, per que tinch massa prudencia, y per taparli la boca no miro en lloch, ni a terra, y algun día'm sembla que m'estaborniré ensopegant ab qualsevol cosa.

— Míri, Senyor Fidel. Tot axò son romansos: ¿què m'esplica a mi de la seva senyora, y què vol que li fassa jo? Si no fos tan vella, diría: agàfi un vit de bou y distrèguila fentla jugar a romamí romamà; però ara no sé què li diga.

— Ay, senyor Salvador! ja conech que vostè va de plaga... Però si me li volgués fer alguna reflexió, conech que s'hi adobaría alguna cosa; som dos desgraciats: ara l'ha donada en que si jo y la minyona ¿m'enten?.... rès; y s'enrama tota sola, y mou uns escàndols qu'a casa nostra, que abans era un Seminari, ara es pitjor que el safreig del Pastím. Afigúris que avuy per que m'ha trobat a la cuyna ajudant a la María (qu'es la criada), ha agafat la escombra, y flisflàs a mi y a n'ella'ns ha fet córrer escales avall. Oh, ¿y díguili per què? Reflexióni qu'avuy per dinar teníam menuts de gallina que'ls feyam ab escaldums: jo, m'estava vora'ls fogons ab la paperineta a la mà tirant avellanes al morter mentres la María les axafava; rès més, tal com li conto. ¿Y vol creure que les ha enfilades que jo besava la mà de la

criada? y, vaja, lo demés ja ho sab, que si no m'escapo crech que d'un cop de canya m'esberla'l cap.

— ¿Vol que li digui en plata? donses tan ximple es vostè com la seva dòna.

— Ara m'ha agradat; vostè sí que no gasta embuts. ¡Jo que contava trobar algun alivio.....

— ¿Y quína feyna hi tenía vostè a la cuyna? ja conech que deu ser un manefla d'aquells qu'ab tot se fican.

— Consideri que si m'hi fico es per que m'agrada guisar!

— Be, corrent; jo no m'hi haig de entremetre. Compònguis. —

Entra resoludament a la botiga tot esverat, y no para fins al menjador, un carreter en mànega de camisa y les xurriaques a la mà.

— ¿Ep ep?—li crida l'arcalde axecantse de la cadira, estenent los brassos y posàntseli al davant per que no's fiqui més endins.

— ¿Que fora vostè l'arcalde de aquest districte?

— ¿Què voleu? vaya unes maneres d'entrar a les cases!

— Es que, me caso ab lo món dolent! tinch una verinada a les sanchs

que, Deu me valga, si no l'estripo tot daltabaix, ja'm pugui negar per mar y per terra! més que brètol! escandalós; murri!

— Mestre, cuydado com parleu ¿què teniu ara?

— Que l'espatllaré de per tot arreu, mal m'enterrin mort; no'n farà més de municipal; axís Deu me castigui si no me la paga. ¿Que's pensa que tracta ab negres de Guineya?..... ¡Pirata, perdulari! que ni solsament sab parlar com nosaltres, y ronca en castellà y gasta més fantasía que cap cavaller? Ja ha tingut ventura d'aquelles vidrieres; ò sinó ab lo botó de la roda l'encasto a la paret, qu'encara hi fora. Y si no me'l treuen de damunt..... ¿veu aquesta vara? donses del primer Deu te guart ja li clavo vergassades de travers als bigotis, que li desempedro tota la menjadora.

— Mestre, fins ara haveu enrahonat molt, y encara no haveu dit rès.

— ¿Què mana? que'l farè desempleyar: encara qu'hi tinga de perdre la salut. No li veurà més, ni vostè ni ningú, ab lo sabre al costat. ¡Y que's tinga compte! que si cau a les

meves grapes, Deu m'assistexi, ja cal que tinga les seves coses arreglades per que no hi serà a temps; que no tindrà cura, jo li abono.

— Val més que m'ho prenga a la fresca; company, fèu lo favor d'esplicarvos clar, y acabèm d'una vegada, ò sinó aviat no'ns entendrèm. ¿Què ha passat?

— ¡Y què tenía de passar!... no rès; ¿què'm conta vostè a mi ara?... Nada: que jo tenía la ocupació devant del gamatzem de cuyros, quan ell se'm presenta tot cert y mal mandat y'm diu: «tú, carreter, pósa el carro mas pa allá qu'está malament.» Jo, ¡què li havía de dir!... potser sí que m'ensenyarà com se traba un carro; ¡ximplet! m'he posat a riure, y girantmhi d'esquena he anat fent la meva feyna pensant entre mi: cànta cànta qui té l'as. «¿Que no oyes lo que digo?» Prou que'l sento. Deu lo fassi bò: peró'm pensava qu'ho deya a un altre. «Ustet se burla: ¿quiere ver com li apunto el número?...» Si me l'arriba a pendre, del cop de vara que li endresso a la visera li buydo'ls dos ulls que porta a la cara. Y, ¡que sé jo què ha anat barbotejant

en castellà! per que ho deya tan depressa que la meytat de les paraules se les menjava, y si vol que li digui en plata, no l'he entès de rès ni ganes. Al últim, ell que m'agafa'l cavall pel morro y me'l comensa a ferli donar caparrades y a manejàrmel com si fos un jòch de bitlles. Tocarme'l *Diamanta* es pitxor que si'm toquessen a mi y a la dòna. Ja he saltat a terra; ja m'hi acosto que no més ab la vista me'l menjava: «déxa estar la bestia, li dich, ò sinó, Deu me valga, del cop de puny que't clavo als nassos te faig malbé l'uniforme. ¡Putiner! ¿que t'has pensat que manejar animals es com fregar la cartutxera? tens ventura qu'avuy no he enganxat al *Valeroso*, que si l'arribo a portar, ja estavas ben llest, per que encara no t'haguera vist l'acció de anarli a posar la mà a la cara, de la bocada que t'arramba prou te descambía la mà y't torna'ls cinch dits en pessés menudes.» Y d'una cosa n'ha vingut un'altra, fins que'ns havem trabat de paraules, y'm volía traspassar ab lo sabre. ¡Pobre minyó!... vàlgali la gent que li han volgut be, y me l'han tret d'aprop,

que sinó, ell y sabre, y sabre y ell los agarro, me'ls fico sota l'axella,'ls porto a Ca'la Ciutat, los dexo anar allí terra, y'ls hi dich: tínguin, que no sirvan.

— Bueno ¿y no hi ha hagut rès més?

— ¿Què diu?...que m'ha penyorat: vès lo que hi ha hagut.

— Corrent: a les dotze a l'Arcaldía.

— ¡Ay, malviatge la sanch...!

— Mestre, tinguèu compte ab lo parlar.

— Encara'm faràn perdre! Nó senyor: a les dotze no hi puch ser; es l'hora de dinar, y a mi cap justicia d'aquest món ni de l'altre'm pot quitar les caxalades.

— Mestre, cullíu la gorra de terra, y aquesta acció no la torneu a fer may més, que vos no sabeu ab qui parleu.

— Prou qu'ho sé; millor que vostè.

— ¿Com s'enten?..... aviat qu'us faig portar près.

— ¡Ay, mala centella m'escaldi! ¿es dir qu'un home de be, encara no podrà piular?

— No us vull sentir més: a les dotze a l'Arcaldía.

— ¡A les dotze!... casibé deu volguer dir a mitx día... Corrent: donses, si volen rès, al peu dels arbres de la Riba'm trobaràn; a la part de l'ombra. Vaja, cavallers, alegrement. —

Mes l'arcalde, tot cremat al veure lo descaro del carreter, s'alsa furiós, y posàntseli devant, l'atura dientli:

— Alto; d'aquí no us moveu, no més que per la manera.

— Senyor arcalde, jo no'm penso haverli dit una paraula més enllà de l'altra; si l'he agraviat, perdóni.

— Ja ho aclarirèm després: seyèu mentrestant.

— Ja seuría, però tinch lo carro allí parat..... y, vol dir que deu embarrassar.

— No hi fa rès: seyèu.

— Déxim anar a arrambarlo una mica.

— No'n passeu ansia; ja se'n cuydarà algú altre.

— A vostè no li costaría rès; al menos, déxim anar a posar lo morral a la pobra bestiola, que no hi té cap culpa.

— ¡Què'm conteu vos a mi!...

— ¡Ay, vatualisto! es dir qu'ara

hi deu haver una lley que tant deu servir per les besties com per les persones. ¡Y deyan mal de la República, Deu me valga, y aquesta gent encara ho arreglan millor! les matexes tendencies tenen pel bestiar que pel qui'l mana.

— Ja us he dit que callessiu, ò sinó d'aquí estant anirèu al calabosso.

— Buenu, buenu, no dich rès més. — Y'l carreter agafa una cadira, y abans de sentarse guayta ab certa curiositat a les dues dones, y's coloca entremitx d'elles féntloshi l'ullet y la mitja rialla.

— Y donses, senyor Salvador, — diu lo vell, apoyant les mans y avansant los còs per sobre la taula;—¿que no li sembla que podría posar un mandato a la meva senyora per que...

— Vàgi al diastre vostè y ella; de bona lluna'm troba per escoltar ximpleses. —

Y en lo moment que'l senyor Fidel se retira tot confós, invadeix la botiga un tropell de gent ab gran desordre y saragrata fent uns crits de «Matèulos, matèulos.»

— ¿Qu'es axò? — diu l'arcalde al veures la casa tan plena.

— Míri, — respon lo sereno fent avansar a dos pillets; aquexos s'estavan de vigilancia a la escaleta;'l que ha près la roba no l'hem pogut atrapar.

— ¿Y d'ahont l'ha presa?

— Del terrat del número 11.

— ¡¡Reyna santíssima!!—exclaman les dues dones.

— Jo que hi tenía tres llensols y dos parells de coxineres! — diu la Xata plorant.

— Y jo tota la bugada! — afegeix la Tecla extenent los brassos ab desespero.

Y mentres les dues vehines ploran y's despacientan, tothom mou bulla y esvalot. Los de dins de la botiga s'empenyen y's masegan per veure als lladres. Los de fòra, cremats per que no hi poden entrar, arman una brega de crits y xiulets, cayenthi de tant en tant alguna catxeta ò trepitjada, que talment sembla qu'allí repartexen lo pa del Sant d'Espartero.

Lo carreter quan veu aquella bellugadissa, s'escapuleix. Al senyor Fidel l'han fet retrocedir fins a un recó de la botiga, y'l pobre s'està com encastat a la paret, no gosant

treures la mà de la trinxa dels pantalons per por que no li robin lo rellotge. L'arcalde, molt enfurismat, no sab hont girarse, y crida y renya a tothom, y fa uns ulls com unes taronges, havèntseles ab lo sereno per que no li despeja la botiga. Tres ò quatre vehins rodejan y guardan als lladres espiàntloshi'ls moviments, y encara no's bellugan, ja veuen alsarse una pila de brassos ab los punys closos, prompte a caure sobre d'ells.

Y quan lo xibarri s'ha apaciguat gracies a la energía del sereno, qui, cremat pel sofoco del arcalde, s'ho pren de punt no guardant trebes a ningú, 's presenta un municipal portant près al carreter, seguits d'una colla de gent que crida: «Matèulo, ja'l tenim, aqueix es lo lladre.» Lo carreter, més cremat que may, ab la vara alsada's fa fer rotllo y crida protestant de sa ignocencia, y vol matar al municipal que l'ha compromès.

Axís que l'alcalde'ls veu, s'encara ab lo guardia y li diu en castellà:—¿Y á donde tenía usted la obligación mientras esos robaban el terrado?—

Lo municipal, qu'era un Menèndez d'aquell forat de Galicia que de

tan humils semblan tontos, se treu la gorra y mitx tremolant li diu que se n'havía anat a conduhir lo carro fins a casa la Ciutat, y que del robo ni dels lladres no'n sabía rès.

— Ustedes nunca saben nà;— respon l'arcalde; —y cuando hay algun robo ú otra cosa, siempre se las compran para no embolicarse.

— Pero, don Salvador, si yo estaba con el carro!...

— Y a mi que me cuenta del carro! ¿No es un municipal? pues si lo es, no tiene que mandar carros; està usted? Ahora me coje usted esos dos muchachos que son los que hacían los páris mientras el otro robaba, y me los lleva a la Casa de la Ciudad: me entiende usted? y vigilancia, por que usted me es corresponsable de esos dos indivíduos. Páse usted adelante.

— No, don Salvador; yo iré detrás por que podrían escaparse sin que lo advirtiere.

— Bien, hombre, bien, ¿se afigura usted que somos tan asnos? —

Y girantse al sereno, li diu: — Vos y'l carreter, cap a Ca'la Ciutat.

— ¡Com s'enten!—exclama aqueix; — ¿ahont me vol fer anar?

— Allí hont mano; de mi no se'n burla ningú. Vosaltres,—afegeix dirigintse als vehins, — vindrèu per fer de testimonis del robo junt ab aquestes dones.

— Perdò, senyor arcalde, —diuen la Xata y la Tecla rebrotàntleshi les ploralles.

— Nó, qu'ara teniu de comparèxer per justificar qu'us han robat. Y un altre cop podrèu tornar a fer los galls pel cel-obert, que mentrestant los lladres vos aniràn pulint la roba del terrat.

— Be, senyor arcalde,—li pregunta lo carreter;—¿que'n tindrèm per gayre estona? per que ab tanta gent, axò anirà llarch.

— Pochs romansos. Pepa, bàxam la vara; comensèu a passar.

— Corrent, corrent, —torna a dir lo carreter; — axò semblarà un jubileu.— Y dirigintse al senyor Fidel li crida:—¿Ep? Padrí, senyor Canons, ¿que no li contan a vostè? vínga, home, que's distreurà: fàssi brasset ab la Xata, que jo agafaré l'altra.—Y dient gatades per aquest istil, tota la comitiva s'encaminà cap a l'Arcaldía, seguintlos un poch enderrera,'l

senyor Salvador ab la vara sota'l bras.

Un agutzil conegut meu, que va sentir lo qu'allí va passar, me va dir que hi hagué tal escàndol entre les dues dones de primer, y després entre'l carreter, lo municipal y'l senyor Salvador, qu'allí ningú s'entenía; y tals foren los crits, que no pogueren tirar avant lo sorteig de la Rifa dels Empedrats, que'l feyan al primer pis, y que, al últim, lo tinent d'arcalde, amohinat, ab un cap com uns tres quartans, va ferne tancar al calabosso uns quants, y que fòra de sí'l senyor Salvador, va trencar la vara — que's conta que li faràn pagar per nova, — y vàlgali qu'ara la plassa no està en estat de siti, ò sinó, ben segur que li formarían causa per haver fet malbé les insignies de la seva autoritat.

14 d'Agost de 1878.

¡ALS TOROS!

6

Son uns quants *joves del pis*, de lo més saragatero y bromista que hi hà. No'ls hi diré'ls noms, però ja'ls conexeràn als del *Club de la Regadora*. Sí, aquell agregat de tranquils que fan tronar y ploure, compost de botiguers, corredors (d'empedrats), sastres y demés artistes; la flor de la joventut truanesca, que tot ho empayta; bromistes, xistosos, de la pell del dimoni; espavilats fins allà; axerits, llarchs de malicia, cansats de fer bromades y conquistes, ¿saben? los que donan aquells balls de màscares tan... (ells ne diuen tan lluhits) que tothom hi té de comparèxer disfressat, y que s'hi fa tanta tabola...

Donchs sí; aquesta colla avuy va a la *corrida*. «¡Y en lo tendido número 2!» diu en aqueix moment un d'ells; ¿entenen? allí ab lo bo y millor del rengle, entre la sal y'l pebre de la joventut calaveresca.

Un cop son a la Rambla ja troban los òmnibus mitx plens, y tots apressats, los uns saltan per la devantera, els altres pel pujador, y s'enquibexen com poden. Los cotxeros cridan; repican somoguentse'ls cascabells; petan les xurriaques; los cavalls arrencan a córrer com si's desboquessin, y una munió de carruatges van y venen, s'empaytan y s'avansan, corrent frech a frech com si se empessonessin; s'atrapan ó's guanyan la ventatja, y fugen disparats fent arrimar la gent cap a les aceres sense dexar en repòs al pobre municipal que no s'enten de feyna girant lo cap a un cantó y altre, no sabent ahont acudir, perseguint un òmnibus que li fuig, dirigintse a un altre que se li escapa, salvantse d'un que els cavalls ja se li venen a sobre, volguentlos penyorar a tots, y no sapiguent per quin comensar, renya als cotxeros qu'ab lo puro a la boca,

fent voleyar la vara, se'l miran ab mitx-riure desvergonyit y atían los cavalls que's llensan a tot escape sotraquejant lo cotxe y trayent espurnes de foch de les llambordes.

* * *

Lo torin està plè de gom a gom; lo sol, fent distincions odioses, dexa, per medi d'una curva convexa, mitja plassa a l'ombra, y s'ajau ab tant recreyo sobre l'altra meytat, qu'en và'l volen entretenir parantli sombrilles y paraygues los pobres qu'han d'aguantar la soleyada, qu'ell no's distreu, y allí ahont no hi pot ficar sos raigs encesos hi penetra ab sa escalfor.

Tothom crida y mou escàndol; uns se ventan, altres xiulan; menjan aquestos y aquells beuen; ensà riuen, allà disputan, a dalt pican, a baix regan, tot es bullici y xirinola. Los noys ab les begudes van y venen cridant sempre; voleyan les gasseoses; los taps petan y saltan a la sorra; plenes ò buydes, pujant ò cayent, sempre al ayre hi van ampolles. Los

serenos, los municipals y la policía, se passejan per la barrera; vigilan sempre; miran molt y de rès s'adonan; estan serios, no gastan xanses, y en sentint massa brugit s'aturan, guaytan, se consultan, s'enrahonan, se separan, y no fan rès més. Lo públich crida que vol música; ells se'l miran afectant rigor; y assí crida, allí xiula, y per tot l'escàndol creix. Hi hà baralles, se senten xiscles; ja's trompejan alli baix; la gent s'axeca, tothom s'aboca: ¿què hi hà, què hi hà? Los brassos s'alsan ab los punys closos; cauen mormes, los barrets s'axafan, los uns renegan, altres parlan malament. ¡Corrèu, serenos; apa, municipals! la gent s'apilota y s'arremolina; no més se sent tustar... Surt en Sampere ab la seva banda, ressona'l bombo. ¡Callèu, callèu! y'l públich s'assossega; el grupo se desfà; un senyor s'axuga la cara; ¡bo! ja li han fet sanch al nas; un altre s'estira les mànegues y'l mira de reull; romp la música;— *bravo, bien.* — ¡La marxa de Perecamps!

* * *

¡Quína gresca y quín desfet per assí l'ombra! ¡Hi hà més escàndol qu'al sol! ¿Quí son aquestos que baladrejan y s'apedregan ab ous plens de farina? N'hi hà de tots: teníu, aquells son del Club Mussol; no'ls en dich rès ¡quíns boyres! no n'han feta poca d'ensà que son al món!

¿Y aquestos altres? tíra, aquestos sí que, amigo, quíns uns... Son del taller Tonto; esbojarrats, calaveres, sempre estan de *trueno;* de vegades ni dormen a casa... Cà, si n'hi hà un llibre de lo qu'han fet. Si algun vespre surten plegats y van de plaga, n'hi hà per llogar cadires, ne tenen unes!... ja'ls hi dich que se'n podría fer un romanso. En lo cafè devegades han trabucat la taula tota plena d'ampolles y copes y han trencat lo marbre y tot ha anat en orris; son de punta, vaja, no'n corre de jovent com aquest.

* * *

Ja son aquí aquella colla de gats; sí, los del pis. Sembla que surtin de sota terra; tot just treuen lo cap que pegan ullada y cridan: — Mucho! està be, ja hi hà'ls altres socios.

—¡Mà, quín llexiu!—diuen aquestos al vèurels arribar. — Callèu, callèu, que volen cridar, veyàm que diràn.

— Ola, tranquils.

— ¡Porsupuesto!

— ¡Noys, que venim ab unes agalles!... ja'ns sentirèu...

— Fuera, fuera...

— ¿A quí ho dius?

— A n'aquell gueto de les vidrieres.

— Ja hi som, noys; no se'n farà poca de gresca!

— Marrech, vínga una gasseosa.

— ¿Ja tens set?

— Cà, home; la qüestió es fer boyra.

— Ep, xist, ¿que no tens barrina? Donchs, té llestos.

— Vostè, tíngui compte, que m'ha saltat un vidre a la cara.

— Dispènsi, es que som de la brometa. Noy, còbraho tot. ¡Ah, salao quín preu fet! —

Entran en un palco unes fulanes ab vestits llampants, mocador groch ò mantellina blanca, clavells al pentinat, la cara empolsada, los llavis molt pintats; s'abocan ab gran descaro a la barana del palco; dels tendidos les saludan ab un repicament de mans y una exaltació que sobrehix.

— ¡Olé güenas mossas, vivan las jembras del rumbo! fuera guantes, fuera guantes... Bien, Mistó. —

Y una d'elles, la més pintada,'s treu los guants y'ls llensa ab molt garbo entremitx d'aquella joventut tan exaltada.

— Mucho.

— Bravo.

— Bien.

— ¡Que se repita!

— Viva la grassia y la canela, sandunga, retrechera. —

Y aquella colla de bregues repican y cridan que sembla que'l tendido s'ensorri.

Y la broma aumenta y'ls crits y la saragata; d'un tendido al altre's tiran ous. Un d'aquells se treu l'ame-

ricana y, dret sobre'ls grahons, en mànega de camisa, al clatell un mocador blanch posat a mitja fulla, vermell, suhat, baladreja y gesticula ab moviments estravagants. Y quan més s'engresca cridant al uns, xiulant als altres, ò tirant requiebros allí dalt, li ve un ou que li topa al mitx de la cara y'l dexa blanch com si hagués fet la sòrt del plat de cendra.

* * *

Lo president entra al palco y'l públich l'alaba per lo puntual. Toca la música, s'obren de bat a bat les portes de la barrera, y apareix lo *salero* d'Espanya precedit dels agutzils.

En Funerales (primer espasa) ab son trajo cobert de brodats d'or, — d'or, d'or que no son cansons, — la capeta arrebossada pel mitx de la cintura, l'un bras al costat, l'altre dexat caure ab garbo, s'avansa entre mitx de dos xulos que també la gracia'ls hi fuig y no se sab d'ahont. Més enderrera, venen los banderilleros ab uns vestits guarnits de plata,

tan estrets y ajustats que si s'engrexan los reventan, y van ab un donayre y un déxaho-anar que val l'entrada. Seguexen luego'ls picadors, molt fantasiosos, montats en cavalls que'ls òssos els hi han xuclat les carns, ab sos barrets posats de gayrell, lo seu parellet de patilles a les galtes ben ensà de la boca y tan negres que pareix que hi dugan unes llonzes cremades; al derrera una colla de gossos de presa lligats pel coll, trayent la llengua y fent anar d'una banda a l'altra als mossos que'ls aguantan, y al últim, los cavalls del arrastre, guarnits ab plomalls de colors y les cabessades plenes de cascabells y picarols, guiats per uns arrieros molt presumits, ab lo mocador de pita lligat al cap, lo xavo a sota caragolantse als polsos, un puro que no tira als llavis, y ab la tralla petadora que joguineja al ayre, fent forses y caminant ab lo còs enderrera per contenir l'embranzida dels cavalls.

Y tota la comitiva's quadra devant del palco del president; los gossos no volen estar parats y tiran la corda cada hu pel costat que vol; los ca-

valls no saben estar quiets ab tantes plomes y ab tants *ganinchs ganinchs* com portan a sobre'l cap, y frisan y patexen, avansan ò reculan, no estant segurs en lloch ni dexantho estar als que'ls governan.

Lo primer espasa saluda ab fera magestat; los altres ja ho fan més a lo *compadre;* els picadors, si'ls cavalls no se'ls hi giran d'esquena, també s'hi miran molt; y'ls del escorxador, aquexos may se recordan si han de ferho primer ells ò'ls gossos. La *cuadrilla* se'n va a dexar les capes a la barana, saludant als *señoritos* que'ls hi contestan en andalús, encaxant y rient ab ayre protector, y després s'escampan per pendre lloch. L'agutzil fa fer una pila de postures al cavall devant del palco, y tot volguent tomar la clau, al acte que li tiran allarga'l bras y s'aparta prudentment per que no li obri'l cap.

Tararé tararí, tararé tararíii!... surt lo toro, enlluhernat, furient; mira per tots costats, veu un picador, se'n hi va de frente, lleuger, rabiós, l'empayta, y quan es a la vora passa de llarch per embestirne un

altre y fer la matexa funció. Los *chicos* li van al derrera fentli babarotes ab les capes; lo toro's gira,'ls escomet, y tots fugen: ells y la bestia corren, saltan la barrera, y quan tomban lo cap y se'n adonan, veuen que'l toro a mitx camí ja'ls hi ha cedit la ventatja, trencant per un altre indret.

Lo públich comensa a xiular y a despacientarse; los toreros, passada aquella impressió de prudencia y conexent ab qui se les heuen, capejan lo toro ab una ardidesa y no hi-hapor que maravella. Los picadors l'obligan sortint a mitja plassa; allargan molt la forqueta, y'l públich enfadat, comensa a exclamarse en andalús:

— ¡Eh, Curriyo! esa pica más corta, que te voy a mercar un bòlit.

—¡Fuera del medio! ¡apunta bien! ¡no t'espongas, tanoca, que hay peligro!... ¡Bien, xavó; ya està; uva, salado! —

Y al acte que li xiulavan la pica, en Curriyo, que ja estava cremat de tanta xunga, tira de boig lo cavall sobre'l toro y en lo moment que'ls crits de mofa's cambiavan en aplau-

sos, ell y cavall son tirats per terra, lo barret per un cantó, la pica per un altre, l'home sota del cavall que, mal ferit, plè de sanch, poteja, les cames en l'ayre, y'l toro voltejantlos ab sinistres intencions. ¡Moments d'angunia! el públich valerós ja no xiula ni escandalisa; los *chicos* corren fent voleyar les capes; lo toro's mareja y no vol embestir, com si conegués qu'allí hi pot fer de les seves. Los mossos de la plassa, ab un peu a la barrera, esperan ansiosos com acabarà allò; al últim, lo toro's distreu, embesteix, tothom s'escampa, y'ls uns treuen lo picador de sota'l cavall y'ls altres, que ja'ls hi ha revingut lo valor, lo volen fer alsar bastonejantlo cruelment.

Lo públich respira,'s commou, se entusiasma, y un picament de mans y un cop de bravos, recompensa al Curriyo d'aquells instants de mortal angunia y d'aquell tremendo terrabastall.

— Bravo, Curriyo, — li cridan,— muy bien, que se la has ponío hasta la birolla.

— Bien, valeroso; bendita sea la tierra de María-Zalomé.

— ¡Barba, que te has lucido!

— Pué, señores, — diu en Curriyo desde la barrera, — si ya jasía tres meses que estava viendo lo que me ha pasao. Pero ustés dale, y echa, y güerta que es zordo, le empeñan á uno en un compromisio.

— Na, paizano,—li contesta un de la tierra; — te has portao tan y mejó que no marca la constetución; que tienes más arma que seis gastaores, y déjalos, que por ahí se gasta remucha campana y entienden la cosa como que la güelen con el rabo. ¿Se fuma la Habana, payzano?—afegeix allargantli uns quants puros.

— Estimando, compadre, que tengo la boca como un brasero y voy allá más quemao que un cuarto espesies a vé si me sacan un jaco con sus cuatro patas cumplías, y cuatro puntale por lao pa que no me tiemble debajo de los perniles.

— Pus vaya osté a la gloria, payzanito.

— Ole, viva la tierra. —

Mentres nos hem esplicat, com que no podem tenir la vista per tot arreu, ja han tocat a posar banderilles, y en aqueix instant... ¡quín en-

cert! lo *Furioso*, qu'es lo toro, empayta a n'en Corredisses que, per saltar ab més salero, dexa anar les banderilles; tots dos corren casi be plegats, y, que de què... però ab l'angunia que porta a sobre, pega brinco, y qui sab ahont volía fugir, que primer arriba de cap a terra qu'encara té les cames corrent per l'ayre.

— ¡Fuera!

— ¡Bunyol!

— Tiene pó, y s'espaterra,—li cridan molts.

— Xist, fúig que torna,—li diuen altres.

Y'l pobre banderillero se'n va tot avergonyit ab uns xiulets a les aurelles, que no sab si son del tostorro qu'ha rebut ò del públich imparcial.

Torna a sonar lo cornetí; en Funerales ab los trastos a la mà, s'acosta a la presidencia.

— ¡Silencio!—crida tothom.

— ¡Callèu, ganduls!

— ¡Xist, xist!—y quan en los tendidos s'ha pogut restablir la quietut, en Funerales ja ha fet la dedicatoria, dona un giravol, llensa la monterilla,

y se'n va brandant lo còs ab molt ayre a trobar lo toro. Ja son devant per devant; la bestia's queda parada; li passa la cortineta pel devant dels ulls; lo toro s'enfada, embesteix, y la meytat de la forsa l'emplea en và per que'l seu contrari no s'ha mogut del lloch. Lo públich no diu rès, se reserva. Los xulos capejan al toro; l'espasa's planta, torna aquell a embestir un cop y un altre, y a la tercera... ¡penjada! topa un òs, salta l'eyna, el toro fuig ab lo drap, y en Funerales se queda més parat qu'un ninot de tirar lo blanch.

— ¡Burro!

— ¡Poca vergonya!

— ¡Bandarra, trencalòs!

— ¡Males mans! — exclama desseguida'l poble irat; — ¿no ho deya jo que's reservava?... No lo entiende.

— Està de pega.

— ¡Que li lliguin! ¡Je je! no pinxa...

— ¿Que izen? — pregunta en Funerales a un banderillero.

— Ná, maestro, que le encuentran a usté mucho mérito y les duele la salía!...

— Pus mira, Cañitas, que si algu-

no me tose y se me cuela por estas entendederas otra vez lo de burro, como me paese, subo la escalinata, me cargo un manojo de señoritos, y aquí mesmo, delante de las personas desentes les meto por los jocicos la cornamenta de la bestia y va a haber mas defuntos y mas desgrasias que en er deluvio giniral. Conque, usías, la lengua a la petaca, que Funerales tiene mal mote. — Y dient axò, mulla ab saliva la punta de la espasa, que li han cullit, se presenta devant del toro, y'l trasteja ab molta regla; l'animal recula, baxa'l cap, grata a terra, pren embranzida, y en Funerales li clava l'espasa fins als travessers del mànech, y llavors, ¡quína manera de cridar lo poble y quín seguit de caure barrets y cigarros a la plassa y dirli: ¡Buen mozo! ¡resalado! ¡que se le dé!... Los dels clubs, que deuen tenir molt influxo ab la presidencia, se giran a demanarli fent molta gatzara. Lo president cedeix: fan l'operació al toro, en Funerales tira uns quants barrets al tendido y llensa la aurella al ayre tan amunt com pot.

— Maestro, — li cridan uns; — se

ha lucido V.; buena estocá y a tiempo, carambas.

— Pué señorez! a no ser que la hubiera aguardao pa la temporada que viene.

— Bien dicho, que sí, que sí! ¡ay que guason!

—Maestro, ¿qué le parece a V. esta plaza?

—Pa viajar mu güena; pa correrla peor.

— Es que sí que es muy grande...

— ¡Que sí, digo, hombre! Too está mas lejos que Filipinas; pa corrías de telégrafo, ni escogía.

—Ya se vé, como no tenemos mas que ésta: el Liceo tambien es muy grande.

— Sí, ya sé; mas que esta plaza...

— Hombre no, cuydado, tiene usté unas salidas, maestro!

— Vaya, cabayeros, no cansarse.

— A ver, a ver como se lucirá V.

— Puee ser, — diu en Funerales, tot anantsen,—pa que luego él y dos pares mas de gansos me afronten la virgüenza sortando ca ignominia que canta el miserere.—

* * *

Ja ha surtit un altre toro, y entre que no pren cap pica d'en Puñitos ni del Curriyo y no mata cap cavall, lo poble's despacienta y tracta als toreros d'un modo que'ls dexa com un drap tòrt. Les banderilles tampoch van be; l'un no més ne clava mitx parell; l'altre, que s'hi tira massa valent, al punt d'anàrleshi a posar, lo toro's tomba... y les hi planta ¡cà! allí baix, a la vora de la cua, que si tarda més ja no troba replà y les encasta a la sorra.

Lo segon espasa's presenta devant del toro, y al dir d'alguns del tendido, ab una rampa poruguera a les cames que sembla que li cridin fuig. Cada vegada que'l toro l'empayta, s'enretira, brinca'l còs de costat, li ensenya la bandera com si'l volgués ventar de lluny, y li dexa un pas ben ample per que no topi enlloch. Dels tendidos baxa una pluja de dicteris que fan esgarrifar:

— ¡Tonto!

— ¡Fanfarria!

— ¡Macaco!

— ¡Ximple!

— Prèn vinagre que tens por; — li diuen, y'l pobre Jumillos corre d'assí d'allà cercant lo toro, fentli senyals ab lo drap, que sembla que'l porti a estendre, posantse ara de frente, ara de cantó; anant, venint, tombantse, volguent matar y fòra; no sapiguent per quín indret posarshi; y al últim, veyent l'animal parat, arrenca a córrer, y'l mateix que fes la sortija, li ensardina l'espasa, mica ensà mica enllà, allí ahont se li escau. Lo toro esbufega, llensant glopades de sanch; la gent s'emverina y mou un escàndol y una xiulada que pareix que no haja de parar may, y'l malaventurat Jumillos fins té por que'l públich lo reconvingui de rexes enfòra.

* * *

Veyent, donchs, qu'aquest no està per bromes, y que pega fort encara que s'erri, los *diestros* mudan de modo de pensar, y dexant les regles, no van més qu'a enllestir feyna y a

taparli la boca del mellor modo que poden.

Un toro esten sis cavalls, y aplaudeix tothom; ab un altre,'l primer espasa arrisca dues voltes la vida, y el públich s'entusiasma y pica de mans y parla més andalús que may. Un toro salta la barrera fent córrer, esverats y precipitantse'ls uns sobre els altres, als que s'estan pel passadís, y'l públich riu molt. Un pobre sereno que saltant ha caygut, es patejat per la fera, cullit ab les banyes y llensat al ayre. No riuen ni ploran llavors los espectadors. «¡Quín poch cuydado, que distrets!» solen exclamar alguns. Ve un altre toro, y la gent s'enfurisma si no pren piques, si no fereix forsa cavalls, y demana foch ò gossos, y ho contempla serè, tranquil, un poch contrariat per la cobardía del animal que li lleva algunes commocions; les espurnes de les banderilles de foch penetran en les llagues sanguinoses de la fera, y'ls cavalls revolcantse espeternegan ab les angunies de la mort y... prou, que fa pena considerar qu'axò's prengui per diversió.

* * *

Encara hi ha hagut més escàndol; lo toro de gracia diuen qu'era un badellet.

— A fuera becerros!

— Otro toro, otro toro, no sirve, no vale ná!—y encarantse ab lo president, li reclaman ab imperi que dongui l'ordre, y'l president no se'ls escolta. Los toreros fan la seva obligació. «Fuera,—crida tothom,—animal, cobarde,» y altres termenatxos que fan de molt mal sentir. Un picador vol clavar una pica, y'l motejan que no hi hà modos. Tocan a posar banderilles y'l públich més irat, y més fueres y més injuries; y tira ampolles a la plassa, y taronges y ventalls; y'ls banchs cruxen, saltan les estelles, desprès les posts y desprès... *taré tarí taré tarí!* a matar lo toro de corre-cuyta, y un pich mort, la gent salta les barreres, arrossega l'animal, y valga que'ls civils fan respecte y la detura, ò sinó n'hi havía una de Sant Quintí.

La gent se'n va molt disgustada:

els uns disputan y critican a la presidencia; los xivals s'esbravan fent los toros de per riure; la fosca s'exten per la plassa; els tendidos quedan deserts; aquells joves tan bromistes també se'n van cremats; lo rugall no'ls dexa entendre, mes ja s'esplicaràn al club, allí'ls sentiràn... Pel sereno ningú'n pregunta; què'ls importa? ¡si l'últim toro no valía rès!...

Juny 1878

¡SENSE DINAR!

Quan torno'l pensament enrera pera contemplar los temps que ja foren, trobo entre mitx de molt venturoses recordanses, una pena que molt m'afectà, no per esser la més gran, sinó per que fou la primera. Aquexa pena, que la descobrexo entre la broma dels meus recorts, la tinguí'l primer día que'm feren quedar a estudi sense dinar. Moltes vegades després havía sofert tal càstich, mes cap sentí major tortura mon esperit; al contrari, sempre que reincidía y'm dexavan sol ab los banchs, m'entristía, sí, mes era recordant mon primer dejuni correccional, sens fer gran esment del qu'estava passant.

Un drapot penjat ab agulles als faldons de la levita del mestre, que'l passejà bona estona sens adonarsen, y fent més lo serio quan majors eran les ganes de riure que'ns exitava veyent voleyar aquell pendatxo, me feren venir lo desitx d'aumentar la boyra tirantli un mastegot de paper al nas, qu'era tal, que tenía totes tres dimensions d'ample, llarch y groxut, esplèndidament complertes, y que per assò presentava tan blanch, que la bola hi va topar y botre com una pilota etjegada contra la paret.

Quan lo mestre sentí'l xech en l'àngul que forma'l nas ab la galta, tancà instintivament los ulls, y veyent desprès que la bala era de tan liviana materia, y que de debò no l'havían fusellat ab pólvora sorda, com sens dubte se li ocorrería al primer instantani pensament, per interina providencia, remogué y desordenà la classe pegant cops de regla a dret y a través, no respectant cames ni esquenes, sinó que, a mesura que'ls agraciats — que quasi ho eran tots — anavan contestant ab ¡ays! adolorits al cop de regla que

rebían, ell s'hi engrescava més y no parava d'una banda a l'altra, ferint sempre, no errant may; saltava'ls banchs, y buscava sota les taules; los noys, fugint, s'apilotavan, y allí, a la segura, repartía tantos sense faltarnhi ni un. Hi havía xicot que, per resguardarse'l cap, lo rebía sobre'ls dits que me'ls hi adormía, y volguent consolarlos, li queya tal palmetada qu'allí ahont l'ensopegava li dexava un blau més maco que si fos fet ab pintura. Restablerta la calma, ¡calma enganyadora! vingueren les averiguacions, y havènt estat dos los delictes, no sé per quína rahó de dret, no més ne va exir un de castigat, y aqueix vaig esser jo. Com en los estudis de primeres lletres no's té idea del *esperit de còs*, resultà evident, com quatre son dos parells, que jo era'l culpable. Un m'havía vist agafar lo paper; altre, trèuremel de la boca; un tercer, dispararlo; y fins si'l mestre hagués volgut apurar lo testimonial, haguera trobat qui li espliqués, millor qu'ell, la sensació que sofrí quan rebé'l cop del ignocent mastegot, reproduhintli la ganyota que li feu fer.

Quan lo vaig sentir parlar castellà, ja'm vaig fer compte que la cosa aniría molt seria, y prou me temía que derrera d'aquell discurs, tan fatigós per ell com per mi, vindría un càstich més dolent que la seva retòrica.

* * *

Acabada la classe, y després de cantar lo *Bendito*, tots los noys corregueren a buscar les gorres ò'ls abrichs, ab la gatzara que cada día en semblant hora s'armava; y jo, que no tenía cap pressa,'m vaig quedar assentat en lo meu lloch, veyent ab tristesa l'alegría dels demés y sentint per primera vegada quant agut es lo dolor de la desgracia, veyentse rodejat del contentament y felicitat dels altres. «¡Ay, pobre, que't quedas sense *bucòlica*!» me deya algun ab afectada compassió: per que entre'ls noys, n'hi hà de tan infelissos que s'alegran de les desgracies agenes. «No estigues — trist, me deyan la major part;—ja't portarèm pà y postres a la tarde;» y se'n anaren tots ab l'ajudant, renovantme ab senyes,

desde la porta, la promesa de pensar ab mi!

* * *

Una volta vaig estar sol, vingué'l mestre, y'm feu passar a un quarto de sostre altíssim, plè de trastos y que rebía claror escassa per un finestral de vidres petits y verdosos, units en quadro per llenques de plom.

Al vèurem tancat en aquella cofurna,'l cor se'm oprimí, y abundantes llàgrimes ompliren mos ulls... Passaren llarchs moments que no vegí rès; mes llàgrimes, com si's convertissen en llumenetes, no més dexavan veure'l meu entorn plè de bellugadisses y estrellades espurnes.

Com lo plorar també es un consol, y allí ningú me'n dava d'altre, sentía que'l plor m'aliviava.

Acabaren mes llàgrimes a la fi, y dissipada algun tant aquella explossió del sentiment, comensí a veure lo que'm rodejava y a fersem més penosa aquella soletat.

Llargues, interminables eran les hores; ma vista ociosa's posava en

les ennegrides parets del pati, y fixantse ab insistencia en un punt dat, hi representava, y realment hi veya, dibuxos fantàstichs ò figures, que jo anava buscanthi relació de forma, fins a combinar los més raros capritxos. Exaltada ma imaginació ab aquell exercici, la tristesa del lloch, sa claror escassa qu'anava mimvant insensiblement, lo basqueig que mon còs sentía per debilitat, acabaren per impressionarme, que plè de superstició esferehiment, veya per tot horrendes figures que's bellugavan y que, fascinat, jo anava seguint sos moviments ab més insistencia quant major era mon espant... Aterrat, y no gosant a mirar enderrera, per que'm semblava qu'entre'ls trastos, hi havía també fantasmes qu'esperavan que'm mogués per agafarme, me vaig posar a cridar, y tan pavorosos serían mos crits, qu'acudiren desseguida a tràurem d'aquell calabosso, y m'enviaren a casa.

* * *

Al sortir al carrer, la llum del sol ponent m'ofengué la vista; veya que

eram a la tarde, y no me'n podía donar compte. Jo veya una claror que no la podía definir; pera mi cambiava la llum l'aspecte de la Ciutat quan lo mestre venía a cercarme després de dinar, com sempre trobava certa claror diferenta, cert no sé què, que al despertarme, sabía distingir los díes feyners dels de festa.

Aquell día no havía tingut, pera mi, solució de continuitat, si axís val a dirho, y'm trobava a la tarde bruscament, sense haver anat a casa a dinar y volguent creure, sens poguerho, qu'eram al dematí.

* * *

Quan vaig haver besat la mà als meus pares, que severament me reberen, lo pare'm va dir:

— Vàgi a dinar, y després parlarèm vostè y jo.—

Quín dinar més trist fou aquell! ¡quín pès més gran tenía al cor! ¡Deu meu, tenía set anys! Altres pesars m'han conturbat; he vist germanets meus anarsen al cel; ab llàgrimes als ulls he recordat lo tresor de ses gra-

cies, les caricies que'ns feyam, y nostres jòchs; y entre aquells dolsos y ben tristos recorts, sempre s'hi ha barrejat, com pena que crida altra pena, la memoria d'aquell día.

Ma pobra mare, tan commoguda com jo, me portava'l dinar; la escudella era espessa y no la volguí; me portà altres viandes, y fins recordo ¡oh, bona mare! que'm feu algun extraordinari que tampoch vaig poguer tastar.

Me dexà anar a jugar, mes jo no'n tenía ganes; y al vèurem tan quiet, assentat en lo balcó, venía freqüentment a posarme la mà al front, demanantme si tenía mal de cap. Jo temía anarmen al llit; los fantasmes no s'apartavan de ma imaginació... No sé rès més.

L'endemà vàreig tornar a estudi. Durà molt temps que no rebí ni una reprensió; vaig guanyar premis per aplicat; lo mestre'm pegava copets a les galtes, y'm feu *corrector* y fins crech qu'arribà a olvidar la mala partida del *mastegot;* si be jo, en quant li mirava la cara, me'n havía de recordar a mon despit.

Si altres voltes, després, poguí que-

darme sense dinar fins a la una, foren, ò per desaplicació meva, ò per culpa d'algun *espieta del portal nou;* però may més per haver faltat a la consideració y respecte que's deu al mestre, per més que fos ridícol, ò que'm pensés qu'era injust, peguisser ò arbitrari.

Setembre de 1876.

UNA AGENCIA

Feya molt temps que tenía encàrrech de cercar acomodo, en alguna casa de comers, despaig ò botiga, pel fill d'un cosí que viu a Vinaroz; y com les meves conexenses a Barcelona son poques y més poques les ganes que tenía de cumplir semblant encàrrech, sempre dexava per un'altra ocasió l'ocuparmen, tractant de sortir del compromís escrivint al parent que no's trobava allavors en tot Barcelona, ni probablement desprès, colocació en vaga, per que tothom estava acomodat, *en virtut de lo qual* no's podía enquibir a ningú en cap classe d'empleo.

Mes lo nebot del meu pare'm va

enviar una carta tan sentida, que al llegirla, vaig enternirme potser més qu'ell quan l'escrivía. Llevant altres coses que no importan ferles públiques, deya axís: «Me faràs bona obra, y a tota la familia igualment, si procuras trobar empleo pel nostre *Ximo:* per que has de pendre en consideració que'l pillart té complerts divuyt anys, y es càrrech en la conciencia veure al molt gallofo com se xala per la vila, fent l'ullet a les fadrines, que sembla que les vulgui namorar totes alhora, sens ordre ni pauta de cap naturalesa. Y aquesta inclinació (que jo adressaré) pareix que s'origina de tenir poca ò molta sanch arabesca en les seues venes, y encara que, segons m'han dit, lo defecte devalla rectament dels nostres avis, m'apar que dech corretgirlo, en ventatja de la moralitat que podría córrer perill d'exirne molt quebrantada.

»Repàra, ademés, que'l xich ha tirat una crexensa molt cabal, y ab eix desarrollo tan magnífich té ¡vàlgans Deu! un apetit tan avivat (y aquí sí que no ha sigut necessari que cap persona llegida regirés perga-

mins per demostrarnos lo seu orígen), que, ociós com està, me'n temo per la seva salut. Per curarlo preventivament, voldría que logressis colocàrmel per meritori, que allà hont vaja serà ab lo ben entès de posar la seua diligencia per sobre l'apetit, y t'asseguro ha de ser cosa notable vèurel treballar ab semblant contrapunt.»

De debò'm vaig sentir dolorosament commogut ab tals rahons, semblantme la ventura del meu cosí cas de forsa major, y resolguent al acte córrer a ajudarlo, no atinava per quín costat endressar les investigacions, quan, llegint lo diari, en la secció d'anuncis, vaig veure qu'hi havía una agencia, ahont proporcionavan tota classe d'empleos.

* * *

Lo despaig del agent, que'l tenía en un carreró molt solitari, era una botiga rònega, baxa de sostre, y la poca claror qu'hi entrava la rebía de segona mà, per medi d'una post emblanquinada, sostinguda en àngul

per dos cordills a mitx ayre del llindar de la porta.

Omplían la botiga quatre cadires y una taula-escriptori pintada de vermell — falsificant caoba — per dissimular lo seu orígen de caxó de sucre, que l'artista de les voltes dels encants, dexantse emportar pel seu rasgo pintoresch, hi havía combinat tal seguit de gropets y betes, que millor qu'imitar caoba semblava haverse proposat fer una colecció de troques esbullades ab los corresponents encetalls y que, per una de aquelles casualitats, lo capritxo li hagués reexit malament.

Estava sentat devant d'aquesta taula un senyor (favorint lo personatge) magristó, de cara morena, ab un gros mostatxo que parexía ser dels que gastan *fuero* militar, sobtadament rematat per medi de la cereta ab dues puntes refilades, qu'axís li esqueya a la cara per adornarla, com per servir de sòcol al nas, qu'era de mida major, d'aquells qu'omplen tota una fesomía y l'amparan ab ses bisarres proporcions.

— ¿Escólti, — li vaig dir desprès de saludarlo; — fora vostè que dona

rahó d'algunes cases que necessitan dependents?

— Cubrèxis; sí senyor.

— Gracies, estich be.

— Com deya, he vist en lo diari qu'aquí les proporcionavan, y com tinch l'encàrrech de buscarne per un jove.....

— Prou, sí senyor. Ja'l pot servir, si vol. Míri, — va dir ensenyantme una llibreta per les cobertes; — totes aquestes estan per donar.

— ¡De manera que van abundantes!

— ¿Què diu?... Nó senyor, no ho crègui; molt escasses; sinó que jo tinch totes les de Barcelona, y aquí n'hi hà un floret que son de la última tria, ¿m'enten? totes son garbelllades. ¡Aquest jove deu ser de fòra y voldría colocarse per dissaptes y diumenges?

— ¿Per dissaptes y diumenges? — vaig repetir tot sorprès, — si vol que li sigui franch, valdría més qu'estés ocupat tota la setmana; ¿què'n faría de tants díes vagatius? Si precisament los seus pares volen tenirlo molt subgecte.

— Bueno, vaja, corrent; no'm di-

gui rès més; vol una casa per tot estar. Encara no ha obert la boca ja l'he penetrat; sinó qu'he dit: preguntèm, que de vegades un hom també s'erra. Nada, si'l jove es tal com jo me l'afiguro, basta la persona que li treu la cara...

— Gracies...

— Nó, nó, vol dir que li tinch una colocació qu'estarà més be, anèm dient, que si tingués un sitial en lo cor de la Seu.

— ¡Vaja!

— Sí senyor, sí; allí manarà més que l'amo; axò es un dir, per que la mestressa es viuda, ¿m'enten?... y un jove que tinga agrado y vivor y cop d'ull per entendre la *cúbica*, aviat se'n endú la partida. Limpio: que la viuda's pot decantar y casarse ab lo fadrí; y com ja es vella, lo millor día acluca'ls ulls y tenim que'l jove ab un *verbo* entra al establiment, treu de dita a la viuda, queda amo,'s torna a casar, y, d'un perdulari qu'era — axò es un enrahonar — se troba que's relaciona ab lo govern per pagar lo subsidi, y ab la carrera feta. Ah, escólti; oh, y que me'n descuydava: be es sangrador y

enten ab sangoneres, per que la barbería aquexa hi gira molta moneda.

—Home, dispènsi;—li vaig respondre ab cert encongiment, per que'm dolía malbaratar aquella màquina de suposicions feta ab tanta seguritat que parexía que l'endemà havía de succehir tot al peu de la lletra;—no es axò: lo jove que'm recomanan voldría colocarse en una casa de comers...

—Xit, xit, xit, no digui rès més: ja estem entesos. ¡Comerciant! es la millor carrera; compro a quatre, vench a dotze; suma, resta: tant de tares, y'l demés a les ganancies; tira ratlla y *sigue á la vuelta*. A tots los comerciants de Barcelona'ls he conegut més pobres que jo. Aquí tenim a Don..... ¿còm se diu?..... sí, aqueix qu'ha estat regidor tantes vegades... Don..... vaja, etzètera. Aqueix jo'l vaig veure comensar ab quatre cabassets de besses, panís y blat de moro, que tot plegat no valía quinze rals. Mírissel ara, que té interessos per mar y per terra, y fins se fa fer la moneda expressa a la Ceca. Y que axò no son fàbules; tothom lo coneix. Ay, còm se diu? tinch lo nom a la

punta de la llengua y no li puch fer donar lo tom. Se diu, se diu... Fòra. *A lo que estamos, tuerta;* ¿vostè vol qu'aqueix jove surti un comerciant que se'n parli?

— Home, precisament que se'n parli, nó; per que una fama de comerciant..... no sé com esplicarli..... però, què vol que li digui? jo crech que tots, de lo que's preocupan es de ferse una posició; però, un nom, jo crech qu'hi renuncían y fins ni se'n recordan.

— Xit, xit, xit, prou; no s'espliqui més; entesos: es dels que pensan com jo. Nada, li tinch una casa que quan ne surti'l podrà posar encara que vulga al frente de l'Aduana. Sí senyor, y se'n farà trenta rals.

— ¿Còm? no entench be...

— Ja ho sé que no ho enten: jo tampoch ho entendría si no m'ho espliquessin. Son los drets d'agencia.

— Ja m'ho pensava; però, si la colocació que vostè m'atrassa no fa...

— Molt senzill; n'hi atrasso un'altra, y ja veu, ab una patarata'm té pagat.

— Es qu'un duro y mitx...

— No'm sofoqui més; les altres colocacions les hi regalo.

— No es axò, home, no estich en aqueix cas; jo vull una seguritat.

— ¿Què mana? aquí no li faltaràn garantíes, se'n pot anar refiat; aquesta oficina me l'he montada al meu gust, y ab dos anys que funciona ha adquirit més crèdit qu'un *vale reyal*.

— Jo creya qu'axò s'arreglava després que la *colocació* hagués fet proba.

— ¡Com se coneix que vostè es un home prudent y de responsabilitat!.. Però aquí venen una colla de romanseros y poques vergonyes qu'un cop los he posat el pà a les mans, ni's recordan més de pagarme, y si'ls trobo pel carrer los uns se'm distreuen buscant lo número de les cases, altres se fican a la primera escala que troban, y encara n'hi hà de més insolents que'm miran de fit a fit, ò no'm miran de cap terme, qu'encara m'irrita més, y passan de llarch tan tibats, que jo'm giro a guaytarlos y penso: que n'hi hà poch de pundonor avuy al día! De manera que si vostè no m'adelanta vuyt rals, lo

qu'es la colocació jo no l'emparaulo. —

Va esser tan directe'l disparo, que ja no hi havía forma d'escaparsen; axís es que li vaig donar les dues pessetes, que me les va pendre ab los ulls baxos, ficàntseles a la butxaca sense mirarles, ab la matexa prudencia d'un facultatiu.

— Míri, — afegí obrint la llibreta, que no era més groxuda que les dels Comuns dipòsits; — aquí hi tinch tot lo comers de Barcelona: nom y apellido y carrer y número del establiment. Per un jove que vulgui fer bondat y ensinestrarse, aquí trobo lo que li convé; escólti: D. Baltasar Farrarons, carrer de Ponent, número...'l número no'l tinch apuntat; però no hi fa rès; es a la vora del apotecari que fa cantonada; aquella casa que té'l terrat al primer pis, no n'hi hà d'altre. *Tienda de betes y fils*, du'l registre just; se presenta ab recado meu, y al mateix temps escriu al jove que baxi, que lo mateix serà gastarme'l nom, que tenirlo derrera'l taulell acanant cordonets de vius per alguna cotillayre. Y al sortir d'una botiga de betes y fils, se podrà posar

al frente de l'Aduana! Jo crech que vostè exagera; a no ser que vulgui dir sentat en aquells pedrissos prenent lo sol y guaytàntsela...

— Fòra, un altre; ja conech que no li agrada. Y pel menudeyo es lo primer establiment; no n'hi sura cap més per allí a la vora. ¡Es llàstima! Míri, aquí n'hi hà un altre que encara es millor. Veyàm, déxim posar les ulleres, que més hi veuràn quatre ulls que no dos. Sí, axò es: un magatzem de... ¿com diu? que jo faig les apuntacions ab un castellà que més aviat tira a andalús ò gallego. *Almacén de pacas de algodón y otras mercaderías.* Vaja, aquí tenim una casa que hi hà més trasbals qu'en una estació de camí de ferro. Sembla Andorra; allí sí que no podrà portar la ploma gayres estones a derrera l'orella; no'n farà poques de xifres. Ja cal que'l noy s'hi presenti ab la nombra ben repassada, que tots son repentistes y si al primer cop de ploma no afina'l compte, me l'afrontaràn, en que siga devant d'un públich.

— Nó, axò serà un escriptori; y jo vull una casa, botiga de vendre,

que'l mantinguin d'aprenent, vaja.

— Càlli, no's cansi, ja està entès; però, colocacions d'aquexa naturalesa, no sé... però'm sembla...

— Que no sab de què li parlo ¡eh!

— Còm s'enten! primer me'l posaría aquí, al meu costat; vègi si'n so de formal. Però axò es cosa de díes, míri, ahir ne vaig donar una qu'era la que vostè ara'm demana. Espéris, veuré l'altra llibreta; la repassarèm plegats. —

Y mentres cercava la llibreta, que ben segur no la tenía,'s presenta a la botiga una minyona, que dirigintse molt resoltament al agent, li va dir:

— Sàpiga vostè, senyor Ventura, que ja no estich acomodada en la casa de la seva recomanació, ni en altra tampoch; que vostè prou sabría qu'allò no era casa, sinó una quadra de bobos que tots criden y alboroten sense judici ni sentit, que pareix que s'atropellen per vore qui resulta més mentecato. Podíe haverme advertit, y no cobrarme'ls sis rals d'exa manera tan ruhí; però a lo que van vostès es a cobrar; y si una persona de modals y criansa resulta avergonyida, que s'arregle com pugue.

— Ja veuràs, noya, no cridis tant; espérat, qu'ara estich arreglant un assunto y no'm puch amohinar.

— Per mi no fassi de més ni de menos; ja m'esperaré.

— Nó, home,'s molestaría massa.

— ¡Guay! pués no diu lo senyoret que no porta pressa... pués estarèm frescos aquí... ¡Com se coneix que ja té cobrats per avant los sis rals! ¡y que poca precaució emplea vostè per dissimularho!

— ¿Y que't pensas que per sis rals t'haig de buscar casa cada vintiquatre hores?

— ¡Pués, home, ara sí que m'ha agradat! ¿S'afigura vostè que m'haig de donar per satisfeta con que'm digue: chica, aplèga a tal part, y allí trobaràs acomodo? Pués es *menestre* que vostè's desenganye; que per presentarme ab exes condicions, bona estich jo, y no necessite per rès lo memorialista.

— Be, espérat, ja ho arreglarèm.

— Y, *advertíxca*, que avant de la nit tinch d'estar aposentà; m'enten vostè?

— Sí, dòna, sí;—li va contestar ab maliciós somriure'l senyor Ventu-

ra, y tot baxet, no sé què hi afegiría, que la minyona ab gran desapego li digué:

— ¿Pués què s'ha figurat vostè de mi, tío Guilopo? ¿Quant temps hà que no s'ha vist exa cara, que no més té pellejo y bigot, que pareix una llàstima sense cura? Bonich està vostè per certes cabories! fàssa cridar primer al cirugià que li apanye exa dentadura qu'està feta una soletat, igual qu'un escarpidor sense pues, ¡y que prompte's veurà vostè en necessitat de llogar hu que prengue la sustancia pel seu compte! —

No sé fins ahont haguera anat a parar l'ofesa donzella, si en aquell moment no hagués entrat a la botiga un senyor molt cumplimentós, a qui l'agent, per desentendres de la minyona, li allargà la mà dientli:

— Ola, Mussiú.

— Buenos días, señor. ¿No ha venido *personne demander* por mi?

— Nó senyor, no encara.

— *¡Pas possible!* míre usted, señor, yo quisiera bien que usted hubiese l'*obligeance* de hacerme conocido de sus *practiques*... Perdón, señor,— va dir dirigintse a mi y donantme una

targeta que deya: *Mr. Perroquet, profesor de idiomas.* Sí señor, yo estoy profesor de los más renombrados colegios de Francia. En mi país, yo daba lecciones de lengua española, *moi.* Yo tengo mi *métode* que es a mi; *ça fait,* que después de tres meses, *avec cet métode là,* todos mis discípulos conozcan la lengua para razonar no importa sobre qué sujeto, *même* con los franceses. *¡Certainement!* Ellos *reusiran* bien cuando sean cuestionados.

— Y dígame usted, — li vaig preguntar;— ¿para escribirla bastan los tres meses?

— ¡Oh! *parfaitement;* si ellos quieren, sí señor. *Voyez vous,* en conociendo la *ortograph,* et la *sintaxis,* se escribe el idioma correctamente. ¿Sabe usted? como no hay el acento, *personne* podría distinguir...

— Vamos, le felicito á usted; — li vaig dir quedantme la targeta.

— Muchas gracias, señor.

— Senyor Ventura,—va dir la minyona cansada d'esperar;— vostè no repara que assí jo estich aguardant, y vostè tan satisfet en la conversa com si jo estés molt desocupada.

— Míra, chiqueta, tórna després; no't faltarà casa, sents? y bona casa.—

Y axís que la minyona sortía de la botiga,'s presentà un assistent, qu'al vèurela s'aturà de sobte y quadrantse ab molta gracia y posada la mà de cantell vora del ull, li digué, miràntsela maliciosament:

— ¡Viva la Reina! Passe vostè, dolsura; que té uns ulls que penetran sense qu'un vulgui.

— ¡Guay! y que prompte's quexa vostè d'ells, — li va respondre quedantse a la porta.

— Pués, ¿què tinch que fer, si ab aquexos ulls que parexen dos centelles encallaes m'acaba usted de ferir tota la sensibilitat?

— Y s'haurà posat malalt de resultes.

— Clar està que sí. No se'n burle, morena, que demà ò l'altre pot trobarse en semblant cas, y no alcansar pietat ni compassió. Però, díguem vostè, Gloria, ¿se diu axís, ò erro'l nombrament?

— Sí senyor, que'm dich María.

— Ja estava jo pensant qu'havía de portar vostè'l nom més lluhit de

tota la cristiandat. ¿Pot preguntarse a quants té malaltets de perill xineral?

— No entench.

— Si tinguera'l guitarró assí, se lo preguntava en música.

— Fòre graciós.

— Respòngue vostè, Primors. ¿Quan despatxa'l seu novio?

— Jo no tinch novio.

— ¿De veres? Pués, ¿què fan els espanyols?

— ¡Ay, que graciós! està vostè molt divertit.

— Pués axina estich tota la temporada; y aguàrde, que'l día qu'una chica'm vulgue ab tota formalitat, he de traure unes dites y unes graciositats que la meytat del temps se nos passarà en rialles y l'altra meytat aguantàntmosles pera que la respiració segueixca'l seu curs. ¿M'ajude vostè a buscar la novia?

— Díuli al senyor del escriptori.

— ¡Què he de dir jo, si vostè fore més manyera! Míre com ha de ser la seua filiació. Primerament, no li ha de mancar un desgayre y un salero que's queden aviats ab lo finiquito tots los sinyorets qu'en vòrela passar

se giren a remirarla; a luego, uns ulls que li donguen un sofoco de real ordre a qualsevulla varò útil que pèrdigue'l temps llensantli floretes ò altres francesilles; y per últim, que'm volgue ab tal sentiment y firmesa que quant més tracte de posarho en dissimulo més se li descobre l'ilusió.

— Pués, míre; ab sis reals que apromptе ara al senyor Ventura, sis en altre rato, y sis més cada vegà qu'ell se los demane, pot ser que li cerque una ab los requisits que vostè demana.

— No retregue'l tío fatxa exe, que no aprofita per cosa que valga. Per curiositat estich venint assí fa tres mesos, y may arribe l'ocasió d'emplearme. De manera, qu'estich tement que vaig a quedar llicenciat de dos estils: pel cuerpo de cavallería y per lo sinyor Ventura.

— A mi també m'està jugant una altra picardía. Me té cobrats sis reals per acomodarme en una casa tan *regalà,* que als dos díes m'ha precisat cercarne un'altra.

— Pués, no's prengue exa faena, que li guarde una casa qu'estarà vos-

tè en tota recreació. Los amos son extrangers: al sinyor may se'l sent per casa; la sinyoreta va molt de passeig ò visites, de manera que pot considerarse vostè qu'allí ningú mane. Y com no estan molt pràctichs a parlar com nosaltres, sía per dificultat ò per geni, no reganyan may. Ademés, serèm vehins; y si a vostè se li ocorre alguna cosa, no té més que sortir a la galería y cridar: ¡Carmelo! y en quant sente jo la seua música, fàsses compte qu'està complerta la diligencia que vostè'm mane. Però, déxe que li diga alguna cosa ahí, al majordom dels desocupats. Sinyor Ventura! no s'interesse ja per la senyora, que jo li he trobat acomodo y *de gratis*.

— Tu, pistolu, aquí tant se val que no hi tornis; a casa meva no s'hi venen a fer conquistes.

— No chille tant, don Fanfarria! dígue quant s'ha fet de gasto y no's propasse a parlar de mal modo, ¿està vostè? Y en quant al empleo, axís que l'obtingue, m'envía un recadet, que jo posaré valiment pera que se lo donguen, y serà vostè'l meu sostitut y podrà pendre possessió d'ell en nom

de *Carmelo Chiner* y sortir d'exa gatonera a que s'orege, qu'assí dins corre perill de morir de floridura... ¿Vostè segueix, Prendeta? —

Y'ls dos sortiren de l'agencia; lo assistent, gesticulant y movent el còs ab molta fatxenda. La minyona, a la vora seu, ab lo bras apoyat al costat, l'altre dexat anar ab molt abandono, caminant seguit y bellugant ab molt ayre les faldilles, que a un y altre'ls hi mancava amplaria de carrer per garbejar.

* * *

— ¿No ho veu lo que jo li deya? Ara aquest maco-tonto d'assistent m'ha fet perdre uns quants rals; y vàgi, amohínis per quedar be.

— Però, home, si'ls fa anar y venir tantes vegades...

— Aquí està la qüestió: a mi me agrada fer les coses ab los requisits qu'hi corresponen. Ja ho veurà ab vostè; podré ferlo venir unes quantes vegades, mes quan tinga'l destino, podrà dir: ha costat, però es de confiansa. —

Com no tenía altre recurs, tinguí

de fer veure que'l creya; de totes maneres ell ja havía cobrat. Després, molt sovint, tornava a l'agencia per saber si exía la colocació.

Allí veya a *Mr. Perroquet,* lo qui, no recordant que jo ja sabía les ventatges del seu mètodo per ensenyar la llengua francesa, me'l tornava a explicar de cap y de nou, de manera, que'l tal mètodo, novíssim per ell, a mi ja'm parexía més antich que'l panyo blau.

Y per lo que's refereix al destino, me sembla que faré com l'assistent Carmelo; axò es: que tindré que cercarne dos, un pel Sr. Ventura, y un altre pel meu recomanat, y axís, jo tindré segur el meu, per que anant y venint a la cèlebre agencia casi be'm manca temps per acudir a l'oficina.

Juny 1880.

LOS MEUS VEHINS

La casa en que jo visch, sense tenir en son aspecte rès que la distingexi de les altres, té no obstant, per sos habitants, una certa cosa qu'a voltes la fa més distreta qu'un sarau d'any y altres tan embafadora y amohinosa que sembla talment que tots los vehins estigan atacats de malefici ò bruxería que no'ls dexa estar may sossegats ni dexan estarho a ningú que visqui prop d'ells. A la una botiga hi està un boter, y com es treballador y llarch de mans, encara los galls no han donat lo *quien vive* a l'aubada que'l sol envía de descoberta, que ja'l sentirían posar cèrcols a alguna bota y'l veurían (si la pere-

sa no'ls enclotés al llit y surtissen a la finestra) com va acotat voltant la bota y ab lo refilador a la mà y la massa en l'altra, repicant los cèrcols y restrenyentli la cintura per que tingui una etxura ben garbosa; sens reparar que si estampint los ferros la bota li surt bufona, los pobres vehins s'han quedat ab les parpelles més badades qu'unes petxines y que l'han malehit tantes vegades quantes han sigut les repicades que ha donat.

* * *

A l'altra botiga ja hi hà gent més quieta; mes jo quasibé preferexo que'l boter me somogui'ls tímpanos, que no sufrir aquelles nuvolades de fum que, penetrant a través de les cortinetes, donan a la llum uns cambiants blavenchs y escampan certa flayra que ja m'hi jugo'l que vulguin que l'aygua de Colonia no hi pot rès, y que'l tenim de pendre cada vegada que'l calsat dels matxos, eugues ò someres no es ben afinat als contorns dels seus cascos.

Altre dels vehins es un cassador

molt afamat, y, segons ell esplica, ve a esser un Herodes dels cunills, un Carlos IX de les perdius, y en quant a les guatlles no ha cremat tants heretges l'Inquisició com ell n'ha fetes rostir a la cassola. Si'l sentissin esplicar les seves hassanyes, casibé aborrirían la carn de ploma y no farían cas de llebres ni cunills, per que quan comensa a contar que l'altre día, — y nòtin que sempre es un altre día, may avuy, — va matar tants cunills d'assí; llebres d'allà tantes més; tudons, tírin llarch; perdius, dóblin; vamos, qu'allò sol ja embafa, en termes que jo sempre li aconsello que's fassi fer un soterrani al rebost per conservar tanta vianda, a lo qu'ell contesta senzillament que si no visqués en segon pis ja li tindría. Tot axò fora molt agradable si no hi hagués l'inconvenient que porta una reunió tan numerosa de gossos que, apart de les rahons que causan per certes costums qu'afectan directament la curiositat de la escala, es cosa que no's pot ponderar quant amohinador es sentir un cop de lladruchs d'aquell patoll de desocupats qu'al més petit soroll ja

arman l'escàndol, precipitantse, tot concertant ses veus, a la porta de l'escala, raspantla y olorantla, que'l pobre que s'escau a pujarla s'atura esglayat, no tenintles totes. Y lo que es més atipador es qu'un tampoch pot fer compte de gosar una matinada tranquila, per que'ls grinyols dels gossos ja li anuncían qu'es día y ab tant més escàndol y frisansa quan lo cassador surt a fer desgracies pels boscos d'aquí fòra; y allavors, temerós de que no despertin als vehins, mou més soroll, ell, renyantlos, que'ls animalots lladrant y abordantse sense misericordia; ni tampoch diré rès d'allò qu'un acaba per creures entre infiels sentint tot lo día: aquí, *Moro; Moro,* té; búscala, *Turca,* etz.

* * *

En un dels pisos hi tenim unes vehinetes que contribuexen molt ab les seves gracies a fer més deliciosa la vida en aquexa casa. La una es aficionada a les flors y, desdenyant los jardins que té la casa en la part

de derrera pintats en lo menjador, n'ha fet ab uns quants testos un altre en los balcons del davant, que hi estarían molt be si no fos que quan lo vehí de sota surt a pendre la fresca en aquestes caluroses nits de Juliol, a pesar de veure'l cel estrellat, se sent algunes gotetes que li encertan al mitx de la coroneta, y quan alsa'l cap per averiguar si'l cel té goteres, allavores lo consegueix un rajolinet qu'allí ahont l'arreplega li dexa una clapa terrosa que per axò ja se'n và, per que aquella humitat no taca; y vèt aquí com per un ben entès sistema de compensacions, la filla tira l'aygua, per que quan lo pare llansi la punta del cigarro encesa ja trobi la mullena si l'arreplega la cortina ò'l qu'està prenent la fresca, y d'aqueix terme no hi hà por de foch.

L'altra germana, y Deu li perdó, toca'l piano! Mes jo crech que passa de tocarlo; que l'inquieta y fins me penso que s'hi baralla. Vostès ja se hauràn trobat tenir una vehineta aficionada a tal instrument; y en tal supòsit, no vull renovàrloshi la llaga ab lo molest recort d'aquelles esca-

les interminables, precursores de la migranya, que m'han fet desitjar y demanar a Deu qu'en compte de tocarles los hi enviés lo recreo de férleshi pujar, a veure si piano y pianista se n'anavan a perdres allà en los últims confins d'hont baxa la pluja.

* * *

Lo senyor Rossendo, viu a sobre mateix de la meva habitació; lo pobre, no sé si per pecat de gola, sufreix una penitencia de poagre que arriba fins a mi, però degenerada en una especie de desvetllament que a la nit fa que no puga cloure'ls ulls encara que m'hi encastés hosties. Es lo cas que quan lo dolor l'apreta, salta del llit, agafa'l bastó, qu'es de aquells groxuts, y calsantse les sabates de simolsa, comensa a passejar amunt y avall del quarto y marcant cada pas ab un cop de bastó, tan sèch y resolut com si'l clavés sobre les llambordes, que sembla que totes les professons de setmana santa, ab los armats y capità manaya, passin per sobre la meva arcoba.

— Senyor Rossendo, — li crido jo desde la finestra;—senyor Rossendo, home, ¿per què no hi posa algun sabatot vell de simolsa a la crossa?

— Ah, belitre,—me respon:—tu ho tinguessis.

— Si jo també patexo...

— ¿De què patexes tu, maco-tonto?

— De sòn, senyor Rossendo.

— Féste repicar y amòlat.

— Però, home, que demà'm tinch de llevar dematí!...

— Fés com jo, que ja estich llevat.

— Però vostè ja té totes les feynes fetes y...

— Axís tinguessis lo meu rosech.

— Oh, també les edats son diferentes.

— Vaja, noy, prou verbal, a *vivir;* — y tanca ab furia la finestra del pati, tornant a empendre'l passeig pel quarto, acompassantlo ab los cops de bastó. Allavors no tinch més remey qu'agafar lo matalàs y anarmen a dormir a la cuyna; y no sé quin influxo tindrà aqueix departament en los meus nirvis, lo cas es qu'hi somnío sempre coses estremades y fòra de lloch. L'altre día, que m'also

tot resolut llansant l'abrigall al ayre ab brassos y cames, per córrer a salvar la lluna que's negava. Y no hi havía tal lluna ni rès d'ofech, sinó que quan me'n vaig anar al llit hi havía en l'aygüera'l ribell plè d'aygua y un plat de pisa a dins: allò va ser l'última cosa que vareig veure; me debía impressionar y vèt aquí.

* * *

Un matrimoni també compto entre'ls estadants, que son molt jovenets, y jo no sé si a causa de casarse tan aficionats que l'un delirava per l'altre, no cuydantse més que de la seva passió, que diuen los qu'ho saben que van pactar y comprometres a que fos eterna, que, no repararen en certa desavinensa d'humors,... y ¿quí es que s'entreté ab aquestes cabilacions quan ja s'han ofert mútuament, y més de quatre vegades, la respiració y la vida, y s'han tret los cors de puesto y dient «toquèm y toquèm» se'ls han baratat quants cops han tingut lo dubte de que l'un no corresponía al altre? Però ara resul-

ta que may s'entenen ni's volen entendre; que quan per ella son verdes, ell vol que siguen seques; y com anticipadament ja saben que no se han de convèncer, arramban, diguèmho axís, la qüestió, y comensan los dicteris, y se'n diuen!... se les diuen totes; fins qu'ella, per guardarsen unes quantes per desprès, agafa la porta que tanca ab una revolada que fa tremolar tots los vidres y se'n va tot mofeta y cantant escales avall. Ell al veures sol, no fa altra cosa que pendre també la porta y, com la seva dòna, la tanca ab tal estrèpit que algun día li fugirà dels galzes, de manera que tots los vehins ja hem tingut de pendre l'aygua dels sustos a causa dels molts que'ns han donat, sentintse quan menos ho pensavam aquell espantós terratrèmol.

Quan tornan a l'hora de dinar (per qu'ella va a cusir per les cases,) se troban que's té d'espanyar la porta..... de manera, que no puch donar ideya del xibarri que s'arma entre'l manyà que pica, ell que crida, ella que li respon; torna l'altre a cridar més, s'hi contrapunta la dòna, y més amunt; lo manyà s'hi engresca y re-

pica ferm, los gossos ho senten, s'esvalotan, lladran y grinyolan; acut lo cassador, y vínga fuetada d'assí y d'allà y, com si resumís los extrems de la discordia acalorat per noble indignació, descarrega sobre aquelles pobres bestioles sa tremenda ira, fentles ignocents víctimes d'un escàndol en lo que a última hora havían près part per excés de zel.

Tantes han estat les vegades que l'autoritat ha tingut d'anar a posar la pau a aqueix matrimoni, que jo estich ben penetrat que'l día que voldràn viure tranquils tindràn que posarse l'arcalde a casa.

* * *

Lo Ramonet es un fadrí veler que viu a dalt de tot, y com es un xicot que diu que'l saber no fa may nosa, per aumentar lo caudal dels seus conexements apren de tocar lo cornetí. Ara calcúlin quín suplici serà'l de seguir pas a pas los adelantos del aprenent y tenir ficat a cau d'orella a certes hores determinades y que may faltan aquell *treteté* metàlich,

estrident que's fica al cervell, y qu'un se queda ab lo temor de que no'n surtirà may més. Seguèxinlo desde que comensa a pendre l'embocadura en que fa tantes pifiades com notes té la llissó, y cada pifiada cóntin que es com una fiblada dins del cap, y continúin acompanyantlo d'aqueix terme fins que comensa a tocar la llissó complerta, y tornaràn per dirme qu'es un martirologi auricular que sols ho sab aquell qu'ha tingut de sofrirlo. Y cóntin que la pessa ben tocada, rares vegades se sent. Com vostès ja l'han apresa més aviat qu'ell, encara no s'aplica la boquilla als llavis, mentalment y al seu pesar, ja l'estan acompanyant; però a lo millor allí ahont ve un *si* li surt un xiscle, ò allí ahont esperan un *do*, com si se li esbotzés lo cornetí, ne surt un ronch com no'l produhexen més aspre ni més inarmònich uns gonfos rovellats. Ara mateix qu'estich escrivint, com si's recelés que faig un alegat contra'ls meus vehins, està tocant un pas doble, que per ell no es pas doble ni senzill, per que ab l'estona que'l toca ja tindría temps d'haver arribat a Gracia, però que

crech lograrà que jo m'escapi al *redoblat* per fugir d'aqueix diluvi de notes qu'aboca'l cornetí, que sembla que li hage donat un vomitiu musical. Y fins me penso qu'ho fa a dretes per venjarse de mi, per que un día van venir a preguntar si sabía ahont vivía un músich que tocava'l cornetí, que'l necessitavan per acompanyar dos violins y una flauta en un sarauet; y jo'ls hi vaig respondre que valía més anar sols que mal acompanyats, y qu'en la casa no hi vivía més qu'un jove que s'ensejava per eser *nunci*.

* * *

Veyentme, donchs, obligat a surtir, y com per necessitat tinch de passar per l'escala, dech advertir que una de les criades de la casa diuen qu'està molt aficionada ab un paleta; y no'm tinguin per bescantador si'ls hi conto que cada vespre'ls trobo a la porta fent guardia, que jo no sé quin mal vent dech portar que, al baxar, ella sempre s'encostipa y tus ab una tosseta molt debilitada que

no més li dura l'acte que'm fa lloch per passar, tot aplanantse ab les dues mans lo devantal, mentres lo paleta s'arrima al altre costat buscantse la picor per lo clatell. Jo passo per entremitx ab los ulls baxos com una beyata, dient entre mi: sí, ja pots gratar, que ja't conech, herbeta, que't dius marduix.

Altres coses podría contar dels meus vehins; mes per avuy ja n'hi hà prou: si per càs un altre día ja vindré *a sota'l bras del repartidor*—com deya un cego andalús — y'ls hi esplicaré lo qu'avuy me callo.

Juny 1875.

GITANESCA

I

¡Que trist es lo Passeig de Sant Joan al mes de Desembre! Sos carrers d'arbres no mostran més que sèchs branquillons despullats del ostentós fullatge, apenant lo cor ab l'ensopiment de la naturalesa. Lo vent escombra'ls caminals enarenats; alsa les fulles seques que corren perdudes al seu impuls, les empeny sens dexarles reposar, y cruxen adolorides com si's lamentessin de la anyal ruina de la naturalesa.

Los monumentals surtidors, tan frescos y grats en l'ardorós estiu, vessan aygua gelada y acaban ab sa remor de fer més trist lo Passeig. Sols s'hi veu de tant en tant algun

passejant estraviat ò de tètriques inclinacions, que deu buscarhi sens dubte secallones recordanses ò algun encostipat que li fassi passar lo portal de Sant Carlos, fent cruxir l'asprosa arena ò axafant l'assecat fullàm y produhint ab sos passos un estrany soroll com si trepitgés neules. De tant en quant també, bufa una ventada que li alsa l'arnada capa com si se la volgués emportar a la gloria, tapantli la valona'ls ulls, y quan ha lograt desembossarse,'s contempla'l bolet que, ran de terra y en alegre companyía de les fulles, corre y rodola ab capritxosos moviments. Al veures sense sombrero's dispara com una bala al seu derrera, y llavors sembla que s'establexi cert contrapunt entre'ls dos: lo bolet, fugint més lluny cada vegada que's veu la mà prop de l'ala; y l'home, prenentli la ventatja ò endevinant los zigs-zags que vol fer, fins que per últim l'axarpa tranquilament tot abeurantse en un sot d'aygua y fanch.

II

En lo Convent de Sant Agustí, ab ses numeroses finestres tancades a la pols y al fret, s'hi veu l'artiller centinella embolicat ab lo capot y fentse passar lo fret passejant apressurat d'un costat al altre de la portalada. Un poquet més amunt, al peu del Pastím — avuy safreig ò matadero de tocinos — hi hà un grupo de gitanos, recolzats a la paret uns, y apoyantse altres en lo bastó ab la mà sota la barba, mal arrebossats en tapaboques de llana groga, ò en estropellades mantes. Armats ab lo parell d'estisores que'ls hi surten sota la faxa, y voleyantlos per la cara los rinxos respectius, se miran un seu company qu'ab molta destresa fa la xulla a un gosset d'aygua, de blanca llana y ulls rogenchs. Un poquet més enllà, un altre grupo de gitanes rentan gitanets de bolquers ò's pentinan l'asprosa cabellera tot rient y conversant elles ab elles.

Los que contemplan al que xulla'l gos, estan en animada conversa, ala-

bant sa habilitat y planyentli la infortunada estrella que'l feya patir de amors, desayrat per una gitana del altre grupo.

— No't cansis, Angunia,— li deya un gitano de negra patilla y famosos bucles al costat de les orelles;—no t'hi *parfaccionis,* que la *payeta* no vol fer companyía ab tu. L'altre *xava*'s veu que'l conta per més brillós, y tu qu'ets capàs de tocar un fandango ab lo xich-xech de la estisora, tot esquilant una somera, y qu'ets prou home per empassarte'l sol abans de lluhir, per ferli portar un faldellí ab més frabalans que cèrcols porta una pipa *Jarassana,*'t quedaràs, Deu me aconsoli, fente malbé la salut y amagrinte la carnadura per trauren no rès al cap d'avall.

— ¡Qu'he d'amagrirme jo! — contestà l'esquilador, tot mirantse de reull a sa ingrata que, sentada més enllà, jugava ab un xivaló;—si tinch més valor y més aguant dins d'aquexa pitrera, qu'un pich ella m'hagi donat los despatxos, segons y conforme... ànsia, *payet*, fins les *paysanes* se faràn pelades en les genolleres per venirme a demanar llicencia perque les vulga...

— Be, *salau*, m'ha agradat lo teu responement; peró'm sembla que'l cor t'enganya: jo veig, y tots naltres be ho veyem, que cada día't tornas més prim; cada día més groguench, que si continuas ab aquexos adelantos, *xava*, ni al hospital te voldràn acullir per que no sabràn hont posarte'ls remeys.

— Déxho anar, *payet;* lo que jo't dich es més segur qu'un tracte de gent de be; y més que'm quedi tan prim com la cua d'aquest gos, y més sèch que l'espígol, y que jo no'm trobi quan me palpi, y encara que la malaltía'm dexi tan acabat que jo mateix tingue d'anar a ferme cantar les insoltes, la *payeta* ha de veure lo que us prometo, y si no ho faig, teníu, —y llansa, dient axò, les estisores:— degollèume per allà hont vulgueu.

— Guàrda l'eyna, *galan*, qu'ets un gitano ab més paraules qu'un verbal, y tens més salabror en la llengua que no n'hi hà en un barril de tunyineta. Y si tu no has pogut entendrir les entreletes de la *paya*, no t'amohinis més, *xava*, déxala allà que Deu l'ampari a n'ella y al seu *rambler* (1)

(1) Que tracta ab bestiar.

que'm sembla qu'han de passar una *tos* y una primesa, que se'ls hi han de criar trenyines entre morro y dentadura.

— Ay, *payet,* ay!— diu un altre gitano, rient y fent contorsions; quína ganeta, ay! ja'ls filotipio (1) badallant, pobra gent! Lo día que'ls hi escaygue algun capet de bestiar, bon Jesuset! ay! se tindràn que posar crossetes a la dentadura ò llogar gent per que'ls ajudin a mastegar! Quína dibilitat, mare nostra!—

La gitana obgecte de tals xulades, era una noya de quinze anys, cara agraciada, algo menos morena que'l catxumbo, ulls brilladors y expressius, vestint ab cert desayre, y de moviments desinvolts. Encara no acaba de sentir les últimes paraules moferes del gitano, s'alsa resoluda, y encaràntseli, posats los brassos en los costats, inclinant lo cap y mirantlo de dalt a baix picant a terra ab la punta de la xinel-la, li diu ab molt desdeny:

— Ay Senyor, de quína carta se'n va!.... ¿jo gana, *payet?*..... Si quan jo la passi, tu ja hauràs cor-

(1) Los miro.

regut la Seca y la Meca ab una mà al front y l'altra sota la barba aguantante'l cap, per que fent badalls y creuetes no se t'esberli. Jo gana!..... féste enllà, Primicies! que quan tothom ja s'haurà mort de fam, tots los arbres del *passeyu* encara criaràn a les branques, en lloch de fulles, panets de crostons y mitges qüernes per aquests reyals quatre quartos que tinch en la meva persona. ¿M'has anat sentint, cara d'ase? ahont và lo escanyolit de naxensa, si la gana es la teva renda!... Uix...

— Ansia, pitera; víva'l garbo!—esclaman tots los gitanos al escoltar los refilets d'aquella llengua. — Flòcat aquexa, *payet.*

— Si algú t'ha de fer mal de cap ab ses paraules, — s'acosta a dirli un gitano molt terne,—cànta l'expressió, que més prompte que la vista ja li estich fent un flach servey.

— S'aprecía; que si tinch mal de cap, no'm falta qui'm toca la guitarra ab més finura qu'un serafí, y qu'es capàs de tocar fins que'ls dits li vagin cayent dins de la gatonera que té l'instrument, per vèurem alegra.

— Si vols cantades y saraus, y qui

toqui millor qu'un altre,—li contestà Angunia, — acòstat per aquí propet, que tindràs més cansons qu'en unes caramelles, y ab tal finura y tal garbo, qu'encisada d'escoltarme, una basca te conseguirà l'altra, prendeta.

— S'estima l'aprecio, Angunia, però no *sirva*.

— Ja se ve; com deu haverhi alguna persona de més mèrit, la senyora pot ser té compromís, y la senyora, anem dient, va desenganyant ab palica'ls gitanets honrats que li portan afició. Sí; y d'aqueix terme, volent dir: apàrtat, sol, que vull passar. M'agradaría conèxer aqueix maco.

— *Payet,* me sembla que tens la paraula emmalaltida; vés, fillet, y prèn remey; y'l que tu vols dir y jo sé, no te'l passegis més per la llengua y t'estalviaràs alguna trencadura als òssos. ¿Ja has sentit tirar?

— Mala ventura tingui per aquí y per tot arreu; pòrtamel aqueix curro, y si aquí mateix no li esguerro alguna pessa de la seva persona, mal se m'entortolliguin tots los tendrums!

— Y quí t'ajudarà, bon mosso?

— Jo sol.

— Tal vegada...?

— Axís me vegi despreciat de María Santissimeta y aborrit de sa mirada: guàyta.— Y dient axò, creuà lo dit gros ab l'índice, y se l'arrambà a la boca fentli un petó.

— Va jurat?

— Ben limpio.

— Pués míra'l garbo com ve: trèute la mà del front, que no fa sol. Ay, fillet, que la por no te'l dexa veure.—

En axò's veya acostarse un gitano d'alta estatura, gorra de vellut, sobre l'orella dreta un bucle de cabell negre, y sota'l bucle una punta de cigarro apagada. Lo gech curt y ayrós; estret lo pantalon y acampanat; unes xurriaques, passada la tralla sobre les espatlles, fent voleyar la fusta ab donayre, y grontxant lo còs ab salero tot caminant. Al arribar devant del grupo sense saludar, ni mirarse a ningú, diu:—Què hi fas aquí, Rossa?

— Que m'estava nada menos que escoltant aquest pallaringues que se interessa per que no'm mori de gana ab tu; y al mateix temps a n'aquest altre... Sí, al perruquer dels gossos, que li fa més escales a la bestiola qu'esquila, que no n'hi hà tantes per arribar al terrat. Y lo que't conto,

salau, es que't vol mal, y que pot esser, si la por no me'l balda, pot esser que no't fassi una esgarrinxada, es dir, anèm a pams: si gosa, y si tu li donas llicencia.

— Company, — diu lo gitano girantse al esquilador,—company, ja'm sembla que us veig fòra del Reyne. —Y al dir assò, clava patada al gosset qu'esquila Angunia, que tot grinyolant li fuig d'entre cames y se les emmena lleuger com una dayna cap a la pescatería seguit del xicot que l'acompanyava que no l'atrapa per més que corre.

Lo pobre Angunia, veyent com li viatjavan los dos rals de la tasca, s'alsa espurnejantli'ls ulls de rabia, y mirantse'l seu rival li diu:— Míra, Borrasca, déxam estar; avuy no estich per *papelitos*. Ara m'has acabat de fer perdre mitja *andola*, y ja la sanch me bull com una graciosa; déxam estar, crèu, fillet, que't vull be; per que m'està semblant que l'un ò l'altre amanirèm la terra ab molta sustancia.

— Si no fossim devant de persones,—li replica l'altre ab desdeny y baxant los ulls, — aquí mateix ja't

veya pintada a l'altra galta tota una junta de dits. ¡Com si t'hi nexessin!

— Al moreno qu'ha de pintar aquesta cara,—diu Angunia mullantse ab la llengua la punta del dit, y pegantse després copets a la galta, —encara no li han tirat l'aygua santa al cap. Vés contant, y no t'erris, si ne han de passar de setmanes.

— Xist, poch cridar, y a la *órden,* que no vull escàndol. No xillèm, que hi hà malalts; agàfa'ls ferros y ànsia; que si aquí'm ve la tremenda,'t poso un ditet allí hont coronan los capellanets y l'altre al criadero dels ulls de poll, y com aquell que no se'n adona t'encasto en aquella fatxada lo mateix qu'un bernat de fanch.—

En la direcció que signava sols hi havía arbres; y a no ser que's referís a les muralles de la Ciutadela, allí no's veya rès que s'assemblés a fatxada.

— Està corrent, Borrasca: ja me agradan la gent que s'espliquin ab garbo. Y si t'obro un trauet desde la punta de la visera fins que l'eyna toqui a terra, ¿ahont vas ab aquesta desgracia? no veus qu'hi perdrías la salut, fillet?

— Tu, Desfiles,—diu Borrasca, pegant un copet de vara a un xival; — vés a casa la Ciutat que vingan a buscar un difunt que hi hà aquí terra. Alsa ja; tòca'l dos, y de frente! Y en quant a tu, Angunia, vès a quí dexas los deutes, plòra una estona, y axúgat depressa, que ja estàs llest.

— *Palabra*, xist, *palabra*.

— Vés dient.

— Vol dir qu'avuy no puch; hi hà compromís, *payet*, no puch. M'esperan uns *paysanets* que vessan les unses com ginesta. Tinch d'anar a fer una mala partida a un marroix, y no pot ser, fillet meu: ja està dit: no pot ser! jo pago'l beure.

— Xist, xist, xist, prou música,— esclama Borrasca, posantse un dit a la voreta del nas. — Agàfa'ls trastets, òbra'l compàs, y avant, qu'allí fòra quedaràs arreglat de comptes; màrxen. — Y dientli, ab la punta de la vara li va pegant copets provocadors a l'espatlla.

— Guàrda, Borrasca, no truquèm, — li contesta Angunia apartant la vara d'aprop seu.—Guàrda que si me enverino, aquí mateix t'entra l'eyna de visita al còs, y t'enterro en una

claveguera. *Payet*, guàrda, no'm comprometis.

— Malviatge'l garlar! ¿Que vols que't pegui malament? ¿que tens ganes que't pinti un prestatge d'espardenyes a la carcanada, ò vols tirar en devant, com mil reíres de bet...? —

Los demés gitanos, al veure que Borrasca s'anava a abrahonar sobre l'Angunia, s'interposan descompartintlos, y mentres la Rossa tirava del bras de son amant, y les gitanes xisclavan y les criatures ploravan agafades a les faldilles de les mares ò abrassantse a les cames dels gitanos, Borrasca y Angunia se deyan cada injuria capàs d'enrogir la cara de la lluna; y en assò, venía tot apressurat un guarda-passeig ab la cama de fusta y el bastó alsat, cridant desde lluny que ja venía.

Los gitanos, que son gent que no volen rès ab la justicia, encara no van sentir los crits de *gura* y van veure'l guarda-passeig, qu'ab tot y la cama de fusta se'n anava adelantant, disolgueren lo grupo, tirant cada un per son indret tot carregantse la maynada y girant lo cap per veure la distancia que guanyavan al

guarda. Aquest, veyent apaybagat ab la sola farum de sa presencia'l temerós conflicte, girà cap al Jardí del General, pensant que si esguerrat feya tanta por, lo que faría si fos sencer!

III

Borrasca y Angunia's dirigiren cap a la carretera de Mataró, trencaren pel Pont dels Angels, y apartantse del lloch hont havía de succehir la catàstrofe, varen entrar a una barraca, y allí, ab un esmorzar frugal, revingueren ses forses y no's derramà altra sanch que la del picapoll que baxava roenta d'una tassa axecada a mitx ayre y en puntual direcció de la boca.

IV

Alguns díes després dels fets que acabo de relatar, en lo mateix Passeig de Sant Joan hi havía grans disputes entre un senyor y un gitano. Lo gitano tenint agarrat per les ore-

lles un gosset d'aygues, y'l senyor tirantlo de la cua, feyan créxer la bestìola a despit del ordre de la naturalesa. Lo gitano deya ayrat que'l gos li va fugir mentres li acabava de fer la borleta de la cua y qu'havía de cobrar los dos rals del pacte. Lo senyor no sabía de què li parlava, y tirant tots dos, jo crech que l'un se hauría quedat ab les orelles y l'altre ab la cua, y lo gosset a terra, si la prudenta intervenció del guarda de la cama de fusta no hagués vingut a donar una solució justa a aquest nou judici de Salomó.

Abril 1875.

UN DÍA TRIST

I

— ¿Quín'hora es, Mariagneta?

— Les vuyt estan al caure.

— ¡Ja! Donchs, no'm llevo.

— ¿Y axò, que no't trobas be? què tens?

— Què haig de tenir... no rès, però no'm vull llevar.

— ¡Y ara!

— Ja està dit, no'm llevo.

— Si t'entench que'm penyorin...

— Es que no va de broma, ja ho he dit dos cops; me quedo a geure.

— Vaja, Francesch, no fassis lo ximple.

— Trucan; míra quí demana...

— ¡Quí hi té d'haver! Llévat, que son los ceguets; axécat d'una vega-

da, ¿que no ho sents que ja tocan?

— ¡Ep! vatualisto, ¡ja l'hem fregida! (déxamhi anar). Tu, Pallofa, ¿no't dich que no sonis?

— ¡Y ara!... d'hont surts d'aquesta manera... ¿que't vols encostipar? ¿que t'has tornat boig?

— Es que no m'acomoda que toquin, ¿ho tens entès?

— Però, home, tírat alguna cosa a sobre, ò tórnaten al llit, que t'enravenaràs de fret, y a riscus d'encadernarte.

— ¡Noys, no toqueu sobretot! Esperèuse; tu, pòrtam l'armilla.

— ¡Quín modo de presentarse devant de la gent! vès què diràn!

— Y qu'han de dir, pobrets! no veus que son cegos...

Vosaltres sí que tantost m'esguerreu el marro. Teníu, anèu en nom de Deu. ¡Ja s'ha acabat aquell temps! ¡no n'hi haurà més d'alegría!... Si l'any vinent soch viu, per axò us faré la matexa caritat, però truquèu abans, que no'n vull més de músiques. Potser no tindrèu aqueix treball; qui sab si seré mort!... —

Y'l senyor Francesch, cedint als prechs de la seva dòna, se'n tornà al

quarto, se quedà pensatiu devant de l'arcova, y al últim prengué una resolució y's tornà a ficar al llit.

II

Eran prop de les onze, quan lo noy, en Baldomero, que per ser lo seu sant feya festa, venía de donar un vol per la Rambla de les Flors, y de veure la *barra* dels aucells.

Al entrar a casa's quedà sorprès al sentir que sa mare li deya: «Noy, vès que fa ton pare; per mi ja rapapieja; avuy, per qu'es lo sant d'Espartero, l'ha donada en que no's vol moure del llit. Entrahi, vès què fem.

— Noy, Mero; — crida son pare desde'l llit estant, al sentir la veu del seu fill; — vés, cúyta, arríbat a comprar la *Crònica*.

— ¿Y, donchs, que no's lleva?—li pregunta aquest dissimulant molta sorpresa.

— Be prou que m'he tingut d'axecar per mor dels ceguets qu'estavan a punt de rompre l'himne, y si no cuyto me l'engegan.

— ¿Y no'ls ha dexat comensar?

— Està clar, ¿que som heretges aquí? Encara no fa quatre díes que va aclucar los ulls, y sortiríam altre cop ab cansons? Sí que fora prudent. Vés, vés a comprar la *Crònica*.

— Si ara'n vinch.

— ¿Y què diu en Rafecas?

— Rès, aquest any ni porta l'article, ni's parla de la funció del Liceu.

— ¿No ho deya?... Pobre xicot, que té d'estar per romansos!... Ja'l pots tirar al foch aqueix diari. Si no passa rès que'm vinga de nou; ja m'ho pensava: arribarà'l día, obriràs la *Crònica*, y lo primer qu'hi mancarà seràn los bons díes a Espartero. ¡Malaguanyat! y tan be qu'ho endegava en Rafecas, ¡quína ploma més segura! li feya dir lo que volía; quan era al últim, talment semblava que fos al seu devant: «Noble Duque, y vos, magnànima Princesa.....» no me'n recordo de lo demés, però se expressava ab uns termes, que ni al rey se li podría parlar ab més finura. Càlla, aquí hi hà versos ¿veyàm? Pse!... son d'aquell sastre de la plassa

de San Agustí!... ¿Què't deya jo? no sabràn què posarhi!... Vès, allàrgam les sabates, qu'encara m'hi migraría més, al llit. —

III

Lo mal humor del senyor Francesch s'ha anat distrayent gracies al trasbals que porta una festa per petita que sía. A mitja tarde han comensat a anarhi alguns companys del batalló, però vestits de paysà, no com algun día que s'hi presentavan ab aquell uniforme qu'encara que passat de moda sempre serà venerable per que recorda, als joves de avuy, los sacrificis y les penalitats que sofriren los nostres pares per la llibertat.

Allí, a un extrem de la taula, tres ò quatre vellets de bigotis blanchs, lo cap tiesso a pesar de la edat, viva y desperta la mirada, rodejan al senyor Francesch y parlan ab tristesa d'aquells temps de la seva joventut.

— No'm sab greu no portar l'uniforme, — diu un d'ells; — lo que'm pesa es que mentres va viure Espar-

tero'm semblava que la llibertat no se perdría may; ara'l nostre coronel es mort; no sé què farèm avuy per demà, que... m'enteneu?

— ¿Què farèm? — diu un altre ab tò resolut,—què?'l día que la vulguin pendre, tirànshi sobre com llagastes y defensarla tant si's pot com si no's pot. Ara hi tenim més obligació que may: mort Espartero, nosaltres som los hereus de la llibertat d'Espanya, ¿tens estès? y'ls que'ns la vulguin treure hi dexaràn la pell de primer. Y donchs ¡què dirían les demés nacions!

— Vès hont surt ara ab les nacions! ni's recordan de nosaltres, ni tal aca ni tal barraca; — li contesta un d'ells.

— Ja ho sé; però saben que'l *cuerpo* existeix ¿estàs? y mentres en lo *cuerpo* hi haja un *veterano* la llibertat té de ser defensada.

— Es que'ns toca; — diuen los altres.

— Es que sí;—torna a respondre'l més entusiasmat.

Y la conversa va seguint animada; cadascú refereix les aventures de la seva joventut; l'un esplica l'acció

del Pont d'Alentorn en la que va serhi ab lo batalló d'en Sucre; l'altre, lo siti de Ripoll ab lo foch de Campdevànol; aqueix, qu'era soldat y's trobava al Nort ab Espartero al siti de Bilbao, conta la tremenda batalla de Luchana, ensenya la ferida que té a la cama, y senyala palpantse la roba les que té escampades pel còs, nomena sempre a Espartero y esplica les seves heroicitats en aquella jornada memorable.

Lo senyor Francesch escolta ab atenció, y no separa may la vista de un retrato del *Duch* qu'hi hà penjat a la paret; los seus companys seguint la direcció de sa mirada, també'l guaytan ab orgull y veneració. Los hi sembla mentida que'l Duch haja mort, y en son ingènuu entusiasme lo comparan ab los hèroes més grans, si be per ells no n'hi hà cap com Espartero. La senyora Mariagneta que se'ls escoltava,'s lamenta de la seva mort, y plany als *pobres*, qu'aquest any no tindràn la caritat a que'ls havían acostumat.

IV

La vetlla fou de gran tristesa per aquesta honrada familia. A pesar de estar fets a retirar dejorn, aquell día sempre havía sigut de tràfech, y no sabían anarsen al llit, recordant que los demés anys se completava la festa al teatre a tirar unes quantes pessetes a la safata y tornarsen després a casa, satisfets d'haver complert ab los *pobres* y ab Espartero.

V

Son quarts d'onze de la nit; la senyora Mariagneta tanca'ls porticons de la finestra y's fica a l'arcoba. Al cap d'una estona entra'l senyor Francesch, se passeja per la sala acabant de fumar un cigarro de paper. Tot passejant trau la petaca,'n cargola un altre y l'encen ab la punta del que fuma.

—Francesch,—li diu la seva dòna, —¿y donchs, que no't ficas al llit?

— Nó; déxam estar; ja m'hi ficaré, dòrm. —

Y torna a empendre'l mateix passeig; al cap d'un rato agafa'l llum, s'acosta de puntetes a l'arcoba, mira si la seva dòna dorm, y satisfet de la inspecció, se'n torna, dexa'l llum sobre la calaxera, y's dirigeix cap a un armari, probant d'obrirlo sense fer fressa. La senyora Mariagneta's desperta, y al veure'l seu marit devant l'armari, l'observa ab tristesa y respecte. Ell va trayent les pesses de l'*uniforme* y les escampa per les cadires, després les torna a plegar ab gran cuydado d'una a una; en sent a la derrera, exhala un sospir, la desa ab recansa, torna a tancar l'armari, apaga'l llum, y tot despullantse s'axuga ab la mànega les llàgrimes que li espurnejan dels ulls, y que no hagueran saltat si algú, més que fos la seva dòna, hagués pogut veure que'l senyor Francesch plorava.

Febrer 1879.

ORIENTAL

La nit es molt negra; algun llampech esgarrinxa ab son zig-zag la fosca volta, fentli brotar blavisca llum que s'apaga de sobte dexant altre pich lo món en les tenebres. Lo vent corre desbocat bufant ab rabia; a son pas tot s'ajau y's doblega;'ls arbres perden l'equilibri, cauen a terra, y, bellugant al ayre ses arrels, sembla que moguen les cames tot fent bulla. Les delicades canyes, primes y grogues com si'ls hi manqués la salut, lo dexan passar per entremitx d'elles acotantse fins a terra, y tornant a axecarse com si li diguessen: «pàssa, pàssa tabalot.» Y'l vent fuig y's fica entre les bardisses, em-

besteix les atzavares, topa ab les gatoses y tot ho arrabassa. De prompte s'atura, no se'l sent, y comensan a caure gotes. La terra, distreta ab lo vent que li fa dissabte, quan se sent lo xàfech a sobre y tan de plè a plè, rebentlo de frenta's pensa que la mullan de tras-cantó.

* * *

Tres moros montats en sos camells venen de la Meca y van a les palpentes; al veures voltats per tot arreu ab tanta fosca y trepitjant fanch relliscós, se preguntan uns als altres si viatjan per dins d'una mina de fum d'estampa.

En axò la nit segueix fosca, lo vent torna a xisclar, los arbres per terra, les canyes moventse y la pluja cayent... Entre la remor de tempestat tan desfeta se senten uns «ays» molt afinats.

— ¿Què tens, Sidi-Benet? què teniu, Babalà?

— Jo rès.

— Ni jo tampoch.

— Jo't flich..... ¿quí gemega, donchs?

— Vos dirèu; — contestan los altres.

— Com pot ser! Som tres, y no sabem quí s'ha quexat?

— Malviatge'l licor dels cristians! quín moro més baladrer! tota la nit que gemega com un malalt, y ara'ns surt demanant informes.

— No'm critiques, Sidi-Benet, si, patint jo,'m penso que sou vosaltres que us esclameu. Per que, estimant del terme que jo estimo,'m sabría mal que ningú'm passés la mà per la cara, y que la hermosa Zelamira me pogués sofocar presentantme un altre moro que l'estimés tant. Y axís me preparo de lluny per ferme ben volguer, y per axò li adelanto aquests sospirs que ja me'ls rescabalaré després que serà meva.

— Sí, clòu lo puny, que no t'escapi.

— Què vols dir?

— No rès, home; déxaho córrer.

— Jo haig d'esser lo preferit! sols lo pensarho ja'm fa denteta. Jo seré lo ben-volgut, quan posat devant de la Sultana li contaré'ls sofriments de tan llarch viatge, les angunies de la set, los cubriments de cor de la

gana y la sòn qu'hem patit, y aquesta pluja y aquest fangueig, y sobre tot lo mal del amor, qu'es lo que més m'estropella. ¡Ay, Zelamira, cara guapa! quan penso que demà't veuré, voldría caminar ab los ulls cluchs (sinó que tinch por d'una ensopegada), y al obrirlos devant teu quedar enlluhernat de ta hermosura, vegent mil estrelletes com si m'hi haguessen donat un cop de puny. Ja'm sembla que m'hi trobo: còm s'enternirà de pena! còm m'acariciarà! ja'm sento sobre les galtes les pessigolles dels seus petons!...

— Lo qu'a mi'm sembla que us hi sentirèu prompte, seràn los cinch dits qu'us hi encastaré; per que ja'm teniu cremat ab la fanfarria que gasteu, y per que fugiu del pacte que tinguerem de no resar de la Sultana ni poch ni gayre. Y si us la torneu a posar per rès a la boca, de la patacada qu'us atrasso us enfonzo'l turbant fins al ventre. Y no m'envieu contesta, si no voleu estar malalt.

— Ab la meytat de les expressions que m'has dit, si fossem a un'altra banda, ja t'haguera embussat la ma-

quineta de respirar; per xarrayre!

— ¿Què haveu dit, Ben-Rifat?

— Rès de nou, que ja se sab que no comenso avuy a esguerrar quitxalla.

— Baxèu d'aquí dalt, malviatge l'altra mitja lluna que no es nostra! baxèu, que tinch tart, y us vull desgraciar per tota la vida.

— Llènsa'l ferro, covart! axís te esclatés una tronada als caus de la orella; llènsal prompte, que'm barallaré sens'eyna, y't vull omplir la cara de pilotets de verdanchs. —

Y en lo mateix punt qu'anavan a saltar dels camells per empaytarse, l'altre moro, que fins ara no ha dit rès, atravessa tota la llargaria de la seva bestia entre les dels dos contraris, y ab veu reposada y cara ferrenya exclama:

— Que ningú's mogue d'aquí sobre! per que'l primer que respira, del cop de puny ab que'l corono'l deso a la panxa del camell. Com se enten axò! mala sustancia de tocino us atipe! ¿Y vosaltres sou creyents, y calseu sabatots, y sou fills del Profeta que veniu peregrinant de la Sagrada Terra? Mala centella us es-

calde! y donchs ¿de què serveix la concordia que ferem? ¿quí's pot dir volgut de Zelamira abans d'arribar a sa presencia, sinó després que hage escoltat nostres afanys y surte de sa boca, petonera maravella, lo parer sentencial qu'ha de resoldre quín de nosaltres es lo preferit? No'm feu cremar abans d'hora, per que si comenseu a rompre'l pacte, aquí mateix hi hà baralles, y no paro fins a vessarvos tota la vermellor dels conductos. —

Al sentir tals amenasses, los dos moros se quedaren sorpresos ab la boca oberta; y, desfogada sa ira, li contestan:

— Alí-Babalà, teniu la conversa molt seguida; la rahó us vessa, y me l'haveu feta entrar dins lo cap més recta y segura qu'a cops de martell.

— Vol dir,—respon l'altre,— que jo també us alabo, Alí; per que trobo que sou un moro ben enrahonat, y ab més lletres qu'un abecedari. Jo me confronto de part a part ab lo vostre consell. — Y decantant una mala mirada a Ben-Rifat, continuà: — Y si hi hà algun presumit que no s'hi avingue, que piule'l dubte,

y ab menos estona que la que's suspira un ay, lo mato, l'enterro, y li faig lo be. —

Y posada la pau entre aquells dos lleons engelosits, tornaren a fer sa vía ab la pluja a sobre, lo fanch a sota, y'l vent que tan aviat los empenyía de clatell com los bufava de costat.

* * *

La pluja havía parat, lo vent reposava, y'l día naxía. Los aucells piulavan entristits voletejant ran de terra prop dels seus nius esgarriats. Lo sol volía desfer l'espessa boyra que'l voltava, y son disch aparexía per trasparencia blanch y descolorit com la cara d'un esglayat. Per terra hi havía un mullader que, reflectant la blancor dels núvols, semblava que lo món per dalt y per baix estés cobert ab extenses flassades. Les formigues anavan per sobre les soques dels arbres cayguts, buscant los seus caus. Les atzavares ferían la terra enfontzanthi ses punxes. Lo riu corría desassossegat arrastrant en ses aygues argiloses, rígides canyes ab ses

fulles destrossades. Les granotes, sentades sobre algun palet y ab lo cap alt, estavan a veure venir y no cantavan. La naturalesa's llevava de mal humor. Allí al lluny, se destacavan per oscur, petits com figures de pessebre, los tres moros y'ls tres camells, sens poguerse definir quíns eran uns, ni quíns eran los altres.

* * *

Ja tenim als moros al terme de son viatge. Sentats a terra ab les cames creuades devant lo palau de Zelamira, Alí-Babalà s'està fumant ab sa pipa, los ulls baxos mirant la fumera que li ix del nas, y obrintlos després per seguir les capritxoses volutes ab que s'esgarría per l'espay.

Los altres dos, fixa la mirada en la finestra de doble arcada sostinguda per una columneta,'ls hi passan les hores en tal postura, interrompent sa immovilitat per traure del sarró algunes boletes de farina y melassa que de poch en poch les tiran al ayre plegantles d'esma tan sols avansant lo cap y obrint la boca.

Les hores passavan y'ls enamorats, sentats a terra, ni's cansavan de seure, ni's cansavan d'esperar...

Les orenetes corrían per l'espay, perseguintse com si juguessin; les rates-pinyades remontavan son vol tortuós ò devallavan de sobte fins a terra; lo cel s'enfosquía, lo día afinava, la finestra seguía deserta, y'ls tres amants baxavan tristos lo cap, y ni l'un fumava, ni'ls altres estavan per mastegar.

— ¿Què hi fem aquí tantes hores parats? — digué a la fi'l moro Ben-Rifat; — ¿no us sembla que ja fora cas d'advertir a sa Grandesa nostra arribada?

— Anèuhi vos, si voleu, — respon Sidi-Benet; — que jo no so criat de ningú. En ma vida he avisat a cap xicota; l'obligació meua es de aguardar ferm a mon lloch; la seva, de venir; jo cumplexo; a mi l'amor no'm fa perdre'l conexement.

— Jo també so tan puntós com qualsevol, y més serio qu'un altre; per que a mi no'm fan rompre la rialla encara que vinguen totes les hurís celestials a ferme moxaynes per qualsevol estil. Mes tampoch me

sembla regular qu'hagi de perdre ma joventut sentat aquí terra ullprenent aquella finestra.

— Ja veurèu, Ben-Rifat,—afegí llavors Amet-Babalà; — aquí no fan fer rès per forsa: si esteu cansat d'esperar anèusen a la vostra obligació, que jo m'encarrego de parlar de la vostra fal-lera a la Princesa, y quedèu ben descansat, qu'ho faré com cosa propia.

— S'estima, Amet; per aqueix assunto no necessito majordom. Mes, oh gloria! allí en la finestra veig una cara de color de castanya, que deu esser una esclava que la Sultana envía. Callèu, qu'ara'ns dona lo recado.

— Que Alà vos guarde als tres y a les vostres parenteles; — diu aquella desde la finestra. — ¿Que sou vosaltres, si no m'erro, los tres moros presumits, enamorats ab bons fins de aquella Sultana ma senyora, claror de la hermosura, solitaria y única perfecció de la guapesa, per qui'l sol s'encen d'amor cada día, y per qui la lluna engelosida hi va perdent los colors de la seva cara?

— Nosaltres som tots sencers; — responen los moros.

— Donchs, ab moltes reverencies de part de la Sultana; y també us diu qu'ara s'està perfumant lo còs ab espígol y romaní y altres perfums sagrats, que d'aqui una estoneta sortirà a la finestra per donarvos la benvinguda. —

Y encara no havían passat tres hores, que aparegué a la finestra una hermosura tan polida, qu'al vèurela era càs de cridar assistencia y caure a terra ab lo cor ferit d'amor. Sa cara era moreneta ab rosades trasparencies; negres y ab blava entonació los seus cabells; sa boca feya glatir dolsors no més per l'amor somniades, petita, fresca, del color de la magrana, ab olor de pometes camosines. Quan somreya, semblava que mostrés una joya molt valiosa de pedres fines ab corals, y eran ses dentetes. Los ulls tan resplendorosos, prenían la claror y la tornavan més nèta y brunyida; podría dirse qu'eran fets ab llevor del sol, sinó qu'eran negres. Voltava son coll graciós un collaret ab moltes medalletes, y en ses orelles penjavan dos gotims de perles; y no parlèm més de tal bellesa, que l'ànima pateix, lo cor s'apesara y's

plany la conciencia que tanta hermosura sia *infiel* y tingue d'anar a raure a mans d'un moro condemnat!

— La pau y l'abundancia d'Alà vos sobreíxe, moros feréstechs;— digué la Sultana ab una veu més dolsa que'l sò de la viola.—Mos ulls faràn festa per havervos tornat a veure: contèume vostres desitjos, y digàume'ls esforsos qu'haveu fet per conseguir lo meu amor.

— Nosaltrès dallonses...

— Xist, parlèu d'un a un, ò sinó no'ns entendríam. Comènsa tu, Ben-Rifat; adelàntat.

— Sí, jo he fet lo que no farà ningú; per que so d'un genial, ¿m'enteneu, Sultana? que jo tot m'ho empasso; vull dir, que lo que faig jo, no ho fa ningú més, per que aviat estich llest. Aquell que's contrapunta ab mi, lo mateix que si no hagués nascut; per que a la segona embestida ja no li fa mal rès. Y, anant al cas: si no fos per l'avinensa que ferem, aquests dos d'aquí derrera encara foran més enllà, al mateix lloch que los haguera estès. Per que us estimo, Sultana; no puch ferhi més;

jo vetllo, per que no dormo ni menjo; sembla qu'estiga bo, y tot me fa mal; no sossego ni sé'l que'm tinch. Curèume vos, que teniu lo remey, y qui ha fet lo mal que'l pague. Ja estich llest.

— Sultana que'm fas patir! jo també t'estimo; y en que siga'l moro més tremendo d'aquexos voltants y més enfora, he fet per tu tot lo que aquest home acaba d'enrahonar, y afegèxhi'l doble: mes com no so tan ponderatiu, no m'alabo. Si, pensant ab tu en les llargues nits del nostre viatge, he fet cargolar alguna bacayneta, tu m'has acompanyat axís dormint com despert. Nosaltres venim de la Meca; jo he voltat set vegades cada día la casa d'Alà; allí he resat no sé quants pichs en les quatre reconades, de bigotis a la paret; he begut aygua del pou sagrat y m'he agegut molts camins a terra per besar les llambordes celestials. Tot axò he fet jo, y ademés vinch al corrent de dejunis. Y, per ponderar si t'estimo, dexo arribar sense una pelada a aquestos rivals meus, per donarte lo *complaceyu* de que pugues triar, que més pena tinch per abatre

ma valentía, que per rendir la dels demés.

— Está corrent, Benet. Pàrla tu, Babalà.

— Permèt, Sultana; que més me estimo que'm trenques lo cap que nó la paraula; déxam dir, qu'ara me entra la tristicia! Si no'm vols estimar, potser aviat finirà'l món; per que per consolar ma desditxa, cada día aniré matant gent, fins que no més quedarèm jo y les besties. Estalvíam tanta pena, Sultana! si no ho fas per mi, fésho per tants pares de familia com vaig a desgraciar. Ja he acabat, sí; per que'ls singlots me pujan al coll, y d'aquí endevant no faría més que plorar pels pobres infelissos qu'haig de malmetre!...

— ¿Y tu, Babalà, què li contas a ta Sultana?

— Poch, poquet; que per dirvos que us estimo tindría qu'emmanllevar les paraules. Escoltèume ab lo cor, que lo que ab lo cor se parla la boca no ho sab dir, y ells ab ells potser s'entenguen. Teníu aquestes dugues carbassetes: en la una hi hà aygua del pou sant; l'altra l'haguera pogut omplir ab llàgrimes dels meus

ulls, si estés be que'ls moros ploressim; mes aquí ve plena ab lo vent dels meus sospirs que son les llàgrimes del cor.

— A tots vos he sentit, y tots me haveu enamorat... —

Aquí'ls moros desenveynan los xafarots y s'embestían per matarse uns als altres, quan la Sultana'ls hi cridà.

— Quiets tots, y dexèume dir: tots m'haveu enamorat. Xist, lo primer que's torna a mirar de reull al altre'l despatxo. No puch dir a quín de vosaltres preferesch, per que'l mataríau.

— Ben clar!

— Ben segur!

— Nó que nó! — exclaman a una los moros.

— Y per axò vull que cada un vingue a buscar un paperet en lo que hi haurà'l nom del que jo estimo. Fins demà no'l llegirèu, y en la matexa hora d'ara seré l'esposa del meu escullit. Quí ve primer?

— Jo, jo; — cridan los moros donantse empentes.

— Alto,—'ls crida la Sultana,— fèuvosho a la sòrt.

— Just. ¿Quants dits hi hà aquí?

— Una dotzena.

— Vaja, ja has perdut; sempre seràs fatxendero!

— Més m'estimo errar de molts que de pochs.

— ¿Quants dits hi hà aquí?

— Cap.

— Plega, noy, que no hi entens. Jo n'hi he posat dos més per que no m'enganyesseu, y aquest me'l fa manco.

— Jo so'l guanyador.

— Donchs, vína tu primer; que'ls companys te fassen esqueneta, y't donaré'l paperet. —

Y Alí-Babalà feu posar un moro acotat, estampint lo cap a la paret, del mateix terme que la quitxalla quan jugan a cavall-fort, y al derrera d'ell, apretantli'l turbant en les fronteres de l'esquena, hi feu colocar l'altre moro, ab l'intent de poguer fer una cabriola de més mèrit y arribar a la finestra. Quan los tingué aparellats després d'haverlos allisat l'esquena per que presentés un plà inclinat, en lo punt cru que venía revent ab tota l'embestida per dar lo salt perillós, los moros s'alsan per

advertirli que no cambiés los papers, y de poch no se'n va a estrellarse contra la paret. Tornats a colocarse conforme estavan, Alí retrocedeix unes quantes passes, se para una estona, estira'ls brassos juntantse de mans, adelanta una cama, y movent los dos avant y enrera com aquells qu'en la Mar Vella enbestexen les onades y cridan a la una a les dues a les tres, arrenca a córrer com un desesperat, arriba prop del primer moro, y sens apoyarse en lloch me li endressa tal puntada de peu que l'axeca més de cinch quarts de pam en l'ayre y'l tomba de panxa amunt; salta sobre Ben-Rifat, y ab la matexa gracia, com si trepitgés rahims, li punteja sobre l'esquena un partit de tercerilles fins qu'a cops de talons l'ajau a terra bo y estabornit. La Sultana li allarga les mans, y més lleuger qu'aquells que fan les forses, penetra dins lo palau tancant ab estrèpit la finestra.

* * *

Ja era mitja nit quan los moros se retornaren, trobantse, sens sapiguer

per què, tots dos ageguts al peu de la finestra. Se miraren una estona com si no s'haguessen vist may; probaren d'axecarse apoyant les mans a terra, y sos membres adolorits no'ls dexavan fer cap moviment; a la fi pogueren alsarse, posant l'un les mans al clatell, y l'altre com si busqués lo peu que l'havía ofès. Un cop drets y en tal positura,'s miraren un rato, exclamant ab rabia'ls dos a la vegada: — Venjansa! —

Lo plan fou prompte concebut, y més prompte executat: Sidi-Benet apoyà'l peu en una rexa que hi havía sota l'ajimez y pujà a les espatlles de Ben-Rifat.

— ¿Aguantas fort?—li digué.

— Amunt, no tíngas por, que no desdexo. —

Y apoyant l'una mà en la motllura y'l punyal a l'altra, fa un alsaprem per esbadellar les vidrieres. La fusta es groxuda y no cedeix; lo moro duplica ses forses inútilment; el que l'aguanta's crema y li dona mal temps; y jugant lo tot pel tot, pega cop de puny als vidres que's trencan ab estrèpit; una mà li agafa fortament la seva, y's senten uns crits

tremendos que glassan les sanchs.

— ¡Ansia, Benet! — li crida'l de sota: — revènjat!...

— ¡Ay pobret de mi!

— ¡Apa, valent, revènjathi!

— ¡Si so jo'l que patexo!...

— ¿Què tens, donchs?

— ¡Un mico com un mal esperit amarrat a la cara, que ja m'ha dexat un ull en vaga!...

— Espérat, que pujo. — Y al dir assò, sens recordarse del que tenía sobre, fa un moviment per darli ajuda,'l tomba de costelles, y ell se troba que l'han lligat per les cames a la rexa.

* * *

Lo sol brillava ab tot esplendor: los aucells cantavan a l'ombra; les femelles triscavan per les bardisses y s'alsavan ab una herbeta seca al bech corrent a refer lo niu. L'aygua queya en rajolins sobre'ls paiets, y fugía avall remullant los créxems y els jonchs. La farigola escampava ses olors que's barrejavan ab los del romaní; y les ginesteres, destacant sobre la verdor ses mates plenes de

flor groga, semblavan *anticueles* boscanes.

La finestra s'obrí y aparegueren Zelamira ab los cabells desfets, los ulls somnolents, apoyant ab abandono'l bras en l'espatlla d'Alí-Babalà. Al guaytar a baix, vegeren lo moro ajagut y lligat per les cames a la rexa; anant d'un costat al altre de paret, arrencava herbes dexant pelat y erm un arch de círcol buscant l'ull del seu company. Sidi-Benet se estava ab un mocador lligat al cap, esperant que li trobés l'ull buydat per desferse les lligadures y empendre altre cop l'assalt de la finestra.

* * *

Alguns díes després se veyan los dos moros arrimats a la paret en actitut de fer esqueneta, sens bellugarse poch ni mica. Havían tingut fortes disputes per resoldre qui pujaría a les espatlles del altre per arribar a la finestra; y com les urpes del mico los tenían acobardits y no volían demostrarho, allí s'arrambaren tots dos convidantse mutuament

ab galanura y fentse'l tonto ab dissimulo, y allí's quedaren passant les hores y'ls díes que, si ara tinguessim algú per enviarhi, tal vegada encara los trobaría apuntalats a la paret.

4 de Maig 1877.

UN ESCRIVENT

Lo sol baxa fins als tercers pisos. L'home que ven cafè a la Plassa del Angel acaba d'endressar los trastets, apilotantlos dins lo carretó, y tirant d'ell penosament, se'n va cap a l'Argentería.

Les lleteres netejan les mesures de llauna, fregan les taules, y acabat desembarassan la plassa, dexant per terra un mullader blanquinós.

Les burres fent sonar los picarols y les cabretes dringant les esquelles se'n tornan depressa cap a l'estable ò al corral. Ja han acabat la seva feyna. A l'hora que me n'anava a retiro, la comensavan.

Jo ara'm desperto; la claror del

sol m'ofen la vista; m'hi giro d'esquena y esborro sa llum clouent altre cop los ulls. Y'l campanar vehí va tocant hores, y jo, emmollantme en lo còs les duricies del matalàs, penso: «vés gastantme la renda, noy gran; algun día se t'acabarà.»

A les deu tinch de ser a l'oficina, y cada día faig tart; es dir, fem tart, per qu'als demés empleats, quan tocan, los ensopega, com jo, ab una orella sobre'l coxí, y ab l'altra ben segur que no més ne senten cinch.

Casibé me'n dono vergonya: quan surto de casa veig tothom atrafegat ab los seus negocis; los corredors me passan tan revents pel devant, que sembla que'ls guayti desd'un cotxo del ferrocarril.

Jo surto al carrer ab les mans a les butxaques, y ab l'ayre de caminar se coneix a la llegua que tant prospero anant depressa com poch a poch.

Pel cas, no més tinch un día que'm sembli que pagan lo meu treball: aquell en que cobro la *nòmina;* els altres, fins crech que treballo de franch.

* * *

¡Quína carrera més lluhida la de escrivent! ¡quín pervenir més agradós! ¡Còm s'anima l'imaginació y corre y avansa contemplant los amples horisonts que se li engrandexen per tot arreu!

¡Quín modo de fer combinacions quan no's té un quarto! ¡Y que difícil trauren un compost! Son jòchs de cervell que, com los jòchs de mans, per una cruel irrisió'l resultat sempre's fa fonedís.

Jo per lo menos may lo veig, ni sé ahont va ni ahont para. Y, no puch ferhi més; axò m'entreté, me distreu y'm fa'l mateix efecte que si jugués a fet tot sol.

¡Que n'es de social lo diner! sempre busca companyía y no va més qu'allà hont troba cambi!...

Procuro distreurem d'aquestes imaginacions que no més fan que apitjorar lo meu estat, y me n'entro resoludament a l'oficina.

Lo porter s'està al cap d'amunt de l'escala, acotat ventant un gros bra-

ser de foch. Cambiem un saludo federal per que som molt amichs; es lo meu apoderat; y entre ell y la despesera m'ajudan a passar la trista vida: l'un sostenint mos deutes, y l'altre aqueix còs miserable que, quan més lleuger, més veig que costa de portar.

Però qui du'l fardo més carregós es la despesera per que aqueix *habilitado* no li dexa arribar may cap mesada sencera... ni escarbotada.

Y la pobra dòna s'exclama dientme que'ls mesos passan que volan, y jo trobo que van més pausats qu'una galera. Y'm compta que li cau lo lloguer de casa (¡la casa hauría de caure y no'l lloguer!) y no sé què se'm lamenta del pà, de la bugadera, etzètera, que m'arriba a enternir tant, que si en aquells moments tingués *fondos* li pagaría per avansat.

Després mon sentimentalisme passa (¡tot passa en aquest món!) y sols me recordo que li haig de pagar fins al cap del mes, qu'es quan per forsa l'hi tinch de quedar a deure.

* * *

L'oficina està deserta, les taules desembarassades, los coxins dels sillons inflats y tous; sembla que'm cridin: «sèu y no fassas rès». M'hi dexo anar ab llanguiment; faig uns quants badalls qu'encara'm quedan de quan m'he llevat; estiro'ls brassos, m'axeribexo, y ja estich amanit... per arreconar sota la taula qualsevol feyna que's presenti.

Després me reacciono, y ab los colzes sobre'l pupitre, lo cap entre les mans, cavilo, cavilo y al últim trech un cigarro de la butxaca, l'encench, y emboyro en fumera pensaments tan negres que semblan que ja m'ixen del cap vestits de dol.

* * *

Los demés empleats ja estan cadascú al seu lloch. Comensa a venir gent a preguntarme coses que no sé. Molts cops faig com si estés molt preocupat ab lo qu'escrich, y'ls res-

ponch, sense alsar los ulls, lo primer que se m'acut ò'ls despatxo a qualsevol oficina.

L'oficial m'envía documents per copiar ò minutes per extendre, y la meva inteligencia's va ensopint insensiblement usant sempre les matexes fòrmules de rutina y'ls matexos giros en tots los escrits per diferents que sían los assuntos.

Devegades copío comunicacions que may sé quants son los que parlan: «Un Excelentíssim diu ab tal fetxa a un altre Excelentíssim *lo que sigue;* aqueix ho traslada a un Ilustríssim *para los efectos consiguientes;* passa per les mans d'unes quantes Senyoríes qu'ho endressan tot seguit al *negociado*, y jo'm penso qu'algun cop lo primer Excelentíssim ja deu fer una temporada que no governa quan la veu del últim Usía arriba a l'oficina.

* * *

L'hora d'exir may l'he sentida assentat devant la taula; la d'entrar, encara menos; no m'agrada: me

semblaría qu'anés a toch d'esquella. Al dematí escolto les hores desde'l llit estant, y si les escolto no les compto. Les quatre de la tarde no recordo haverles sentides may: quí sab ahont paro quan cauen!

L'exemple'm ve dels superiors: lo oficial no treballa gayre; jo menos, vull guardar les distancies; no tinch de donar exemple; a n'ell li pertoca la dreta. Si vol treballar no necessita dels meus consells; ara, per no fer rès ja sab que té un company lleal.

Quan me diu:—*Basta, Cantarel, no escriba más!*—jo ja fa bona estona que tinch a secar tot lo qu'escrivía a dins del *pupitre*.

Si algú'm ve a preguntar per tal ò qual expedient, com l'oficial sol exir mol sovint a fumar cigarrets, jo que no vull saber may de què'm parlan, sempre'ls hi responch: — *Sigue su curso.*—Y probablement lo curs que segueix es d'anar de sobre la taula a sota, y'ls disabtes al armari.

Per que, ab cinch mil rals al any, un home que s'estimi no pot dir sinó mentides: si'ns les paguessin, prou entre l'oficial y jo ascendiríam als trenta mil.

Fortuna que'm refío una miqueta del taco; y encara, entre'l sou y'l billar, m'ho trampejo tan just que no més guanyo per fer deutes.

* * *

Son les onze de la nit y, cansat de passejar carrers neguitejantme ab los pensaments que'm solen venir quan se m'acaban los quartos, de sobte tinch una *corassonada* y me'n baxo als onze billars.

Van a comensar lo trentahú, m'hi acosto, pego cop de mà al billar, me donan lo 4 de tarota, y després me ve lo 16 de bola. Surten los que'm van devant y... rès: combinacions de munyeca, les boles per qui-enllà, y els palos tiessos com centinelles. Pego mirada d'arquitecte; m'ajupo, apunto, y pam! les boles s'escampan per fer la seva obligació, cauen quatre palos desseguida, y'l mingo baxant pausadament me tomba'l rey, y, drinch drinch, omplen lo panyo vert una estesa de quinze pessetes que desseguida'm venen balderes a la butxaca de l'armilla. M'hi

tiro'l barret sobre'ls ulls, giro esquena dexant a tothom embadalit, y sense saludar a ningú me'n vaig escales amunt; surto a la Plassa Real, me dirigexo al Cafè Nou, y en lo salonet oriental me regalo ab un sopar d'ostres, perles, espàrrachs, aucellets y flam; es dir, qu'hi estavan representats los quatre elements, com deyan los clàssichs: l'aygua, la terra, el vent y'l foch, y, com a fill del sigle, hi afegexo després lo vapor baix lo pseudònim d'unes quantes copetes de *Málaga seco*. Y'm trobo felís, però ab una felicitat melancòlica, sentimental; los meus ulls s'entretenen mirant pel sostre y seguexen les combinacions geomètriques del decorat. L'imaginació vaga sense obgecte que la fixi: de prompte, al baxar la vista, reparo ab los candelabros de la paret, dels quins penja una mata de pel vermellenca; una successió d'idees creua per l'enteniment, y la derrera'm porta'l recort de la Modesta!

Tots los cors guardan una tristesa que may més s'oblida: jo, entre tantes que'm fan infelis, no més tinch aquesta que m'agradi recordar.

¡Pobra Modesta! ¡Si m'estimava! ¿y de mi, què'n diré? de massa mirarnos y plaurens ne va venir un encegament.

Lo nostre amor fou produhit per místich contagi: va esser una cosa poètica, semblant al perfum y al color que s'ajuntan per formar una rosa.

Son pare, que may ha entès rès de aquestes vaporoses armoníes, me va posar quatre duros a la mà, y'm va dir: — Tíngui; no cal que torni; ja la instruhiràn les monges... —

Al cap d'alguns mesos ella prenía'l *grau* casantse ab un comerciant rich, guapo y bon mosso, qu'es lo que'm sab més greu, per que ab aquexa *trinca*, es difícil qu'una dòna's recordi may del barbamech que la va fer sospirar ab poesía...

Quan los meus ulls hajan agotat ses llàgrimes, llavors, a l'oficina me entretindré a escriure l'historia de aquexos amors y faré plorar a totes les dones: a les joves, per simpatía y planyensa; a les de mitja edat, per recansa; y a les velles, pobretes, per que aviat hi son a fer lo peterrell.

Avuy, encara que jove, no'm puch

enamorar per que no tinch temps, ò per que l'estètica del cor ha cambiat d'ideal.

¡Pobra Modesta! li van tòrcer la voluntat, y a mi'm van desviar del camí del amor y de la ditxa.

Y contemplant la cabellera de aqueix candelero (que per axò no se assembla gens a la seva,) m'he anat encaparrant, y'l sopar comensat ab tan placenter humor, l'acabo ab una tristesa que casi be'm fa saltar les llàgrimes dels ulls.

Y sense pendre cafè, m'also y me'n vaig sol, capficat, allí dalt al meu quarto de solter.

Al entrar al pis, una ventada que me debía esperar derrera la porta, m'apaga'l misto.

M'adelanto en mitx de la fosca, ab los brassos tirats endevant com un magnetisador, a fi d'estalviarme alguna camallada.

La quietut pareix que fassi més espessa la fosca.

De tant en tant sento'l respirar de la senyora Lluisa.

Sembla que toqui'l bútzem.

¡Quin somni més neguitós que deu tenir! potser somnia que no la pagaré

may, y rondina. ¡Quí sab! de més verdes se'n maduran.

¡Pobra màrtir! tu patexes com a dispesera; ¡Deu te'n guart de trobarte al meu lloch y sofrir com a dispeser!

Y anant a les palpentes, logro entrar al meu quarto, després d'haver arrambat ab los peus alguna cadira.

Encench llum, y sense tenir que apartar cap cortina, me n'entro a l'arcoba y trobo'l catre; aqueix trasto angulós, sèch com un esquelet, qu'ha donat nom al vert més antipàtich; que podría ser l'emblema del egoisme, si ja no ho fos de la soletat y del infortuni. Aquí s'està axarrancat com un volatiner que fa les forses, igual, paralel, sense un signe qu'indiqui hont té de descansar la inteligencia, ni'l lloch més humil pera posarhi'ls peus.

Jo'm recordo que quan era petitet sempre volía dormir al capsal; lo meu germà també. La mare, per aclarirho, posava un coxí a cada banda: jo y mon germà'ns miravam sense sapiguer lo que'ns passava, y'ns ficavam al llit ab un dubte que no podíam resoldre.

Avuy, desprès de vintidós anys, me torna a venir lo mateix dubte. Busco la capsalera que may hi ha sigut, axafo d'un cop de puny el coxí, pego brinco,'m fico al llit, tombo'l candelero, y tot acotxantme murmuro: ¡Ay, Modesta!

Y refiat qu'en somnis tornarà aquell bon temps de la felicitat, me adormo ab un mitx riure als llavis que creix fins que s'hi complica un badall y torna a mimvar y a cloures ab una rialleta.

Y espero; es a dir, dormo. La nit ab ses tenebres sembla que penetri dins de mon ésser; l'enteniment se paralisa,'ls sentits s'ensopexen, no'm conech ni sé qui so; ignoro ahont m'he ficat, que no'm veig, ni'm sento, ni'n passo ansia, y resto perdut sense que jo sàpiga rès de mi, però tan fresch com si no m'hagués vist en tota la vida.

Lo temps qu'estich en semblant estat, no ho sé, y lo que succeheix en aquest quarto hont hi hà un home damunt d'un catre, ni jo, ni la historia, ni ningú ho podrà esbrinar may.

Recordo que la sòn m'entorpeix;

lo demés me queda confús y sombrejat d'igual manera que si al acabar d'extendre un ofici hi passés lo colze per sobre.

Haig de suposar que s'opera en mi una transformació súbita, per que de repent cobro'l conexement y'm trobo en lo més llastimós desconsol.

¡M'han dexat cessant!

No sé quí m'ha dut la noticia, però n'estich enterat de temps, y la meva aflicció es tanta que'l còs no la pot resistir, y'm desperto.

Una llenca de sol com un riell d'or penetra per l'escletxa del porticó y extenentse per terra sembla que's fongui damunt de les rejoles.

«Encara hi hà felicitat» murmuro plorant. Deu te ve a veure quan los homes t'abandonan. Me dexondo, y'l susto per axò'm dura.

Tots los pobres som supersticiosos: sempre somniem riqueses que'ns entretenen ab panyos calents, y si may no's conseguexen, al menos ne gosem los rèdits de la ilusió.

Però ningú ensiborna l'enteniment ab quimeres, ni s'encaparra ab falses imaginacions per quan serà més pobre.

Jo havía de ser l'únich que quebrantés la lley comuna: y axò ja no es ser pobre: es tenir arrendada la miseria de nit y de día.

* * *

Encara no eran les deu, que ja muntava les escales de la oficina: els mals auguris solen resultar certs.

— ¿Nicolàs, que es verdad? — crido al porter.

— ¡Y tant!—me diu ell:—la Gaceta porta'l decret.

— ¿La cessantía? — li dich, semblant impossible que'm matessin ab tan luxo.

— Cà, home! que'ns descontan lo 25 per cent. —

Respiro.

Trech desseguida'ls meus comptes y m'hi conformo: jo badallaré un xich més, però alguns ne gememgaràn; y per celebrar ma reposició, dedico'l día a no fer rès, per veure si'm faig guanyar la voluntat dels de Madrid y m'envían un ascens.

Maig 1878.

LO PRIMER AMOR

Allà pel mes de Mars, y als encontorns de Sant Joseph, los estampers del carrer d'en Petritxol tenían exposats gran munió de quadros d'aqueix Sant, ab tal varietat de mides, poses y colors, qu'encara que tots lo retratavan sol, ò ab la Sacra Familia, fins no ho semblava, tanta era la discordancia de fesomíes y trajos ab qu'estava representat.

Entre'ls curiosos que d'una botiga a l'altra anavan parantse per veure les estampes, hi havía un home que ab singular satisfacció se les mirava, passant la vista indiferent per les demés que tenían altres assuntos ò personatges. Al mateix temps,

també s'estava encantada y ab les propies làmines, una senyora ab mantellina y mocador de seda negra ab serrells, que, sense adonarsen un del altre, feyan iguals parades en cada botiga en qu'estava exposat aqueix Sant Patriarca.

Axís, distrets, arribaren al cap d'amunt del carrer (hont ja no hi havía rès a mirar, a no ser que s'haguessen volgut quedar contemplant l'arrebossat de la paret, per que'ls quadros y les botigues ja s'havían acabat), quan la senyora, com despedintse d'un Sant Joseph y la Mare de Deu, arrancà un sospir, que tot era tendresa, exclamant com si parlés ab sí matexa:

— ¡Aquests sí que s'estimavan! ¡Ay, Senyor!...

— Ja ho pot ben dir!—contesta desseguida l'individuu sens apartar la vista del quadro, y fent anar lo cap avant y enrera com admirat de la profunda sentencia que tan senzillament li havía exit.

Y passà gran estona de quietut contemplant la estampa, fins que la senyora, alsant la vista vers l'individuu, li digué:

—Quan un hom veu aquexos matrimonis d'avuy al día, que l'un tira per virondó y l'altre per virondera, y ab aquexa poca moral que corre... ¡Ay, Senyor! jo no so cap vella, però més m'estimo conservar l'estat honest, y al menos no tinch de ser l'escarràs d'algun d'aquestos homenots que, en comptes de muller, se pensan que tenen un gos; —y dirigintse al Sant Joseph de la estampa, exhalant un altre sospir li diu: —¡Vos sí que foreu un marit d'aquells que no'n corren, gloriós Sant Joseph!

— Si'l ditxo ja ho diu, —exclama l'home; —quan se vol retreure un matrimoni ben avingut, ja se sab: ni Joseph y María.

— Per axò li dich jo; vaja, ja veig que m'ha entès..... Sí, sí, axò es lo que's diu.

— Desseguida l'he entesa; una persona, per axò, ja no es cap criatura.

— Prou que's veu. ¿Vostè ja deu serne?

— ¿Què mana?...

— Nó, no senyor; li deya si ja era casat.

— Ay, no senyora, pel present no encara.

— ¿Que potser va cap amunt?

— Sí senyora, cap a la Portaferrissa, y després trenco.

— Vaja, ¡míri quín incert! Jo també hi vaig. ¡Ay, Senyor, no me'n sé avenir! Vès, tots dos pel mateix camí.

— Sí, anava cap a Sant Felip Neri a buscar un boneto del Pare Joan ..

— Ja'l conech; es felipó.

— Sí senyora.

— Donchs, anèm; què vol que li digui! me sembla que tothom nos té de mirar; que no's pensessin al últim qu'axò es una cita. ¡Ay, Deu me'n guart! ¡tota m'esborrono! Com hi hà gent tan dolenta en lo món!... ¿Y donchs, vostè s'està ab lo Pare Joan? Es un sant home; un sacerdot molt cristià; molt piadós; ja li dich, no està per alabarlo.

— No senyora, no estich ab ell; sinó que li porto'ls recados, li compro algunes cosetes... també ho faig per altres capellans. ¿Coneix mossen Passarell, lo beneficiat de...

— Prou que'l conech, no parli més.

— Y donchs, jo'l servexo. ¿Y a mossen Gayetano,'l confés?

— També; si casi'ls conech a tots. Vègi com venen les coses; ja té rahó el ditxo que diu que les persones se troban y les montanyes nó. A vostè també'l tinch de conèxer; per que més de quatre cops he anat a casa de les persones que m'anomena y'l que sobra que vostè m'hagi vingut a obrir la porta.

—Oy, qu'es cert; tot podría ben ser.

— ¿Y donchs, vostè es solter?

— Sí senyora, per ara y mentres Nostre Senyor sía servit.

— ¿Y s'està sol, tot solet?

— Sol, assolat... No tinch ningú; a trenta cinch anys vaig quedar desamparat de pare y mare, sense consol ni ajuda de ningú, no més que de la Mare de Deu, y ab sa beneyta gracia passo aquesta trista vall de llàgrimes.

— ¡Còm ho vol fer! ¡som nats per patir!

— Es la reflexió que sempre m'he fet. Sí senyora, vostè té rahó: es món y món de tribulacions!

— Però al menos deu tenir algú que'l cuydi y apedassi?...

— No senyora; tot m'ho faig jo; fins me planxo les camises y'm sé posar peus rodons a les mitxes... Si al principi que vaig quedar desamparat, per cada cosa que necessitava tenía que donar diners: per posarme un trist botonet a les calses; ja veu vostè una cosa tan senzilla, que a cada punt cordant y descordant es molt fàcil que caygan... per que una persona no s'estarà pas de certes coses... ja m'enten vostè, ¿no es vritat?

— ¡Ay, pobreta de mi! què vol que li digui? com nosaltres no'n fem us!...

— Pués, sí senyora, fins cosirme un botó'm costava quartos.

— ¡Vègi vostè!... y encara com no ha buscat una persona, que ja n'hi hà de ben recatades y de totes prendes, y vostè podría pendre estat de una bona companyía.

— Què vol que li digui? sempre m'ha fet por... y com un home ja es mitx fòra de les vanes glories d'aqueix món...

— Sí, però una bona companyía, que si un està malalt sab que té qui'l cuyda y'l pexa!... Oh, fillet, tot es hu!

— ¡Ay! me sab greu, però me'n tinch d'anar, que m'esperan.

— Vaja, sí, qu'es tart, y les Quarant'hores son als Angels. Estíga bo, senyor... ¿Com ha dit que's deya?

— Joseph Pacàm, per servirla.

— ¡Què diu ara! y jo'm dich María!... Sembla fet exprés... Vaja, vaja, me'n alegro molt d'haverlo conegut, don Joseph.

— Y jo també, senyora María. Estíga bona.—

Y mentres la beyata se'n anava molt contenta carrer avall, lo senyor Joseph se la contemplava desde'l llindar d'una porta; y al tombar ella la cantonada, girà'l cap, quedant los dos sorpresos, y fentse una rialleta's ficà l'un dins de l'escala y l'altra prosseguí'l seu camí.

II

Tres mesos després d'haver tingut aquexa conversa, ja eran casats; ò sinó, cóntin: per la Quaresma's van conèxer y per Sant Joan los casavan... vègin si m'erro. Si no qu'ara (ja han passat dos anys), la senyora

María fa un quant temps qu'està malicosa; no pot obehir rès; pert la gana; tot li fa pena; la vianda, encara no la veu ja li fa ascos y, dientho d'un cop, no sé què'n farèm. Ha estat dos díes al llit y ara, en aqueix bell punt hi hà'l metge que la visita. Ella s'està assentada al llit; al cap hi porta una cofia guarnida ab punta, y cobreix son còs un'armilla de *madapolan* cordada fins al coll. Lo seu home, als peus del llit, espera ab los ulls baxos sapiguer l'opinió del metge qu'ara l'està polsant, y contesta ab veu apesarada a les preguntes qu'aquest li fa.

— Vamos, hi hà poch que fer,— diu lo doctor;—estíga ben quietona, no's mogui gayre, ni s'oregi; seguèxi ab la medicineta y'l brou de pà. Y un altre cop tíngue més enteniment. Per ara no ha estat rès, sols les esperanses perdudes; però qui té tions fa estelles.

— ¡Ay, Senyor!—diu lo marit alsant los ulls al cel; — jo que ja'm creya... Míri, sí senyor, a vostè ja li puch dir: ja me'l veya pel carrer, ab la cota y la canya ab la campaneta a la mà, tocant a doctrina.

— Be home, be; ja m'agrada; y còm s'enfila! Escólti, y si hagués estat noya?

— ¡Ay... té rahó!... ¡No hi havía caygut!... Marieta, ¿sents que diu lo doctor?... ¿y si hagués estat noya?... Nosaltres no'n parlavam d'axò; ara sí que m'ha obert los ulls... ¿Y si hagués estat noya?... ¡Vaja, dígas!

—Què m'amohinas ara!—respon la malalta; — no haguera sigut noy. ¡Com si no hi hagués homes y dones al món! Sembla que't dugan la noticia ara mateix y qu'es lo primer día qu'ho sabs.

— Míri, ja li tinch manat: vull que mudi de confés: ell ne té la culpa. Afigúris que quan va anar per besarli la mà, alsa'ls ulls y's troba ab una barba negra com un capità manaya!... afigúris quín esglay!...

— Y donchs, ¿quí era aqueix brètol que va tenir la poca vergonya?...

— No senyor, vostè no ho ha entès: ja era'l Pare Pau; ell mateix; sinó que, ab aquestes etzagallades dels federals, s'ha dexat créxer la barba, home de Deu; ¿ho enten ara?

— Sí, ja ho entench; ara sí que m'ha fet riure.

— A mi nó; casi be'm va fer plorar... ¡O teves ò meves!...

— Joseph, per l'amor de Deu, no sigas tan criatura; vès què dirà'l senyor!

— Nó, ja me'n faig càrrech,—diu lo metge.— Mes, he tingut de riure; però'm sab greu, vaja, es llàstima.

— Sí senyor, es llàstima! Ja veig que té bon cor... ¡Era la nostra alegría! ¡la pau de casa!

— Però, home, quína imaginació més activa! hont va a parar? No's pot dir blat...

— Que no siga segat y encara al sach: ja ho sé. Què vol que li digui?.. No hi fa rès: per nosaltres era com si ja hagués vingut al món. Aquesta ja se'l contemplava a la cadireta: jo ja me'l veya ficat dins los meus pantalons de vellut ab unes escorsadures a les cames, corrent per aquí.

— ¡Joseph!... ¿Que't tornas boig? No'm donguis més pena.

— Déxila dir, senyor doctor, ¿què sab ella? Jo li haguera passat lo naharro, y haguera surtit un reverent com una casa. Ab aquella panxola com son avi (sí; per que'l meu

pare — al cel m'esperi — era molt panxut.) Haguera estat lo nostre descans, lo nostre benestar; per que ell no haguera parat fins qu'hagués tingut una rectoría de terme. Y s'haguera dit com jo: Mossen Joseph!...

— ¡Què empatollas ara! ¿que t'has begut l'enteniment?—li torna a cridar sa muller ab veu debilitada.

— Ja m'enten lo senyor doctor; tens rahó, val més no parlarne. Sí; per que no havem perdut un fill, que havem perdut un rector, un canonge tal vegada, y si massa'm fas dir...

— ¡Joseph, per l'amor de Deu!...

— Ja callo, María; tu sí qu'ets la màrtir! Per que, vaja, senyor doctor, com l'amor de mare no n'hi hà d'altre; mentida.—

. . . .

III

Alguns anys després, lo senyor Joseph, portant un noyet agafat per la mà, passava pel carrer del Bou de la Plassa Nova. La criatura tirava del bras de son pare y ab lo cap gi-

rat y quedantse enderrera, signava ab l'altra mà un descomunal soldat de paper pintat que hi havía en una botiga que venían ventalls y auques de redolins.

— Vaja, Joseph-María, — li deya son pare,—cúyta, camína, no m'entretinguis.

— Míri, pare, quín miliciano més gros; ¡cómprimel!...

— Ja tens una capella: los noys no demanan aquestes coses.

— Donchs, jo sí: jo vull que me'l compri... ¡ji, ji, ji!

— Y ara! de què plorem? que va de bò?

— ¡Ji, ji!

— ¿Que no vols callar?... àlsa'l cap; sòna, cúyta; míra quina cara que t'adobas.

— Donses encara ploraré més: jo vull lo miliciano!

— Ja tens la capelleta a casa. —

Y entre pare y fill continuaren les diferencies, l'un retrayentli la capella, y l'altre plorant ab més gust cada cop y no volguent caminar poch ni mica, fins que'l senyor Joseph, no logrant arrancarlo d'allí, se'l carregà a coll y se l'endugué a casa.

Y, lo que son les taleyes de les persones quan la donan en una cosa: lo senyor Joseph, vol que'l noy gran estudíi, y aquest té la fal-lera d'esser llauner, sens dubte guiat per los seus instints guerrers que'l cridan per que s'esbravi fent cascos de llauna y caps de llansa de per riure.

Lo senyor Joseph y la senyora María, com bons cristians que son, se resignan ab la seva sòrt; mes, si alguna vehina'ls pregunta si tan mateix lo noy serà sacerdot, abans de contestar sospiran y després ab veu apesarada diuen:

— No senyora, nó; vol esser llauner!... no tindrèm aqueix logro!... què hi farèm! cadascú té de portar la seva creu!

Mars 1877.

BESTIES EMBALSAMADES

(DIÀLECHS)

Entran duessenyores, mare y filla, en una botiga dels Quatre Cantons del Call.

— ¿Ave María?... Deu los guart.— Lo dependent, qu'està fixant sobre un cartró un peix de forma plana com un llenguado, alsa'l cap, y adonantse més aviat de la filla que de la mare, dexa apressuradament la feyna, ficantse derrera'l taulell.

— ¿Dígan?

— Escólti:'ns han fet un encàrrech. ¿Que'ns embalsamaría un lloro?

— Prou, un lloro ray! En que vulga... Míri, guàyti l'aparador... Vègi si n'hi hà d'animals; tots son fets a casa.

— Oh, vostè potser no m'ha entès. Jo ja'l porto; no més voldría que me'l dissequessen.

— Per axò li dich, senyora. Aquí tot se fa.

— Ho havía entès malament. Me pensava que volía dir... vamos, havía près una cosa per altra. Al demés, es un lloro lo que portem; un lloro més xarrayre...

— Oh, pel cas sí que no hi fa rès. Lo mateix té qu'hage estat xarrayre com nó; quan los duen aquí, pobrets, ja estan...

— ¡Ja ho pot dir! Sinó qu'aqueix, talment semblava una persona: no més li faltava parlar.

— ¡Mamà! què diu ara!

— Dispènsi, sí... volía dir que semblava que tingués enteniment. Passava la terrayra: «jove de la terra» li cridava; l'home dels créxems, igual; l'oro y plata, l'escometía. Vaja, era una cosa per demés. Jo crech que algun vehí'ns l'ha emmetzinat, per que no callava en tot lo día, y com hi hà gent de tan males entranyes! jo posaría les mans al foch y no'm cremaría... Sinó que a vegades les coses no's poden dir...!

— Be, mamà! per què esplica aquestes coses...?

— La conversa s'ho aporta. ¿No es veritat? —

Y'l dependent, no sabent què dir, per quedar be ab mare y filla, fa una rialleta dirigint una conquistadora mirada a la última.

— Míri, aquí'l porto.—

Treu lo lloro embolicat ab una mortalla de paper d'estrassa.

— Crègui qu'hem tingut un disgust que no s'esplica. Aquesta no fa més que plorar.

— Be, mamà, no digui axò ara!

— ¿Per què no ho haig de dir? ¿Que't pensas que'l senyor no sab què son aquexes coses?

— Efectivament, hi hà besties que dolen; s'assemblan tant a les persones!

— No me'n parli; a mi, jo'm crech que fins m'ha fet perdre la gana. No me'l puch treure del pensament; tan manso, tan falaguer! A mi y a n'aquesta, may en la vida'ns havía fet rès. A n'al seu pare, que no sabía amoxarlo, si qu'una ò dues vegades lo va picar. Me pensava que'ns lo matava; per que va rebotre la gavia

per terra, que no sé com no'l va desgraciar. Mírissel... —

Desembolica la víctima y'l dependent l'agafa per una pota dexantla penjar.

— ¡Ay! no me l'agafi axís, pobret! Ay, Deu meu! Vostès son com los metges.

— No tingue por, senyora; — diu lo dependent tornantlo a embolicar desseguida y apartàntsel d'aprop seu. Quants díes fa qu'es mort?

— Míri, avuy fa vuyt díes. Però ab aquestos frets se conserva tan be com lo día que's va morir; tan natural, sembla que dormi!

— Casibé, si tarda més... ja li cauen plomes. No sé,'m sembla que una clapa ò altra sempre li quedarà...

— ¡Ay, Deu meu! ¿Y ahont seràn les clapes?

— Míri, al lloch que cauràn les plomes.

— Ja no semblarà'l mateix... ¿Vol dir que quedarà clapat?

— Veu, mamà, com li deya!

— Be, ¿còm ho feyam per que ton pare no ho vegés? me fas riure tu. Míri, aquest lloro es un regalo d'una

persona... y, era un recort... ¿sab? de aquelles coses... compren?

— Potser d'algun germà de vostè qu'es a Amèrica? Un *tío* de la senyoreta.

— Nó, tant com germà, no senyor; interessa més a la noya qu'a mi, per axò; y no voldría per rès del món...

— ¡Ah! Potser la senyoreta té relacions... —

Entra a la botiga una senyora velleta, ab vestit fosch, mantellina espessa y un llibre d'anar a missa a les mans.

— Deu los guart; dígui ¿que me han arreglat aquell canari?

— Sí senyora. Dispènsin, estich per vostès desseguida.

— Fàssi, fàssi.—

Lo dependent treu del prestatge un canari embalsamat, y la senyora encara no'l veu, commoguda ab una especie d'alegría sentimental, exclama:

— Ay, pobra bestioleta! ay, la prenda! Tit, tit! No'n fassen cas; ay, Senyor! mírin, talment es ell. ¡Que mono! sembla que'm demani'l pinyonet! Vaja, es ell mateix.

— D'axò sí que no'n dubti; aques-

tes coses ens guardaríam prou de cambiarles.

— Fúgi d'aquí! Ja m'ho penso; si los amos d'aquesta casa fa més de quarant'anys que'ls conech. No volía dir axò; ha quedat tan bufonet, que no'm cansaría de ferli petons; sembla que's bellugui. ¿M'enten lo que volía dir? ¡ay, Deu me'n guart!

— Sí qu'ha quedat be; — diuen mare y filla contemplant lo canari qu'està posat sobre una branqueta de suro, ab les ales mitx esteses y'l bech obert.

— Oh, si l'haguessen vist quan era viu! Encara no veya la claror ja, cantava; de nit, ab la llum, també. Y tan pacient, tan carinyoset... Al dematí quan li portava la fulleta d'escarola, semblava qu'ho conegués; no estava quiet fins que li posava a la gavia. A l'hora de dinar també'm cridava volent dir: ¿què no'm donas rès? Y mírin com venen les coses; m'estava netejant la gavia, y sens saber còm, me fuig per la portella del abeurador; lo pobret corría per allí; cà! si no sabía volar! jo que vaig per tirarli un mocador a sobre, y, com me'n adono,'l gat ja hi havía clavat tal

arpada, que ni va dir Jesús, pobra bestiola! Mírin, vaig tenir un sentiment, lo mateix que si hagués estat un còs gran. Sinó que després vaig pensar: càlla;'l portaràs als Quatre Cantons del Call, y al menos...

— Si a nosaltres, pel cas, nos passa una cosa per l'estil.

— ¿Un canari també?

— No senyora; un lloro.

— Ah, be... sí, cada qual s'estima lo seu. Però, què vol que'ls hi diga? es una lley de bestioles... No sé, me amohina. Y allò que molts els hi donan escudella y sigronots... Fan molta porquería; no m'agradan: sembla que mengin ranxo... Y aquella fortor que llensa la gavia. Axò va a gustos, ja ho veig; però aquells crits y aquell tornar sempre a la matexa, que's fican dins del cervell..

— Ay, lo nostre era una plata. No he vist bestia més curiosa; cada día li netejava dues vegades la gavia.

— Vaja, no fa per mi; massa molestia. Al demés, noy, ja's deu recordar que li vaig pagar ¿té present?

— Vàgi, senyora, no li demanaré rès; estem en paus.

— Vamos sí, estígan bons.

— Pàssiho be.

— Ay, quines ganes de riure'm feya ab lo seu canari. ¡Pobra senyora! arribant a casa encara li farà petons. ¡Ay, Senyor! a n'ella li sembla qui sab què!

— Donchs, aqueix lloro es una memoria d'alguna persona qu'a la senyoreta li interessa?

— Sí, era un regalo del seu promès. Quan se'n va anar a viatge'ns lo va portar, y sempre'ns deya: «Veyàm si me'l cuydaràn be, y si pensaràn forsa en mi.»

— Mamà!... anèm qu'es tart.

— Càlla, tonta; ¡vès de què's dona vergonya! Y sí; ell sempre deya: «A veure si quan sentiràn lo lloro pensaràn una miqueta en mi.» Què's pensa! eran promesos de poch, quan va marxar. Jo cada carta que la noya li escriu li faig posar una cosa ò altra del lloro. Ara sí que no sé què dirli; es un compromís, no sé com arreglarho. Vès què dirà ell! es capàs de pèndresho d'altra manera; ¡se l'estimava tant!... Jo li diré: «Míra, aquí'l tens del mateix modo que'ns lo vas dexar»; per axò havíam pensat d'embalsamarlo.

— Deu los guart, — diu entrant a la botiga una dòna grassa, vestida a estil de menestrala, ab mocador gran de llana a les espatlles, un de pita al cap, vestit d'indiana, calsada ab sòchs, y portant al bras un cistell que les cols no'l dexan cloure, penjant per un costat les fulles d'un àpit, y del altre algunes cues de ceballots?

— Escólti y perdóni;—diu xiulant afectadament les esses; — me penso que no m'erro; dígui, ¿qu'es aquí que fan?... ay! no sé si'm sabré esplicar, vull dir que's cuydan d'arreglar besties?

— Dissecarles.

— Sí, assecarles que no ho semblan, vaja, com si fossin tendres.

— Axò mateix; dígui ¿què se li ofería?

— Ay, gracies a Deu!... Sembla que m'hage tret un pes d'aquí dins!.. Míri, una servidora té un globo de pexets d'aquells tan bonichs, vermellosos que semblan foch, sinó que lo meu bordegàs, ab la xicra de fer bombolles, de primer casi me'ls va dexar sense aygua, però li vaig clavar un *juli*, que no va anar a Roma

per la penitencia; y ahir lo gran poca vergonya, mentres jo era a comprar, m'hi va tirar sabó, y quan arribo a casa me'l trobo ab la canya als morros (respectant les cares honrades), xupant dins lo globo, y'ls pobres pexets panxa amunt. ¡Me'ls havía emmetzinat ab la sabonera!... Ja he anat al carrer del Pi, però cà! no se'n troban com aquells tan virolats, tan bonichs... Oh, y quan l'home de casa ho sàpiga n'hi haurà una de Sant Quintín. Sinó qu'una senyora m'ha dit: «vàgi als Quatre Cantons, allí'ls hi compondràn; vàgi, no tinga por; ja'ls hi dexaràn be.»

— Prou, segons y conforme...

— Jo li diré; una servidora'ls voldría per demà passat sens falta; per que quan vinga'l meu marit no se n'adoni. Com es del carril, vol dir que dos cops a la setmana's queda a casa, y si ho veu, no ho pagarà'l bordegàs, sinó que'm donarà les culpes a mi. Vègi, donchs, si es servit; fàssi'l que puga, que li estimaría molt.

— Cà, no senyora, no pot esser; al menos se necessitan vuyt díes.

— ¿Vuyt díes? què diu ara! Si ja foran passats... quín fàstich!

— Jo li diré:'l fadrí que fa aquestes coses, ara està ocupat ab una ballena y no's pot destorbar ab rę̀s.

— Què m'esplica a mi de la balena ara! lo mateix que si'm digués Llucia. Dígui que no li dona la gana. ¿Que's pensa que'm mamo'l dit? Fos una senyora, ja ho veuríam; però, li faig a saber que tan bons son los meus diners com los d'ella.

— Be, jove, què us enfileu ara? ¿no us dich que no pot ser?

— Ay, bona repunyalada! a mi no me té de pintar Sant Cristòfol nano ni vostè ni ningú. Ara, en que vostè volgués, a mi no'm donaría la reyal gana; per que, en que sàpiga anar a la pescatería y comprar una carnicera de molls, los aboco tots al globo no més que per tapar la boca d'aquell poca-solta. Ja està ben llest vostè y la balena. ¡La balena... ay Senyor! no'm fasse riure; ¿que's pensa que no hi papu?... Tínguin compte que no s'empasse al fadrí, lo meu fill!.., ¡ja, ja, ja, la balena!... —

Y repicant los sòchs a terra ab son pas apressurat, la dòna surt de la botiga fingint grans rialles.

— ¡Que'n tenen de pendre de paciencia'ls qu'estan derrera'l taulell! vègi ara aquexa dòna quín modo de anarsen de la boca!

— Be, ja no'm fem cas; son gent de poch més ò menos; què hi vol fer!

— Al demés, dígui, cúyti, que tenim tart. ¿Vol dir que quedarà be? ay, axò de les clapes sí que'm posa de mal humor. Escólti ¿que no podría fer de manera que li vinguessen a sota, en una banda que fossen més dissimulades?

— Oh, no podem nosaltres; vostè matexa ja ho pot veure... Si li cauen les plomes de l'esquena, no podrèm pas ferles anar al ventre; ja ho pot conèxer.

— Té rahó; ay, axò sí que'm sab greu; be, fàsse lo que hi sàpiga, vostè mateix. Per que nosaltres (déximeli dir) havíam pensat una cosa; vostè nos dirà si anem be. Veu? ara la noya's té de fer retratar (per enviarlo a n'ell) y jo li deya: podríam fer una cosa; posarte'l lloro sobre'l dit, y ab l'altra mà, com si aparentés que li donas un terrosset de sucre. ¿Repara a què vaig jo?... —

La noya, sofocada, se gira com si

mirés al carrer, y sa mare ab veu més baxa diu al dependent.

— No'n fasse cas, es molt vergonyosa. Al demés, què m'hi diu?

— Ben pensat, senyora; sí, no estaría mal.

— Però, què dirà ell quan torni! Míri, més m'estimaría que'm diguessen: val quatre duros y quedarà be.

— No s'amohine per axò, senyora, que ja la deu estimar forsa... Jo'm sembla que no la renyaría gens; al contrari, encara l'estimaría més.

— Ah, que'n son de tunos vostès, ja li asseguro.

— Be, míri, si les té de renyar, díguin que jo'n tinch la culpa.

— Sí, ja ho pot ben dir! que n'es d'axerit! Dígui, dígui, ¿quín día estarà?

— Pàssin la setmana entrant.

— *Buenu*, li dexo a les seves mans ¿sent? li encomano molt; fàssens quedar be. Per servirlo, estíga bonet.

— No perdi cuydado. Estígan bones. —

Y'l dependent les acompanya fins a la porta, encaxant ab mare y filla.

— No sé com has de fer aquexos paperots;— diu la mare a la noya.—

Un jove tan amable, ni menos li has sapigut dir rès.

— Be, ¿què vol que li digui ara? Y després, essent promesa, què ne haig de fer dels altres joves!

— Sí, però a vegades... no s'hi pert rès en ser carinyosa, ¿quí sab? Míra,'l cas del lloro pot portar una renyina. Son tan variables loshomes, que qui se'n calsa no se'n vesteix. Y després, ¿per què no tens de fer bona cara als que t'obsequían?

— Be, mamà, sempre crida'l mal temps! Si ell es tan criatura que per un lloro busqui renyines, que vagi en nom de Deu; val més ara que més tart.

— Per axò mateix, ¿veus? ara tu me vens ab mi. Dòna, per què t'ho dich jo? Ja cal que quan tornem li fasses bona cara, ¿quí sab? Tota ma vida sento a dir qu'un hom sempre se té de guardar una poma per la set. Val més tenir , que penedir, noya. —

Y continuant la conversa, mare y filla's dirigiren cap al carrer de la Boquería hont se confongueren ab los anants y vinents que sempre omplen tan estret carrer. No se sab si

al tornar a buscar lo lloro, la noya feu més bona cara a aquell jove, ni si sa mare li donà entenent de ferse retratar ab lo lloro a les mans, com tampoch ningú s'ha cuydat d'averiguar de quína manera'l promès se va pendre la mort d'aquesta bestia, per que l'obgecte del present quadret ha estat de presentar alguns tipos y nó d'amohinar al llegidor contantli tafaneríes.

Setembre 1878.

LA FESTA MAJOR

Nos trobem al mes de Setembre; ja han passat aquelles calors fortes, que son los únichs inconvenients que molts troban al estiu. Desde casa m'escriuen qu'hi pugi, que la festa s'acosta, que'ls rahims ja han madurat y la cullita's presenta be, qu'encara quedan préssechs ben assahonats, y finalment qu'hi pugi, que me esperan. Ab prou ganes qu'un hom ja té d'*anar allí dalt*, veyàm quí es lo qui resisteix als amorosos prechs de la familia, quan hi afegexen, Deu me valga, que la cullita es bona, que hi hà molta fruyta, y qu'esperan que hi anem?

Qui s'espera's desespera, y jo no

vull may que per mi ningú s'impacienti. Ja so al carril, ja ha xiulat, ja fuig; ja's para, xiula y torna a pararse; y aquesta feyna la repeteix algunes vegades, y, ja hi som. Vostès diràn: «Carat, qu'ha cuytat!» Lo carril ja se sab, homes; ¿de què se admiran ara?

Lo cotxe que'ns durà al poble espera fòra la tanca del carril. Tothom corre per pendre lloch y's trepitjan y s'empenyen per ficarse dins. Un cop hi son, llavors comensan les quexes.

— Ep, *Perico,* ¿míra que ja no hi cap ningú més! — cridan los que ja seuĕn.

— Peret, vès ahont m'has dit que me colocarías?—li preguntan diferents a la vegada.

— Tot s'arreglarà; — contesta en Peret, qu'es un xich més alegre que uns cascabells.—Vostè a la devantera; tu puja dalt; vos, padrina, fiquèuse aquí dins.

— Jo? — exclama una velleta; — aquí? qu'estàs borrango!

— Vaja, dòna, movèuse, qu'hi teniu de cabre.

— Míri, cotxero, — crida una se-

nyoreta desde dins; — jo no'm puch bellugar!

— Be, dòna, ¡vàlgam la mare de Deu! ja's bellugarà demà al envelat, no'n passi ansia, qu'aquest any tenim los *Muxins*.

— Oh, sí! — replica la matexa veueta;—qu'es de broma vostè! mentrestant...

— Xist! déxim fer a mi; no se amohini;—y girantse a la vella, ab aquells crits que solen fer los cotxeros, li diu:

— Vaja, padrina, ¿què fem? ¿que voleu que m'agafi dolor? que no ho veyeu qu'es mullat aquí terra?.....

—Oh, tu ja ho dius, però si aquesta senyoreta no's fa enllà...

—Sí, dòna, sí que'n teniu de rahó; apa, una miqueta cada hú, ningú se'n sent.

—¡Ay, ay! que no ho veus que no me puch seure?

— Poch a poch; vaja, que no vull sentir a ningú, y en dos cops de tralla som al poble. ¿Què vol dir vostè? a n'en Peret déxil anar. Quan jo li dich una cosa... Míri, que s'acluqui d'ulls una estoneta y's trobarà al poble qu'encara no haurà tingut temps

d'obrirlos. Ollà *Pintada! Galana, Galana*, au, au! ¿Què'ls deya jo? ¡si ni toquem a terra! ¡Ola, ola, *Primorosa!* —

Y en Peret, mitx assentat a la devantera , ab semblants crits y fent petar les xurriaques, va atiant los cavalls qu'al córrer axecan una polsaguera que no us dexa veure rès, y a mesura que'ls cavalls s'enardexen ell crida més y també s'entusiasma, y ab alegre semblant se gira als del *interior* y'ls hi diu:—¿Quí ho ha dit que no correrían? si axò no son cavalls, que son centelles ab cames! —

Jo desde mon siti procuro distingir lo paysatge, y vaig saludant aquells arbres, aquells marges que a cada revol del cotxe ò al devallar una costa se'ns presentan a la vista com amichs faels que'ns conexen de petits, que'ns han vist créxer y'ns veuràn (si Deu ho vol) envellir, y que si a voltes los hi hem dirigit no més qu'una mirada discreta ò indiferent, després, lluny de la terra, han vingut amorosos a dibuxarse en lo enteniment quan sofríam mal de anyoransa.

Ja desde lluny se senten les cam-

panes que tocan a festa y'l cor se alegra al sentir aquells sons coneguts; avansem més, y distingexo'l campanar. Per fòra'l poble trobem la quitxalla que corre derrera'l cotxe per sentarse al pujador; travessem lo carrer gran, y'ls vehins surten a les portes per guaytarnos; los fadrins del sastre, encara que molt enfeynats, també's distreuen una estona y alsan lo cap al sentir los picarols; entrem a la plassa, y allí'ls enveladors issan les entenes ab banderoles; lo *sereno*, de mitx uniforme, fa apartar la canalleta que juga dins l'envelat. Arribem a la posada, y desseguida apuntalan una escala al cotxe y comensa a baxar gent y a caure farsells; jo'm despedexo dels companys de viatge y me'n vaig cap a casa saludant a tothom per que tothom m'es conegut.

* * *

La pobra mare que ja es velleta, s'enterneix al veurem arribar després d'un any d'ausencia; lo pare fa'l distret quan li prench la mà per besar-

la, y'm pregunta coses indiferents per desvanèxer les llàgrimes que li humitejan los ulls. La jove, ab la criatura de mamella, surt a saludarme; y'ls petitets me rodejan y me estiran dels faldons ò m'agafan per les cames, y molt alegroys cridan tots alhora ab lo cap alsat y bo y mirantme: «Es l'oncle, es l'oncle.» Jo'ls also un per un, los petonejo commogut, y casi be m'escapan les llàgrimes al veure l'alegría que produheix ma arribada.

Aqueix es pera mi'l ditxós comensament de la festa, y ben segur que no sento altre goig més pur ni més amable cap més día. Després entra l'hereu, que ve de donar una mirada als treballadors qu'ocupa en les nostres terres. ¡Si'l vegesseu quín pillardàs es! ¡que guapo y ben plantat! ¡com se sembla al pare, y que be representa la seva autoritat! Jo so'l seu fillol, y sento que m'estima com a pare y padrí, ademés d'estimarme com a germà. Axís que'm veu me abrassa carinyosament, y com la mare, desseguit pensa qu'he de berenar ò fer beguda.

Lo que resta de tarde'm passa sens

saber còm, anant d'un cap al altre del poble, recullint per tot arreu amistosos saludos, galanes ofrenes de les noyes que totes volen que fassi beguda, y dels jayos que també me convidan y caragolant un cigarro me parlan de la cullita, del catastro, dels mals temps que's passan; y de casa en casa, en entretinguda conversa'm passa'l temps fins qu'es hora d'anar a retiro.

* * *

L'endemà es lo día de la festa; de bon matí ja's veuen pels llindars de les portes los homes bo y mudats ab camisa blanca y calses de vellut nou, fumant cigarros y sens sapiguer què fer, esperant l'hora d'anar a missa major. Allà a les deu, ja's sent la cobla que va a la Casa del Comú per acompanyar al Ajuntament, y arribada l'hora, surten en professó per dirigirse a l'iglesia acompanyant al Rector, Predicador y Vicari, precedits del Agutzil, de la cobla y ball de bastons, els quals ab ses bluses y calsotets blanchs, sos calsons guar-

nits ab cascabells, y'l barret *pastoril* ab ploma blava, saltan y ballan fent jòchs y pantomimes qu'acompanyan giravoltant y donantse cops pel costat y pel devant, per sobre'l cap, ò retopantse ab singular destresa per sota les cames, entretenint ab aquesta maniobra a la quitxalla que'ls segueix y no'ls dexa fins a l'iglesia. En esta's celebra un ofici ab música y prèdica; hi hà gran encesa, y es cosa de veure l'altar major resplandent de llum, los celebrants ab ses casulles riquíssimes, y'l temple plè de gom a gom ab la gent del poble y forasters, tots mudats ab sos mellors trajos, ab ses mantellines blanques les dones, presentant lo tot variat cop de vista y de matisos.

Y al sortir d'aquesta funció tan solemne, trobar a casa la taula parada pera tants de forasters com venen a honrarnos y a aumentar la bullicia y la satisfacció del dinar per excelencia, preparat ab la millor viràm de la cría, ab crestó, conills y rostit de tres maneres; préssechs grossos, vi blanch y del ranci y del més bo de la cullita, y peres y rahims, tot de casa, guardat pel día de festa major.

A mitja tarde hi hà ballades a plassa: l'orquesta s'improvisa allí mateix; com los músichs tot lo que tocan ja ho saben de memoria, no més necessitan banchs per seure, y els fadrins comensan a ballar rams que regalan a les noyes, que, generalment, com més maques son, més ne ballan, y com més rumbosos ells, tants més ne fan ballar.

* * *

L'envelat ja està a punt; les aranyes enceses, y la cobla afina'ls instruments, produhint una confusió de tons extranya, cambiantse desseguida, al picar lo director ab l'arquet sobre la llauna, en un armoniós acort ab que comensa la sinfonía. Les noyes, de brasset ab los seus balladors, comensan a passejar per lo saló, lluhint sos vestits estrenats en aquesta festa. L'orquesta marca'ls primers compassos de vals y casi tots alhora's posan a giravoltar. Entra la part *picada* dels flautins, y es cosa bonica veure aquella animació, aquella bellugadissa, aquells

30

círcols ràpits que donan les parelles; sos vestits onejant y descobrint uns peus calsats ab botines de seda y unes enagües blanques com la neu. Los fadrins, ab lo barret tirat al clatell, van dient falagueríes a la voreta de la orella de ses balladores, que tot fa riure quan se parla del amor. Alguns, per assò, ballan serios y acompassats com figures d'orga, y no diuen rès ni's miran a ningú, y encara que sembla que ballin per obligació, també's divertexen a sa manera.

Jo ja tinch balladora, y no es per que balli ab mi, ni per que la passió m'ho fassi dir, però es la noya més maca del envelat. Alta, primeta,'ls seus ulls miran los meus sens que tinga d'alsar lo cap. De sa cara tot es bonich; los ulls, la boca y'l color que té en ses galtes. Si digués que va lleugera com una ploma, ja fora ben dit y no diría una cosa per una altra; mes, la seva gracia, la seva finura per ballar, axò no's compara ab rès; per que no hi hà plomes ni plometes que hi valguin. Jo crech que'ls músichs no me la dexavan de vista per que'ls hi portava millor lo

compàs ella que'l mestre. Vull dir, per que si miravan per algun'altra intenció... ¡que n'anavan d'errats los infelissos!...

Jo no més me cuydava de dirli cosetes boniques al cau de l'orella: de rès me creya, la dolenta! Me mirava, reya, girava'l capet, y'ls tirabuxons me feyan pessigolles a la cara! Aquexes noyes maques, sembla un càstich! may us escoltan ab serietat; en cambi, les que no ho son, — no voldría ofèndreles, — me pareix que son més propenses a la sensibilitat, y escoltan tan atentes, tan sumises, qu'un que tingui mica d'experiencia, ja no'ls diu rès per que troba que s'enternexen desseguida y la broma pert son caràcter de tal.

Alguns hereus, axís que para'l ball, ja me la volen comprometre; jo desde lluny me'ls miro, y encara no s'han apartat, m'hi acosto y ab semblant compungit, li pregunto:

—Escólti, ¿se pot sapiguer si haig de patir molt aqueix vespre?

—¡Ay, ay!—me fa ella mitx rient, —¿y axò, que no's troba be?

—Ja veurà, — li contesto;—segons

y conforme: si vostè vol, està clar qu'estaré bo; mes, si'm fa la desdenyosa, ¡pobret de mi! tindré un rosech aquí en lo cor, com si'm fessin obres dins del pit.

— ¡Ah, jà, jà! ¡Ja's coneix qu'es de Barcelona! ¡que'n té de palica!

— Nó, nó,—li responch jo, ab los ulls baxos y molt lentament;—míri, me té de dir quants balls vol ballar ab mi, ò sinó me'n vaig a passarme la pena en algun reconet que ningú me vegi.

— ¿Tan trist estarà? ¡Ja'n fa cara!

— Vaja, bona minyona, ¿que'ls ballarèm tots? Cúyti, dígui, qu'estich ab ansia.

— ¿Tots? Nó, nó; que ja n'hi he compromès uns quants.

— ¿Y'ls que quedan?

— ¡Ah! els que quedan... — y ab una mirada que si un està trastornat tot ho posa a son lloch, y si està tranquil es capàs de fer saltar lo cor ò doblarli'ls esbatechs (per que jo no sé si es veritat que salti,) me diu: — els demés los ballaré ab tu, per... dolent.—

Y aquella nit la passo ballant la major part dels balls ab ella, y es

llàstima que tantes mirades y rialletes passen com fochs follets y que aquella forastera, com la del any passat, un no la vegi més, y's perdi y s'oblidi una amistat tan ben comensada, per aguardar un'altra festa major per ferne de noves, que també se perden al endemà, per anar després a enterrarse al sach descosit dels oblits.

L'endemà'm llevo molt tart, ab una especie de tristesa que'm fa anyorar més l'alegría de la nit anterior. Me'n vaig a seguir les vinyes y els boscos de casa, portant en la ment bells recorts que'ls afalago tant més, en quant sento que s'esborran y desaparexen per no tornar a venir. Y contemplo aquells llochs hont vaig passar ma infantesa; y tot lo de aquell temps ditxós se'm renova a la memoria, y goso altre cop aquelles alegríes, y'm sembla que no han passat los anys, que segûexo sent un noyet ajogassat; busco als companys que tenía, y quan ab aquestes ilusions vago d'assí per allí y'l sol se pon y comensa a palir lo día, retorno per mon camí y m'apressuro a anar a casa ab aquell temor qu'abans

sentía de que'm renyessen per que hi anava tart.

Y després, altre cop en lo cotxe, fent vía cap a Barcelona: los pares me despedexen y'ls germans y'ls nebots; jo'm quedo sol, tot sol! y altre cop aquells arbres y marges van succehintse, y'ls despedexo ab una mirada entristida, per que'l cor té un dubte y no sab quín serà l'any que jo no podré tornar a Festa Major.

19 d'Agost de 1879.

LO NOSTRE PA

Desde petit vaig apendre a casa nostra la màxima que pot dirse que es lo prech més curt y senzill que dirigim a Deu tots los que'ns tenim de guanyar lo pà ab la suhor del nostre front. *Salut y feyna tinguèm*, deya la mare quan una adversitat més ò menos passatgera venía a torbar la tranquilitat de casa nostra.

Lo pare també tenía molta fè en aquesta màxima, y, com no demanavan gayre cosa a Deu, sempre'ns escoltava, y de salut y de feyna no'n mancà durant molts anys, si be's té d'aclarir que de salut ne teníam justa pel gasto de la persona y de feyna casi be'n sobrava, que, en cer-

tes tongades, los pares anavan massa escarrassats. De totes maneres, ells s'ho trampejavan del modo més acomodat y, senzills obrers, ab cinch criatures que totes hagueran capigut dins una pollera, se la passavan d'un terme que no hi havía rès que dir.

Gracies a Deu, tots eram de bona pasta y les rebequeríes duravan poca estona, per que axís que l'un arrencava a plorar, los demés, per contagi ò per fraternal simpatía, resultava que'ns posavam a seguirlo fent lo ploricó que, segons lo ditxo del pare totempaytantnos pegant cops de corretges a la paret — fent com aquell que s'errava, — aquells crits y aquella guineya qu'armavam parexía que sortís d'una gavia qu'hi hagués barreja de pardals y trenca-pinyons. Sía qu'a nosaltres matexos nos atabalés aquella lamentació general, axís que l'un parava per rependre alè, los demés nos distreyam, y com aquell qui no se'n adona'ns trobavam que acabavam de plorar tots alhora per posarnos a riure, sense cuydarnos de sapiguer ni lo per què dels plors, ni lo per què de les rialles.

* * *

Ab divuyt pessetes de setmanada que guanyava'l pare fent de pintador, y'ls pochs quartets qu'arreplegaría la mare passant per altri alguna bogadeta, ja podeu formar concepte que tot nos ho havíam de ben menester; y encara que no havíam passat may miseria, a casa nostra may hi havía rescalfats d'un àpat al altre: sempre menjavam fresch, que lo que sortía a taula un cop, allí mateix n'havíam l'entrega. Per que la mare ja havía tret los seus comptes; y, com que de números ne tenía més que de lletres, si al multiplicar podía fer errades, per dividir may feya falla, per que'n sabía més que unes matemàtiques.

Una de les operacions que més me costà d'entendre era la que feya molt sovint per donarnos berenar. Ab dues taronges nos ne donava mitja a cada germà, y eram cinch, y encara li sobravan grills per repartirlos entre'ls que butzinavan recelantse de la justesa de la repartició.

¡Pobra mare! ¡Si l'havíam atabalada ab nostres exigencies, y si n'havía amenassades de pallisses, que potser era ab la sola cosa qu'era llarga a prometre y escassa en bestreure!

¡Si n'havía posat de pedassos, y si n'havía fet de surgits! Lo pare, que era home de molt bon humor, tenía un modo de parlar a estil de xanxa que tot ho anomenava per semblanses y comparacions. — Vès, Lluisa, — deya a la mare, axís qu'algú de nosaltres anava esquinsat: — hauràs de posar uns cayrons de fals escayre a les genolleres de les calses d'en Martí, y un llibre obert de vellut al *descans* de les d'en Peret. — Y si algun de nosaltres portava los elàstichs penjant ò les mitges desfetes, cridava: — Tu, fulano, que t'arrossegan les carrilleres y t'estalonaràs lo *trage;* — ò — llígat les mitges, senyor dexat, que sembla qu'hajas tornat a menos.

* * *

¡Quant m'agradava'ls dissabtes d'anar a esperar lo pare a la porta del

vapor! Aqueix era un gran edifici murallat; per sobre les parets de tanca exían les branques dels arbres, atapahides de fullàm, que donavan ombra als caminals. Desde'l rexat de l'entrada s'extenía un passeig resseguit de plàtanos molt corpulents y tan espessos que'ls brancatges s'ajuntavan per alt y aparentavan una mina de verdura clapejada ab trencadissa de blavor de gloria y ruxím de sol. Al fons s'hi veya la fàbrica trepada de finestres, y al costat arrencava una gran xemeneya alta, rogenca y fumada del cim, que parexía un agegantat canó apuntant als núvols, més que per fer foch al cel, per enviar als peus de Deu l'incens del treball, la salutació del jornaler al guanyar lo pà de cada día.

Lo dissabte plegavan més dejorn que'ls altres díes de la setmana. Vora les quatre comparexían pels vols de la fàbrica y prenían lloch als costats de la porta molts ceguets y esguerrats y algun extranger ab l'orga, esperant la sortida dels treballadors per arreplegar quartets cadascú a sa manera: ab sos laments los pobres y ab ses cansons lo foraster. Y

comensavan a exir currúes de minyones que donavan bo de veure, per maques moltes y les demés per curioses y endressades; que millor que vinguessin del treball parexía que sortissen d'una festa ab sos semblants alegres y riallers, ayroses ab lo cistellet al bras, lo sach ajustat com un gipó, curta la faldilla que dexava veure uns acabaments de pantorrilla, que val més tenir prudencia y no resarne; los peus calsats ab mitges nètes com la escuma de la blancor, y unes espardenyes que no gosavan cubrirlos per no llevàlshi aquells tres quarts de gracia que hi tenían.

Al bell punt que sortían los treballadors, rompía l'orga ab un *schotiz* ò vals ò qualsevol altra tocata que feya burgit y festa; los seguets anavan d'assí y d'allà, esteses les mans y rebent la caritat. Les noyes ab sos alegroys contestavan amatentes a les folgues que'ls hi deyan los fadrins; una munió de canalla — que també plegava del treball — corría ajogassada rescabalantse ab crits y gatzara de tantes hores de subgecció passades a la quadra entre'l brugit de les

màquines, la calor, la farúm del oli y'l trasbals de la feyna, respirant ansiosa aquell ayre més sà, ab l'alegría als ulls, la rialla a la boca, inquieta y turbulenta, gosant ab dalè aquell trosset de festa del dissabte que'ls hi avansava les alegríes del diumenge.

* * *

Al arribar nosaltres a casa, desde la escaleta se sentía aquella remor que sembla un xàfech, y era que la mare fregía'l peix a la paella. L'un germà baxava a rèbrens; l'altre ab lo cantí anava per aygua fresca; aquell a cercar vi; y tots s'aturavan per besar la mà al pare, anunciant ab crits d'ingènuu content la seva arribada a tots los estadants. Al cap d'una estona, al voltant d'una taula coberta ab modestíssima vianda, s'hi veyan escampats los nostres capets rossos, que, segons ditxo del pare, li parexía al contemplarlos, que li servían postres de rica fruyta abans de donarli'l sopar.

* * *

Desprès nosaltres anarem crexent, y'ls pares minvant en forses y salut. Mes per axò no hi mancava alegría a casa nostra. Los dissabtes, allò parexía un bescambi: tots portavam la setmanada a la mare, — qui més grossa, qui més petita, — però s'ajuntava un munt de pessetes y cartutxos de pesses de dos, que'l pare'n deya la metralla pera espantar la miseria. Y al vol d'aquella taula que parexía un convit, assentats los pares y tots cinch germans, ¿ne voleu d'alegría y d'apetit? Allí no surtía cap menjar que no fos gustós, que, com tots treballavam, no n'hi havía de llamenchs y desganats. ¿Y'n voleu també, desprès d'haver sopat, de broma, de ditxos y plagasitats? Cadascú guardava lo que sabía per aquella hora, y'ls pares, que no més tenían qu'escoltarnos, si se'n veyan d'enfeynats per atendre a tots! Lo qui parlava serio li sabía greu que's distraguessin rient les graciositats del qu'estava de bulla, y com una

rialla'n porta d'altres, hi havía ocasions que ja's reya de pura pensa, abans de sortir l'acudit; y desde llavors no hi havía lloch de parlar serio per que les rialles esclatavan sens violencia, y'l que volía fer l'home quedava compromès per que li encomanavan l'alegría, y tot havía d'anar de broma, encara que's parlés de política ò d'aquelles qüestions tan series dels burgesos y'ls jornalers.

* * *

Jo'm creya que, en haventhi salut y feyna per nosaltres pobres, ja teníam conseguida la felicitat.

A casa hi hà salut y tots treballem. Los sopars, qu'es en la única hora en que'ns ajuntem, no son alegres y animats com algun día; lo pare no té aquells ditxos que tant nos alegravan. Los sopars son tristos, callats; ningú gosa a parlar per que'l pensament no pot distreures en obgectes alegres. En la nostra taula hi mancan dos germans; los més grans, los més estimats per que son los ausents y'ls qu'estan en perill: tots dos

son al servey, lluny de nosaltres y lluny d'Espanya! Ay! si'l día que vé correu de Cuba no tenim carta, quín desfici'l de la mare! quín estar surrut lo pare! y que inútils son los nostres consols!

* * *

Los dissabtes, qu'anem més tart a retiro, la mare segueix l'amorosa costum d'esperarnos per tenir lo logro de venir de puntetes a contemplar si'l nostre somni es tranquil. Quan entrem a casa la trobem sentada, immòvil, la vista humida, fixada en un quadro dels Dolors; tremolós lo llavi, prega, prega sempre, ab llàgrimes del cor, ab gemechs inarticulats, y en son callat diàlech ab la Mare de Deu, la enterneix, y li demana que guardi y ampari als nostres germans ausents.

Novembre 1880.

ORIENTAL

I

Es l'hora de la quietut; lo sol dona l'última llambregada a la terra, y com si tot ho trobés al seu lloch, recolza son cap esplendent entre una munió de núvols vermellosos, y acluca l'ull ab tot descans.

La fosca, creyent fòra'l seu rival, proba de sortir ab cautela, sense dexarse veure massa, temerosa de que li endressi un raig de llum a la vista que no acabi d'enllestirli la ceguera per tots los díes de sa vida. Fa una xafagor que s'hi podrían torrar atmetlles; lo riu, cremat d'aguantar sobre l'esquena'ls raigs del sol, y de traginarlos avall sempre, s'abaxa suaument y s'enfonza al soterrani;

de resultes, la mare's queda en sèch mostrant los palets que arrodonían sos cayres a la fresca, y aquell llit de sorra, tan afalagat de l'aygua, sembla un mar de llàgrimes petrificades.

Les anguiles y les truytes, olorant que'l riu se n'anava de *calo baxo*, ja fa temps qu'han desaparegut, y quí sab ara per quines mars navegan! En và les canyes ajauen ses fulles per fer pessigolles a l'aygua que'ls hi refrescava les arrels, que l'aygua no passa, y somogudes pel vent xiulan y xiulan, però no beuen. Los texidors que, sense fer cap mal a ningú s'entretenían fent giragonses, ara no hi son y deuen haver cambiat d'ofici ò se la campan per altre cantó.

II

Sentat ab les cames encreuades sobre una catifa, s'està cavilós y entristit a la porta del seu harèm, lo Pachà Mohamet-Ben-Segú-el-Tanasi, xupant ab dexadesa la pipa ab un canó tan recargolat, que quan lo fum li va a la boca ja's deu trobar cansat de fer marrades.

Tan motxo està y tan quiet, que pot ser s'ha quedat adormit de tristesa. La pipa se li apaga; los mosquits que volavan per allí, ja se li acostan y no'ls hi fa rès, ell qu'ab un crit fa perdre'l color als esclaus negres y d'una mirada glassa les sanchs dels eunuchs del seu serrall. Mes lo lleu brugit que produeix una fulla que'l vent rossega per terra,'l desperta y sobressalta:

— ¡Quí hi hà assí! — exclama ab una veu més ronca qu'una tronada de Setembre, posant mà y trayent lo xafarot, vansant lo cap y llambregant ab ulls fers per tots indrets... Al cap d'una estona, veyent que tot segueix en calma, axuga'l sabre passantlo per sota l'axella, y'l fica lentament a la veyna com si no estés prou esbravat de fer desgracies.

— ¿No es prou,—diu, com si's fes reflexions a sí mateix,—no es prou qu'un moro del meu crit y del meu valguer tingui que passar les hores mortes vetllant nit y día com un enfermer, per que no'm conquistin la prendeta dels meus condols?... ¡Ay, còm patexo, jo que no havía estat may malalt! ¡còm m'atormenta y

m'acaba aqueix frenesí de gelosía que'm rosega les entranyes! y si se m'escampa per la persona, ja podré dir qu'he tancat de cop! ¡Oh rabia! Si sapigués quín es lo moro que me la ronda!... ¡què dich ara, que ja tremolo y que'ls meus ulls ho veuen tot vermell com si'l cel, la terra y l'aygua l'haguessin campida ab mangre!... Ma Zulima per un altre... ¿Y jo viu, y un cataclisme no esquerdaría'l cel, y les montanyes no caurían ensorrantse de pahura, y'ls rius no s'enterbolirían ab tants bassals de sanch...? Alà! aconsellèume, si us plau, per que no ho fassa! Componguèmho tots dos abans que la ira no se'm desboqui, y no vullgau veure com del cel, la terra, l'aygueta del mar y la bola del món vos ne faig una truyta! Dexèm que se la campin los que no hi tenen cap culpa; que visca tothom y jo també, per que ab lo meu desespero sería capàs de clavar un clau de ganxo al cel y penjarmhi com un pernil... Fins me sembla que m'haja esbravat: me trobo més tranquil, sento com les sanchs perden la bullida. Gracies, Alà; Deu vos ho pach.—

Y'l brau Ben-Segú s'axeca ab molta pena y escarràs, per que té una panxa com una cúpola, dona alguns passos pel jardí, però com es tan curt y tan groxut y porta uns calsotets molt folgats, no se li veuen gayre les cames y casi be sembla que camini de genolls. Al passar per devant de les finestres del harèm, les odalisques que s'estan voluptuosament agegudes sobre riques otomanes de vellut, rodejades d'esclaves que les ventan ab vanos fets de plomes de pavo real y gallines de la India, totes s'alsan y, corrent vers les finestres, l'una'l crida fentli postures, altra'l saluda ab amorós llanguiment dientli: «adeu, *ros*, ¿que no m'estimas que'm fas lo serio?»; un'altra abocantse li crida: «¡que'n tens de canyella en lo còs y de sal de Madrid! ànsia, carbassa dolsa, solet bort, noy de sucre, qu'ets més garbós que una baldufa; vína, reyetó, que't vull fer una barriscada de posturetes que t'entendriràn com una esponja»; y'l moro, ab una cara molt ferrenya, se les escolta com si li diguessen Llucia, y a mesura que va passant totes li tiran uns requiebros qu'en

altres terrenos ja hagueran disolt un home lo mateix que si fos un bolado.

Quan arriba al extrem del jardí, s'atura devant d'una finestra coberta de gelosíes, puja dalt d'un tamboret, allarga'l bras, y ab los nusos dels dits truca molt suaument. La gelosía s'obre, y, vàlgam Deu, quína hermosura apareix! ¡Què valen per compararla'l sol y les estrelles, y'ls topacis y les pedres brilladores, si aquella cara pareix feta ab blancor de núvols y matisats de flors! Sos ulls resplandexen inundantse a sí matexos en una claror suau que crema sense ofendre; de sa boca, pintada com les roselles, parlèmne poch, que si allí hi naxen los petons, de tan dolsos y olorosos deuen donar basques de delicia y frisanses de desitx!... Vesteix ab elegant desgayre preuada roba de sedes fines ab fils d'or, que se li aplaca dexant endevinar ses formes; son coll desnú, de contorns plens y suavíssims, lo voltan enfilades de glassades perles que reposan voluptuoses sobre'l seu pit..

— Senyor, per què veniu sempre

a torbar lo meu repòs? — li diu Zulima dexantse anar lo vel.

— Bo, ja tornem a fer les sombres! — murmura Ben-Segú.—¿Per què't recatas la hermosura? ¿per què axís que vinch tiras teló y't quedas a les fosques, com si m'esperessis per jugar a puput?... Si son desprecis, no sé com los aguanto; y si ho fas per la voluntat que'm portas, no sigas vergonyosa, que ja'm cansa y fastigueja aquesta lley d'afició.

— Dexàume ab ma tristesa; no parleu d'amor, que no us escau; anèusen, Ben-Segú, qu'Alà us remedíi!

— Que me'n vaja!... Zulima, Zulima! callo per que al sentirte m'agafa una torsor y'm puja un encenimént, que si se m'esbrava hi haurà desgracies y malalties... ¿Que't pensas que despatxas al Samayre?...

— No crideu tant, senyor, que'm feu mal de cap y potser me vindrà un treball.

— ¡Un treball!... Corrent, un altre día'm posaré un dit de guant a la llengua per parlarte ab més finesa... Mes, Zulima, ¿que no veus còm me decandexo y còm m'aprimo?... Tot

me cau y'm ve balder, y per més angunia m'he tingut de posar elàstichs com los cristians, per no anar tot lo día ab les calses rossegant. ¡Ay! si les altres ho oloran, còm perdo'l crèdit y'm quedo en vaga!... Si sapiguessis còm m'estiman!... Si haguessis sentit ara mateix los requiebros que'm tiravan! Totes han sortit a les finestres y m'han fet les caricies més rexinxolades. L'una'm feya lo ullet volen dir: ¡Que'n vals de moneda..! Un'altra, suspirant ab llanguiment, me deya: ¡Vína, que me apitjoro!... La d'enllà'm tirava grapadets de petons y no'm tocava may!... y al últim, veyentme tan surrut y tan saturno, totes s'han posat a plorar, xisclant y barallantse les unes ab les altres, ab uns crits y una guineya, qu'ara allò sembla un mercat de cotorres. ¿Què més? Si d'ensà que'l meu cor te té a dispesa, ni dino, ni bereno, ni sopo; perdo la gana, y les carns se m'emmatxucan... Zulima, míra'l que fas y'l perjudici que'm carregas, que si jo acluco l'ull, ja podràs ben dir que se t'ha acabat la bona vida!...

— Senyor, avuy encara no he fet

mitxdiada... ¿que no us vindría be anar a donar un vol, y tornar la setmana entrant ó la de més enllà?...

— ¡Encara com no m'atrassas a uns quants díes passat may més!... Zulima, míra que d'un moro de la meva etxura ningú se'n riu. Y encara que quan la dono per estimar estimo massa, per que fins la salut me'n val de menos, si les enfilo per aborrir y revenjarme, escruxèixte, Zulima, per que tinch cops de boig, y fan feredat les meves braveses. Me'n vaig, per obehirte: anyóram forsa y pènsa ab lo teu moro; y no dormis tant, que fa pobre... Adeu, Zulimeta, nespra del meu amor; estóbat, y pènsa que'l tremendo Ben-Segú-el-Tanasi, pensant ab tu, té un carregament de tristesa que ja no'm cap al lloch. Y si no fos per que ab la panxa que tinch rodolaría com una bola, aquí mateix me dexava anar rendit d'estimació. —

Y'l moro desde'l tamburet allarga la cama, cercant ab lo peu lo pla terreno que no troba, y al últim salta, dexantse anar ab gran sotrach.

III

Passaren díes y setmanes. Ben-Segú, sempre al peu de la gelosía, unes voltes vetllava despert y altres dormint. La finestra restava tancada sempre; en và ell suspirava cridant a sa odalisca ab los noms més polits, ò alterat per la rabia's desfeya en tremendes amenasses; ningú responía a les seves amoretes, com tampoch ningú feya cabal dels seus renechs.

Una nit, nit infausta, tothom dormía en lo serrall; la fosca era més atapahida que'l vellut; lo silenci pahorós. Ben-Segú s'estava al peu de la finestra, embolicat ab la marlota y cobert ab lo caparutxo, somniant que vetllava. De tant en tant voltava'l jardí una patrulla de moros bo y descalsos, però armats fins a les dents, precedits dels timbalers qu'ab sos tabals de suro redoblavan sense fer brugit. Tothom estava alerta, y Zulima ben guardada. De sobte, y sens que may ningú pogués imaginar còm, penetra en lo serrall una turba de moros cavalcant en geperuts ca-

mells. Lo tremendo Ben-Segú es amarrat a una palmera, y al veure que li roban lo seu tresor, udola espeternegant y fent esforsos, que pareix que va a arrancar l'arbre de soca y arrel, però que realment no més fa que bellugarlo brandant graciosament los seus desmays fent caure'ls dàtils més madurs.

— Veníu assí, gent malvada y ordinaria; moros brètols y deshonrats...! atansèuse no més, que us vull menjar ab la vista; veníu, que us faré una mala partida y aquí mateix us aparío la sepultura. Que surti'l felló qu'us paga, que'l vull fer malbé de dins... —

Y al sentir axò un moro que deuría ser lo capatàs, s'avansa vers El-Tanasi y li diu:

— Ben-Segú, no feu escàndol, que hi hà malalts; callèu de grat, ò sinó us faig lligar dos panillos a la boca a estil d'esquilador y us podrèu esbravar fent llengotes.

— Ira d'Alà! — respon Ben-Segú ab veu enrugallada, per que la margota ja li puja al coll.—¿Ets tu qui m'amenassa?

— So jo, que de part de Abdeli-

cies vinch a pèndreus sa estimada.

— ¡Volste jugar que m'he tornat sort!... Tu ets? fúig d'aquí, que hi hà perill!... ¿T'estàs al meu devant y encara respiras y no t'he calat foch d'una mirada? Crída assistencia, que't vull espatllar la salut... Mes ay! qu'aquest arbre'm fa nosa, no'm dexa feynejar y sembla que se me arreli a les costelles; ay, que la rabia me devora y se'm menja'l vigor..!—

Y'l pobre Ben-Segú, bregant com un possehit, pert la fortalesa, clou los ulls, tors lo cap, fa un badall espantós, y's queda enrampat com un difunt.

IV

Passà molt temps sense que ningú pogués esbrinar què havía estat d'ell; feya molts díes que s'estava al cim de la palmera aguantantse ab les cames entortolligades a la soca, y guaytant per tots indrets si descobría l'amagatall de sa Zulima; y venía la nit, y allí dormía; sortía'l sol, y allí's llevava; al comensar l'estiu, passaren ab ses parelles los oronels enamorats fugint a climes més su-

aus, y allí'l vegeren; al venir l'hivern, tornaren de llunyes terres seguits dels seus petits, y allí'l trobaren encara, guaytant sempre ab los punys arrambats al ull, fentlos servir com d'ullera de llarga vista, mirant molt y no veyent rès. Al últim, quan a la vora de la boca ja no hi tingué cap dàtil madur, la necessitat li va fer allargar lo coll per poguerse acostar als verts, y tant s'hi va engrescar, y tan bell tip se'n va fer, que tot madurantli allí dintre li resolgueren tal cargoladissa y mal estar, que l'infelís no trobà remey més assegurat que dexarse anar de la palmera y reventar d'un cop, morint a la fi, més de llaminer que d'enamorat, al peu mateix de l'atalaya de sa dissort.

Maig 5 de 1878.

MR. STANISLAS

Era un brau home; ficat tot lo día en son taller, l'haguereu vist ab l'un colze sobre'l corró, lo buril en la mà, gravanthi flors y aucells, per estampar aquexes indianes que servexen per cobrellits ò cortines d'arcova.

Vivía casi be sense vehins, a estil de noble, en una caseta rònega del Torrent de Junqueres, que no més tenía un pis. En los baxos, cobert ab una rexa lo que deuría ser portal de la botiga, y tenint l'entrada a dins de la escaleta, s'hi estava una especie de Vulcano feréstech, surrut, ocupat sempre, ab lo cap baix sobre la enclusa, en fer uns boxos

pera cotilla qu'ara ja se n'ha perdut la mena.

De bon matí obría aquella cofurna, passava la escombra pel devant de la escaleta, regava'l carrer ab un cantiret de terrissa negra lluent de humitat, lo tornava a omplir a la font de Junqueres, y desseguida's posava al treball que sols s'interrompía a l'hora de dinar. Atent a la seva feyna, era en và donarli'l bon día ò preguntarli rès, per que no contestava ni volía escoltar altres converses que les que tenían lo martell ab los boxos y la enclusa ò la llima menjant ab esgarrifosa asperesa los cantells de la planxa de ferro.

* * *

Mr. Stanislàs seguía'l temps, per posarse al treball. Pel mes d'Abril, a quarts de sis del matí senyalava com un pinsà la vinguda del día.

Calsat ab uns esclops que feyan molt soroll ab lo seu caminar fexuch, sortía al pati, pouava algunes galledes d'aygua ab grans tiroliros de la corriola, y regava'l jardí, acom-

panyat del gos que s'aturava al seu derrera ab respectuosa indiferencia cada cop que s'entretenía a observar, bo y ajupit, com la terra xuclava l'aygua, ab la matexa solicitut que si temés que les plantes se li ennueguessin. Després s'asseya a un banquet al peu del taller; fumava ab una pipa, tot passejant la mà suaument pel coll del *Cesàr*, qu'agrahía la festa miràntsel de fit a fit y remenant la cua ab un bellugueig tan graciós que no hi havía rès a corretgir; contemplava bona estona ab ternura d'enamorat les flors del jardinet, y després alsant los ulls com si dongués lo bon dia a Deu, exclamava: — *¡A la bonne heure, allons-y!* —

Lo seu taller, montat ab vidrieres com los dels fotògrafos, feya un rectàngul ab dos dels seus costats mirant al jardí. En los montants hi trepava la cervera cobrintlos de pàmpols y floretes verdoses, ò passioneres qu'estenían sos tronquets davant de les finestres ab capritxoses garlandes matisades ab l'hermosa blavor de les seves flors. Los lliris d'aygua, la xeringuilla, los rosers y les alfàbregues, crexían arrecerades

en lo sòcol, y al estiu, que les vidrieres eran altes, guaytavan a dins del taller, balancejantse com si fessen postures y omplintlo de flayres suaus.

* * *

Treballador de molt mèrit y laboriós, passava allí la vida sense sotrachs ni anguníes, felís ab son jardí y'l seu *Cesàr*, y alegre sempre cantant *couplets* que li recordavan la seva patria y'l seu fill *Achille*, que'l tenía servint al exèrcit d'Africa.

Una sola persona tenía la desgracia de posarlo de mal humor: la *Marie*, la seva criada, quan sortía al jardí y posava a extendre alguna pessa de roba sobre'ls rebolls de lilàs ò damunt les branques del llorer real. Llavors Mr. Stanislàs se sortía de fogó y, abocantse a la finestra del taller ab los brassos extesos, cridava tartamudejant xampurrat:

— ¿*Es que tu* vols *m'abîmer mon arbrisseau, toi, crétine*? Jo'm pens que sí, *et* que tinch rahó al mateix temps. *Allez-vous-en*, si ets servida a *mettre vos chiffons sur* la *poêle, et* si

vols encara més be més *là haut, sur* la xemeneya de la *fabrique*. —

Y en tot lo día no lograva treures del magí l'atreviment de la seva minyona, y de mal humor y sospirant, deya:—La *maladroite! sur* les meves petites flors *la y* ficar los seus *bas!*... Jo'm pens qu'es un poch d'*impolitesse, et* caldrà n'hi apendre en mètrela a la porta. No es pas la *première fois* que jo li estich advertit; ò *non!* ¿Ella, donchs, no vol ser *obeissante? alors*, jo la ficaré *sur le* carrer. Oh sí; *avec son argent, allez: ¿faut-il* que cada día que neteja *son linge* arribin de tals *fracàs?* Jo l'he ben *questionada; elle a tort pourtant, puisque* ha rebut mes *advertissements*. Jo li dono'l seu *congé*, y que marxi a un altre *endroit* que no s'hi estilin flors, ni plantes, ni rès. Jo crech que *ces femmes laides* son mancades d'un sentit... ò d'un'altra *civilisation* dels *barbares*. —

. . .

Aquella pau va interrompres per alguns dies. Un diumenge, a quarts de dotze de la nit, se sentiren grans

plors en lo piset de Mr. Stanislàs. Tan y tan grans eran los planys, que'l manyà de l'escaleta, que no acostumava a doldres de les desgracies dels altres, se va decidir a llevarse y pujar a veure quin afligiment tenía'l seu vehí.

Mr. Stanislàs, sentat ab mànegues de camisa sobre'l seu llit, no feya més que plorar y passarse'l colze per devant dels ulls per contenir unes llàgrimes que'l mateix sentiment les privava de sortir.

— ¿Qu'es axò, *mússiu,* què teniu?

— Oh, Mr. Tofúl, que jo soch bien *malheureux:* una gran *catastrofe!* una cosa que no ha pas tingut *pareille* després qu'ha estat fabricat lo món. Una *calamité* a *me faire tourner la tête.*

— ¿Que us han mort lo vostre fill?... prenèu paciencia, jo també... Fèume'l favor de no plorar, *mússiu,* ja sé quina desgracia es la vostra.

— Oh, nó, Mr. Tofúl; ¡còm vos sou *bon et* generós! lo meu *Achille* se porta be; *tenez. Oh mon Achille,* ¡còm jo t'estim, jo, ara que no soch pas *heureux! Vous* ets *bien* noble, Mr. Tofúl; vos no serèu pas des-

graciat, *puisque* voleu ben recordarvos del meu *fils, et* al mateix temps per que haveu ben volgut pujar a donarme vostres consolacions. Oh, mon *Dieu.* oh, mon bon petit Jesús! jo perdo'l cap, ben *sur. Le père* Stanislàs està trapat; pas de remey *et* pas d'alegría a may més: ni de *jouissance.*

— Y be, ¿qu'es aqueix desespero, què teniu, de què us quexeu?

— *Et bien, le violà.* ¿Es aquest lo meu gos? ¿es aquest lo meu *Cesàr?* diguèumho vos mateix. ¿No ha pas estat negre de tota la vida'l meu gos? ¿Sí? *Jamais* no ha pas tingut d'altre color, jo *parierai ce* que vos voldrèu: pas may ha cambiat; ell ha vingut de tota la vida negre: *noir* a *épouvanter; foncé* con un negre de l'*Afrique* y com *une negresse,* que deu fer un bon negre; *c'est* be, hèus aquí lo meu gos: ¿*on peut en trouver* d'altre, vos creyeu, *vous?*... ¿sí?... *E bien: je vous* dich que *non. Violà.* Reparèu un *peu*, si sou servit; je *rentre* dins de la meva casa *avec* lo meu gos, lo meu *Cesàr.* Y ara ell ha devingut groch, groch; Mr. Tofúl, *il y a* de que perdre la *tête;* y ell

no es pas d'un groch *charmant par exemple*... Tu ets bien *malheureux:* tu no ets lo meu *Cesàr;* jo no t'estimo, tu no has tingut sòrt sobre'l món; ets una *vilaine* bestiola; ets un gos foraster, un *survenant et* no't conech ni't vull conèxer *non plus*. Mr. Stanislàs no ha tingut gossos tan ordinaris, *et* jo't vaig a agafar *sur le dos* y't portaré al Comissari. *Voyez*, Mr. Tofúl, com es lleig y groch! *et* jo no'l vull; que'm randin lo meu *Cesàr*.

— Be, vaja, ja està entès, *mússiu*, — va dirli en Tòfol; — no ploreu, que pujarà'l sereno; no passeu mal de cap; anèu a dormir, qu'es tart; demà'l vostre gos ja haurà tornat a son centro.

— *Oh, merci*, Mr. Tofúl: jo l'estimo al meu *Cesàr;* ell dorm al peu del meu llit, *toujours*, no'm dexa may: som dos *malhereux* que'ns fem companyía, *voilà;* y avuy ell m'ha dexat. Jo non vol dormir; de tota la nit pensaré ab lo meu gos y'm tornaré a despertar per pensarhi més encara. *Bon soir; et* demà'l dematí jo li ficaré una puntada de peu que'l faré tornar nou; *et aprés* lo posaré a la porta.

— Vaja, *mússiu*, qu'es tart, y demà es dilluns: me'n vaig a geure. Fèu lo favor de dexarme dormir; y no ploreu, qu'axò no fa un *mússiu* com vos.

— *C'est bien* Mr. Tofúl; jo ploraré encara, *et* bona estona si per càs; jo me recordaré de la vostra *permission* y ploraré sense fer *bruit*. La *bonne nuit*. —

Y en Tòfol baxant l'escala mormolava:—Es estrany trobar lo gos de un altre color! axò es que'l *mússiu* s'ha equivocat de broch; ja es prou, per qu'ell no ho ha fet may. Demà se'n donarà vergonya.

* * *

Realment, Mr. Stanislàs va estar molts díes sense sortir un peu al carrer. Aquella barata ò confusió de colors del seu *Cesàr* lo tingué avergonyit. Y tardà molt temps, molt, abans no's tornaren a sentir aquells *couplets* que li recordavan la seva patria y lo seu fill.

TAULA

1815